

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Petr Kozel

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

Filozofická fakulta

Historický ústav

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lehké opevnění z léta 1938 na Českobudějovicku

(stavební úseky 181-183)

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph. D

Autor: Petr Kozel

Studijní obor: Historie

Ročník: 3.

České Budějovice 2009

Poděkování

Zde bych chtěl za chápavý přístup při vedení bakalářské práce poděkovat všem pracovníkům Historického ústavu FF JU i pracovníkům archivů a knihoven za to, že se mnou měli trpělivost a pomohli mi zpracovat toto téma.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně za použití citovaných pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/ 1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 24. 7. 2009

.....

Anotace

Tato práce si klade za cíl popsat obranná opatření, konaná roku 1938 na jihu Čech, důraz je kladen hlavně na výstavbu lehkého opevnění vzoru 1937 stavěného v letních měsících roku 1938. Popisuje celkem 3 stavební úseky na 1. HOP (181-183). Mělo by jít o pokus o zaplnění mezery v již publikované literatuře. Rovněž se snaží stručně shrnout problematiku československého lehkého opevnění vz. 37 (v CD příloze) a zařadit ji do celoevropského fortifikačního kontextu. V neposlední řadě se zabývá různými pohledy na opevnění s využitím citované literatury a pramenů.

Anotation

This work will describe defensive works made in summer 1938 by Czechoslovak army in the area of South Bohemia. Mainly there will be described fabrication of light pillboxes Mk. 1937, which was built in 1938. Also, three building sectors at first main defence line will be described (1. HOP). This work shall summarize the whole problematic of light pillboxes mark 1937 (on CD supplement) and give it to european fortification context. For the last time another description will talk about different sights of various resources (e. g. chronicles, newspapers, czech/ german army) on our fortification system.

Obsah:

1.1/ Úvod.....	6 - 9
2.1/ Hlavní politické události roku 1938.....	9 - 15
2.3/ Evropsko-fortifikační kontext a všeobecné důvody ke stavbě stálého opevnění	15 - 22
2.4/ Popis terénu z geograficko-vojenského hlediska.....	22 - 26
3.1 - 3.4/ Popis obranné linie 1. HOP na Českobudějovicku (181-3)	26 - 52
4.1 - 4.6/ Pohledy a náhledy na československé opevnění nejen v našem regionu (kroniky, periodika, pohled čsl./ německé armády a lidí, dnešní)	52 - 82
5.1/ Zhodnocení situace obrany na Českobudějovicku v září 1938	82 - 86
5.2 - 5.3/ Fiktivní pohledy vojáků na případný konflikt	86 - 91
6.1/ Závěr	91 - 92
Seznam pramenů a použité literatury	92 - 97

1.1/ Úvod

O československém opevnění byla dodnes napsána velká řada publikací. Obranně českobudějovického prostoru bylo zatím věnováno pouze několik dílčích regionálních studií a brožur.¹ Nedávno vyšla Miloslavu Svitákovi dvojdílná kniha *Opevnění na Jindřichohradecku*.² V prvním díle se zabývá povšechně výstavbou opevnění v uvedeném prostoru, mapuje i výstavbu lehkého opevnění (dále LO) vz. 36 i vz. 37. Druhý díl se zabývá 29. pěším plukem a jeho úlohou při obraně Jindřichohradecka. Před jeho pracemi je třeba smeknout, protože pan Sviták není profesionálním historikem. Ale i tak dokázal po dlouhých letech archivního studia vydat vlastním nákladem dvě skvělé knihy. V zásadě jediné, co by se jim dalo vytknout, je bohužel právě to, že p. Sviták v textu zásadně neuvádí odkud čerpal, což je pro historika věc zásadního významu. Tedy není jasné, zda postupuje podle archivních pramenů, výpovědí pamětníků či vlastních dedukcí. Takže pokud čtenář nezná prameny, trochu tápe. Zkušenost v oboru „bunkrologie“ mluví tak, že častokrát jsou knihy zapálených amatérů lepší a čtivější, než ty od vystudovaných profesních historiků (pokud se někteří tímto tématem zabírají-např. Eduard Stehlík, Martin Dubánek). V jedné recenzi³ se mluvilo o tom, že profesionál většinou pouze napíše, jak by to či ono napsal nebo udělal lépe. Právě proto všeobecně panuje mezi historiky a amatérskými zájemci jistá nevraživost a rivalita.

Nejnověji v minulém roce na podzim pod záštitou Jihočeského muzea vyšla kniha Jana Solpery *Nadějný začátek se smutným koncem*,⁴ věnující se velice detailně linii opevnění u Stráže nad Nežárkou (úsek **162**) a "okrajově" i úsekům 181-3, (rovněž linii na 2. HOP-tedy úsekům 144, 146 a 148). Této výtečné knize o velkorysém rozsahu (cca. 430 stran), se v zásadě dá vytknout jen velmi málo věcí. Kamenem úrazu je nedostatečná fotografická dokumentace, ač autor poukazuje na to: „že nechtěl z této knihy dělat fotoalbum, jak je u jiných publikací zvykem“.⁵ Podle mě jsou dobové

¹ Srv. Jan CIGLBAUER, *Lehké opevnění z roku 1938 na území dnešního okresu České Budějovice*, Výběr 28, č. 1, 2008, s. 40-54, Pavel SALÁK, *Lehké opevnění z 1. republiky na katastru města Borovan*, České Budějovice 1993; Jiří DUCHOŇ, *Úsek 182 Ostrolovský újezd z roku 1938. Průvodce*, České Budějovice 1995; TÝŽ, *Muzeum čs. opevnění 1935-1938. Lehký objekt A-140-33 Veselka. Průvodce*, České Budějovice 1996.

² Srv. Miloslav SVITÁK, *Opevnění na Jindřichohradecku z let 1936-38*, Jindřichův Hradec 2007; TÝŽ, *Příprava obrany Jindřichohradecka v roce 1938*, Jindřichův Hradec 2007.

³ Srv. recenze: Pavel ŠRÁMEK a kol., *Když zemřít, tak čestně-československá armáda v září 1938*, Fortsborník 6, Brno 1999, s. 133.

⁴ Srv. Jan SOLPERA, *Nadějný začátek se smutným koncem*, České Budějovice 2008.

⁵ TAMTÉŽ, s. 12.

fotografie pevnostních objektů důležité, neboť z nich lze vyčíst mnoho zajímavých poznatků (kamuflač, ukončenost výstavby objektů i překážek). Solpera klade důraz na ekonomické aspekty při stavbě opevnění, ostatní se zajímají hlavně technické aspekty. Podnětné jsou pasáže, zabývající se počasím při stavbě.⁶ Je třeba pochválit i výtečně přepracované původní mapové podklady.

Jihočeského prostoru se dotkl i Radan Lášek⁷ a týž společně s Karlem Hřídalem.⁸ Všeobecně jsou publikace vycházející ve vydavatelství a nakladatelství FORTPRINT velice zajímavé. Mohli jsme se dočkat výtečných děl jako komentované edice *Denkschriftu*,⁹ *Plzeňské čáry*,¹⁰ *Rupnikovy linie*¹¹ nebo i aktuálního *Opevnění na Trutnovsku*.¹² Sám jsem publikoval kratší novinový článek v jednom regionálním periodiku, měl velmi pozitivní odezvu mezi čtenáři tohoto plátku.¹³

Musím také říci, proč jsem si vybral právě toto téma. Tato oblast našich dějin mě velice zajímá. Vždy jsem inklinoval k vojenské historii. S opevněním jsem se seznámil právě zde u nás. Zde bych chtěl poděkovat Jiřímu Duchoňovi, za to, že v lehkém objektu 182/ 33/ A-140Z zřídil malé muzeum. Bohužel toto dnes, slušně řečeno, zkomírá. Toto muzeum bylo tehdy svou rekonstrukcí zajímavé i pro odborníky. Může se zdát, že zdejší oblast není příliš „betonově bohatá“.¹⁴ Od mládí mě začalo kouzlo těchto geniálně jednoduchých pevnůstek fascinovat. Průzkum opevnění v jižních Čechách často připomíná archeologii-po většině objektů zbyla bohužel po odstřelu jen jáma s betonovou drtí a zbytkem ochranného záhozu (poslední známkou po existenci objektu je často jen několik úlomků betonu). V lesích se častěji můžeme setkat se zbytky záspy, objekty v polích bývají zahlazeny zemědělskou činností. Pátrání po stanovištích objektů je tak až detektivním příběhem. Navštívil jsem opravdu velké

⁶ Počasí mohlo podstatně ovlivnit rychlost výstavby, dodávku materiálu apod.

⁷ Srv. Radan LÁŠEK, *Vltavská linie*, Dvůr Králové nad Labem 1998. Zde se autor věnuje navazující části vltavské linie, tedy úsekům **144**, **146**, **148**.

⁸ Srv. Karel HŘÍDEL – Radan LÁŠEK, *Opevnění z let 1936-38 na Šumavě*, Dvůr Králové nad Labem 1997². Zde se popisuje úsek **197** Křenov nedaleko Českého Krumlova.

⁹ Eduard STEHLÍK (ed.), *Pamětní spis o československém stálém opevnění*, Dvůr Králové nad Labem 2000.

¹⁰ Josef FRANČÍK a kol., *Plzeňská čára*, Dvůr Králové nad Labem 2006.

¹¹ Miloš HABRNÁL, *"Rupnikova linie" a ostatní jugoslávská opevnění z let 1926-1941*, Dvůr Králové nad Labem 2004.

¹² Srv. Miroslav KEJZLAR, *Československé opevnění z let 1935-1938 na Trutnovsku*, Dvůr Králové nad Labem 2008.

¹³ Srv. Petr KOZEL, *Lehké opevnění úseku 182 Ostrolovský Újezd včera a dnes*, Trhovosvinenské listy z února 2008, s. 5-6, online http://www.tsviny.cz/files/ts_listy/tsl_02_08.pdf.

¹⁴ Srv. Tomáš FIC, *Utajené pevnosti: Československé opevnění z let 1936-1938 na jižní Moravě: malý průvodce*, Brno 2003.

množství pevnostních objektů a poznal množství stejně zapálených lidí. Zřídili jsem též malé muzeum nedaleko Majdaleny, jehož rekonstrukce a zpřístupnění nás stálo nemálo času a úsilí. Neděláme to pro peníze, ale proto, že nás to jednoduše baví (začali jsme fungovat od podzimu 2006). Problematice pevnostních muzeí se zde v této své práci též pokusím věnovat.

Měl bych se také v úvodu rozepsat o **pramenech**, z nichž jsem pro tuto studii vycházel. Nejzásadnější se nacházejí ve Vojenském ústředním archivu v Praze. Jedná se zejména o fond Velitelství I. sboru, f. Ředitelství opevňovacích prací a f. Vojenské stavební dozory. Fond Ředitelství opevňovacích prací¹⁵ je pro toto téma zásadní. Fond Velitelství I. sboru¹⁶ je oproti předchozímu archivně zpracovaný, má dokonce zpracovaný tlustý inventář. Rovněž jsem se snažil použít fond Vojenské stavební dozory (dále VSD).¹⁷ Důležitý materiál poskytly obecní kroniky zdejších obcí, které se ukrývají v okresních archivech a obecních knihovnách. Užitečná je webová stránka <http://digi.ceskearchivy.cz/>. Zde bych chtěl také poděkovat panu Jiřímu Čajanovi, který mi poskytl několik vzácných fotografií, které ležely zapomenuty v archivu Městského úřadu Trhové Sviny. Jedním ze stěžejních pramenů jsou dobová regionální periodika, na jejichž základě jsem se snažil rekonstruovat obraz čs. armády v našem regionu v roce 1938. V poslední řadě bych neměl zapomenout na řadu prostudovaných knih o opevnění a naší prvorepublikové armádě.

Cílem bude seznámit čtenáře s připravovanou situací obrany v regionu v září 1938. Kladen bude důraz zejména na stavbu lehkého opevnění vz. 37, tedy na 3 stavební úseky: **181 Římov**, **182 Ostrolovský Újezd** a **183 Borovany**. Budu se snažit v zaplnit mezeru v publikovaných knihách a studiích. Co se týče metod a postupů, tak bylo použity toto: metoda přímá, nepřímá, komparace, indukce a dedukce, analýza a syntéza.

Na závěr úvodu bych se měl zmínit o struktuře studie. První kapitolou je úvod, který právě dočítáte. V druhé kapitole bude popsána doba a politické ovzduší a motivace výstavby opevnění. Nebude chybět popis terénu z geograficko-vojenského hlediska a evropsko-fortifikační kontext. Ve třetí kapitole dojde na popis zdejší obranné linie. Budu si všimnout zadání stavby, výstavby samotných objektů

¹⁵ Fond Vojenský ústřední archiv (dále VÚA), Hlavní štáb, Ředitelství opevňovacích prací.

¹⁶ Fond VÚA, Velitelství I. Sboru.

¹⁷ VSD byly armádou pověřené orgány, které kontrolovaly stavby opevnění.

a překážek, destrukcí za okupace a i dnešního stavu linie. Čtvrtá kapitola se bude zabývat pohledy na opevnění, půjde v podstatě o pokus o historicko-sociologickou komparaci za pomoci publikovaných výpovědí pamětníků, dobových periodik a kronik atd. V páté kapitole se pokusím zhodnotit obranyschopnost úseku v případě válečného konfliktu na podzim 1938 (prostřednictvím fiktivního scénáře z pohledu obyčejných vojáků), dále se budu snažit zamyslet se nad tehdejší obranou ČSR. V samotném závěru, budou další postřehy, plány a nápady do budoucna. Úvod bych ukončil poměrně výstižným citátem z knihy Sydneyho Morella: „ *Na rakouské hranici jsem spatřil světelný pruh, široký jako silnice. Táhl se podél hranic až k Bratislavě. Nebyla to však silnice pro motoristy. V záři světel pracovaly tisíce lidí. Prokopávali se hluboko do půdy, budovali opevnění z betonu a ocele, umísťovali na příhodných místech děla všech ráží. Zkrátka, stavěli silnici smrti pro německou armádu, která by se pokusila tuto hranici překročit* “. ¹⁸

2.1/ Hlavní politické události roku 1938

Pro úplnost a přesnost je třeba zasazení do širšího kontextu.¹⁹ Ať středoevropského, regionálního či evropsky-fortifikačního. Rok 1938 byl velmi dramatický a složitý. Je podobný zakopané a zamaskované nášlapné mině. Pokusme se v následujících řádcích vymezit hlavní události hýbající tehdejšími dějinami.

Vše se láme **24. října 1929** krachem burzy v New Yorku. Krize přechází postupně do celého světa. ČSR krize zasáhne roku 1930.²⁰ Situace se vyostřuje hlavně v pohraničí, propukají stávkové hnutí horníků, panuje nedostatek potravin a rozdávají se tzv. *žebračky*. Krize dává sudetským Němcům příležitost k protestu. Soužití Čechů a Němců bylo doposud relativně klidné.²¹ Která menšina v kterémkoli státě Evropy mohla říci, že smí zakládat vlastní politické strany,²² mít vlastní školy a úřady? Čeští

¹⁸ Sydney MORELL, *Viděl jsem ukřižování*, Brno 1995.

¹⁹ Srv. Dagmar MORAVCOVÁ - Pavel BĚLINA - Marek PEČENKA, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha 1994; Marek PEČENKA - Petr LUŇÁK a kol., *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1995; Antonín KLIKEK - Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha 1995.

²⁰ Eduard KUBŮ - Jaroslav PÁTEK (edd.), *Mýty a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000.

²¹ Srv. Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky 1918-1938*, Díl první, *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2000; Díl druhý, *Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*, Praha 2002; Díl třetí, *O přežití a o život (1936-1938)*, Praha 2003.

²² Německá sociální demokracie: Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei (DSAP), Svaz zemědělců: Bund der Landwirte (BdL), Německá křesťansko-sociální lidová strana: Deutsche Christlich-soziale Volkspartei (DCV).

Němci si rozhodně nemohli na nic stěžovat.²³ Složitě situaci nepomohla ani celková politická destabilizace ČSR. Snahy o rozbití státu přitom šly hned z několika směrů. Prvním byla Henleinova²⁴ aktivita kolem *Heimatsfrontu* (před parlamentními volbami 1935, přejmenovaného na SdP).²⁵ Bývalý tělocvikář mistrně využil stávající krize. Podle něj za nezaměstnanost mohla československá vláda a Hitler jim mohl dát toužebnou práci. Apelovalo se i na německou identitu.²⁶ Roku SdP 1935 ve volbách získává 15 % hlasů všech voličů.²⁷ Spolu s agrárníky se stávají druhou nejsilnější stranou v ČSR. Prezident T. G. Masaryk je však nepověřuje sestavením vlády. Druhým byli čeští fašisté převážně orientovaní na Itálii. Objevují se články v novinách, obsahující otevřené útoky na čs. vládu. Českoslovenští komunisté pod vedením pozdějšího „prvního dělnického prezidenta“ rovněž republice nebyli moc nakloněni. Po únorovém převratu se kola dějin točila trochu jinak. Ve filmech typu *Uloupená hranice*, *Neporažení nebo Dny zrady* jsou hlavními a nejchrabřejšími hrdiny zapálení komunisté, KSČ je označována jako „obránce vlasti a lidu“ a vláda je označována za zbabělce.

Slovensko logicky nebylo ČSR příznivě nakloněno, stoupenci kněze Andreje Hlinky sdružení v Hlinkově slovenské l'udové straně (= HSL'S) usilovali o autonomii.

²³ Srv. např. Zdeněk BENEŠ, Drahomír JANČÍK, Jan KUKLÍK ml., Eduard KUBŮ, Václav KURAL, Rober KVAČEK, Václav PAVLÍČEK, Jiří PEŠEK, René PETRÁŠ, Zdeněk RADVANOVSKÝ, Radovan SUCHÁNEK, *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848- 1948*, Praha 2002; Thomas WINKELBAUER (Hg.), *Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte*. Referate des Symposiums Överbindendes und Trennendes an der Grenze III vom 24. bis 27. Oktober in Zwettel. Schriftenreihe des Waldviertler Heimatbundes Bd. 36, Horn - Waidhofen an der Thaya 1993; *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt německo-českých dějin 19. a 20. století* (práce česko-německé a slovensko-německé komise historiků), Praha 1996. Srov. tuto genezi např.: *ODSUN. Die vertreibung der Sudetendeutschen. Vyhnání sudetských Němců. Dokumentation zu Ursachen, Planung und Realisierung einer „etnischer Säuberung“ in der Mitte Europas 1848/ 49-1945/ 46. Dokumentace o příčinách, plánování a realizaci „etnické čistky“ ve středu Evropy 1848/ 49 - 1945/ 46*. Band I. *Vom Völkerfrühling und Völkerzwist 1848/ 49 bis zum Münchner Abkommen 1938 und zur Errichtung des „Protektorats Böhmen und Mähren“ 1939. Od probuzení národů a národnostních hádek 1848/ 49 k Mnichovské dohodě 1938 a zřízení „Protektorátu Čechy a Morava“ 1939*. Auswahl, Bearbeitung und Zusammenstellung, Vybrali, zpracovali a sestavili Roland J. HOFFMANN – Alois HARASKO, München 2000 (Veröffentlichung des Sudetendeutschen Archivs).

²⁴ Konrád Henlein, narozen 6. 5. 1898, absolvoval obchodní akademii v Jablonci nad Nisou, byl velmi aktivní v Turnvereinu (jakási německá obdoba českého Sokola), od 1925 učitel tělocviku v Aši, v říjnu roku 1933 zakládá *Sudetendeutsche Heimatfront* (SHF), později 1935 *Sudetendeutsche Partei* (SdP), získává podporu nacistického vedení, 1. října 1938 jmenovaný říšsko-německým vedoucím pro sudetoněmecké oblasti, později župní vedoucí Říšské župy Sudety (Gauleiter Reichsgau Sudetenland) v Liberci, srv. Roman KARPAŠ a kol., *Kniha o Liberci*, Liberec 1996.

²⁵ SdP = Sudetendeutsche Partei.

²⁶ Odtud pochází jedno z štvavých hesel: „Heim ins Reich“.

²⁷ Jan KŘEN – Eva BROKLOVÁ (edd.), *Obraz Němců, Německa, Rakouska v české společnosti v 19. a 20. století*, Praha 1998.

Toho využil později Hitler, když po Mnichovské dohodě vzniklo Česko-Slovensko (tzv. druhá či pomnichovská republika). Dne **14. 3. 1939** vyhlásili Slováci Slovenský štát.²⁸ Slováci se velmi ochotně zúčastnili Hitlerovy krasojízdy pod Moskvu, kde slavný německý „*blitzkrieg*“ zkroutil ruský „*generál Zima a Bahno*“.²⁹

Československo se tak ocitlo v územní, vojenské i politické izolaci. Kolem se rozkládaly státy s pravicovými diktaturami: Říše, Polsko, Maďarsko, po anšlusu mezi **11.-13. 3. 1938** i Rakousko. ČSR se stává jediným demokratickým státem ve střední Evropě (zde dokonce i emigranti z jmenovaných zemí). Vláda s velením armády si je plně vědoma, že se bude muset bránit agresí. Existovala sice spojenecká smlouva s Francií (ta se ovšem uzavřela za Maginotovou linií a bála se vystrčit nos). Kdyby Francie zakročila již při obsazení Porýní (což mohlo být bráno jako akt nepřátelství), mohlo být vše jinak. Svědčí to o Hitlerově despektu k Francii.³⁰ Slabě vyzbrojený SSSR navíc přislíbil pomoc, jen pokud se k akci odhodlá Francie. Navíc měli Stalin s Hitlerem v té době jisté spojenecké závazky. Pokračujeme ve stručném přehledu událostí.

20. února 1938 prohlásil Hitler při projevu v říšském sněmu, že mezi zájmy Německa patří ochrana Němců žijících v Rakousku a ČSR.

23.-24. března 1938 vznikla koalice henleinovské SdP, Německé agrární strany, Německé živnostenské strany a Německé křesťansko-sociální strany.

28. března 1938 Hitler vyzval vedení SdP (Konrád Henlein a Karl Hermann Frank³¹), aby československé vládě kladlo *záměrně nepřijatelné požadavky*, docházelo tak k záměrné provokaci československé vlády.

21. dubna 1938 Hitler a OKH³² rozpracovali podrobnější zásady plánu útoku na ČSR, kterému byl přidělen krycí název „*Fall Grün*“.³³

²⁸ Ivan KAMENEC, *Slovenský štát*, Praha 1991.

²⁹ William L. SHIRER, *Vznik a pád Třetí říše. Historie hitlerovského Německa*, Praha 2006, s. 194-197.

³⁰ Byla k tomu vyslána pouze SS - Verfügungstruppe LAH (= Leibstandarte Adolf Hitler), původně Führerova osobní stráž, později jedna z dispozičních jednotek SS. Později v rámci Waffen-SS na západní i východní frontě jako 1. SS Panzerdivision Leibstandarte. Jejich znakem byl paklíč k počtě jejich velitele Seppa Dietricha. Divize se zúčastnila pokusu o ofenzivu v Maďarsku na jaře 1945 a marné obrany Vídně. Zbytky divize byly zajaty v Rakousku. Srv. Rupert BUTLER, *SS-Leibstandarte: historie první z divízi SS 1933-1945*, Praha 2002.

³¹ Karl Hermann Frank, narozen 24. ledna 1898, bývalý knihkupec a prvorepublikový politik, člen SdP, aktivní nacist s hodností SS - Obergruppenführer und General der Waffen-SS und Polizei, v Protektorátu působil jako státní tajemník úřadu říšského protektora.

³² OKH = Oberkommando des Heeres, vrchní velení armády.

³³ Tzv. „Plán Zelený“, srv. Miloslav JOHN, *Nacistické přípravy na přepadení ČSR v září 1938: plán „Grün“ a výsadková operace „Bruntál“*, Bruntál 1988.

24. dubna 1938 Konrad Henlein vyhlásil na sjezdu sudetoněmecké strany v Karlových Varech vůči ČSR *autonomistické požadavky*. O autonomii Sudet byla československá vláda ochotna jednat, o požadovaném svobodném šíření nacismu na našem území nikoli.

13. května 1938 čs. vláda schválila *rámcový návrh národnostního statutu*, jehož hlavními principy byly samospráva a proporcionalita.

Po karlovarském sjezdu se začaly šířit poplašné zprávy, situace v pohraničí se vyostřuje. **20. května 1938** dochází na základě informací o přesunech německých vojsk k vyhlášení tzv. „*částečné mobilizace*“. Povolán jeden ročník zálohy spolu s příslušníky technických a speciálních jednotek. Rovněž byla vyhlášena první pohotovost praporů SOS.³⁴ Tato akce se může zdát zbytečná, tehdy však byla pro Československo velmi důležitá. Ukázalo se zde odhodlání vojáků a politiků bránit republiku a zvýšil se kredit u západních mocností.

30. května 1938 byly Hitlerem vydány podrobné *válečné směrnice* k útoku na ČSR.

6. června 1938 zrušena vojenská ostraha polských a maďarských hranic.

13. června 1938 byla zrušena ostraha na hranicích s Německem.

3. července 1938 proběhl v Praze *X. všesokolský slet*, který vyzněl jako mohutná manifestace připravenosti na obranu republiky.

20. července 1938 britská vláda vyvinula *diplomatický nátlak*, aby pro jednání s SdP přijala nezávislého vyšetřovatele a zprostředkovatele. Benešovi nezbylo než tento návrh přijmout. **25. července** byl přijat za prostředníka stoupenec politiky usmiřování proněmecky orientovaný lord Walther Runciman.³⁵ Měl vládu donutit ke smířlivému postoji a přijmout Henleinovy požadavky. Dne **3. srpna 1938** dorazil lord Runciman do Prahy, **18. srpna 1938** se sešel s Konradem Henleinem na Červeném hrádku.

³⁴ SOS= Stráž obrany státu, založená vládním nařízením č. 270/ 1936 sb. (schváleno 23. října 1936), v letech 1936-1939, plnila úkoly: **1/** ochrana neporušitelnosti státní hranice a nedotknutelnosti státního území, **2/** spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti, **za 3/** spolupůsobení při provádění úkonů celní správy. Srv. Jaroslav BENEŠ, *Stráž obrany státu 1936-1939*, Dvůr Králové nad Labem 2007 nebo R. LÁŠEK, *Jednotka určení SOS I-III*, Praha 2006-2008.

³⁵ Srv. Z. KÁRNÍK, *České země III*, Praha 2003, s. 550-560. Za všechny je možno uvést příjezd „údajně nezávislého“ lorda W. Runcimana v srpnu 1938 (protože tehdy běžel film s Vlastou Burianem „Ducháček to zařídí“, tak i on dostal název „Lord Ducháček“), zpochybňující československou státní suverenitu, nebo neuvěřitelný nátlak západních vyslanců na prezidenta E. Beneše ráno 21. září 1938. Pro běžné české Němce byl Runciman něco jako poklad. Považovali ho za zachránce, který je konečně osvobodí od českého útlaku a ponižování. Patřilo mu proto pochvalné skandované heslo: „*Lieber Lord, mach uns frei von Tschechoslowakei*“ aneb „Milý lorde, osvobod' nás od Československa“.

12. srpna 1938 byli odhaleni sudetoněmečtí pašeráci *ilegálně dopravující německé zbraně* na československé území.

30. srpna 1938 předal prezident Beneš svůj plán na řešení sudetoněmecké otázky zástupcům Henleinovy strany.

31. srpna 1938 vydal hlavní štáb směrnice pro činnost armády v případě sudetoněmeckého povstání v pohraničí. **9. září 1938** předložil náčelník čs. hlavního štábu členům NROS³⁶ memorandum odmítající další ústupky.

12. září 1938 propuká v pohraničí po Hitlerově štvavém projevu na sjezdu NSDAP³⁷ všeobecné henleinovské povstání. **13. září 1938** v reakci na události z předchozího dne je v části pohraničních okresů vyhlášeno stanné právo. Byly sem rovněž poslány vojenské asistenční oddíly k uklidnění situace a potlačení jakýchkoli pokusů o převrat. SdP byla v reakci na tyto události konečně zakázána.

19. září 1938 sudetoněmecký *Freikorps*³⁸ zahájil ozbrojené akce proti obráncům československé hranice, samozřejmě i proti strážním praporům ZLO.³⁹

22. září 1938 vyhlásila československá vláda ostrahu hranic. O den později byla vyhlášena *všeobecná mobilizace*. ČSR tím vstoupila do bojové pohotovosti.

27. září 1938 vydal Adolf Hitler rozkaz, na jehož základě se přemístily německé úderné oddíly *do východišť*, odkud měl být veden útok proti ČSR.

28. září 1938 čs. hlavní štáb nařídil zostřenou pohotovost československé armády. Prvosledové útvary čs. armády dosáhly bojové pohotovosti. "B" jednotky dokončily mobilizaci a odcházely do nástupových prostorů-zde se již nacházelo cca. 50 % jednotek.

Ve dnech **29.-30. září 1938** se konal *sjezd zástupců čtyř mocností v Mnichově*. Za Německo A. Hitler, za Itálii B. Mussolini, za Británii N. Chamberlain a za Francii E. Daladier. Českoslovenští zástupci byli přítomni, ale jednání se nezúčastnili.⁴⁰ **30. září 1938** byla československá vláda donucena přijmout mnichovský diktát. Západním mocnostem se podařilo "*zachránit mír*". Mohli tušit, co je Hitler zač, že sousto v podobě malého Československa nebude stačit. Ředitelství opevňovacích prací nařídilo zastavit

³⁶ NROS = Národní rada obrany státu.

³⁷ NSDAP= Nationalsozialistische Arbeiter Partei.

³⁸ Jednalo se o vojensky organizované bojůvky, mající za úkol provádět ozbrojené a provokační akce v československém pohraničí. Oficiální název byl Freiwillige Schutzdienst.

³⁹ ZLO= Zajištění lehkého opevnění, útvary složené ze záložníků.

⁴⁰ Byli (tedy vyslanec Vojtěch Masný a člen MZV Masařík) ve vedlejším pokoji pod dozorem příslušníka SD (= Sicherheitsdienst), což byla Heydrichova tajná služba pro sledování členů NSDAP.

veškeré již zbytečné opevňovací práce. Pracovní oddíly dostaly rozkaz dokončit započaté práce a zabezpečit objekty opevnění proti vniknutí nepovolaných osob.

Československá vláda tedy musela pod nátlakem ustoupit německým územním požadavkům. **1. října 1938** bylo vydáno odsouhlasení odstoupení Těšínska Polsku. Mezi **1.-10. říjnem 1938** bylo pohraničí v pěti pásmech odstupováno Německu, ztráta činila asi jednu třetinu území. Odstupování pohraničí se neřídilo národnostními požadavky (jako v příhraničí Maďarska), ale čistě vojenskými a hospodářskými. V pohraničí zůstala většina pohraničního opevnění, důležité továrny, sklářské, textilní a chemické závody. Němci převzali velkou a vyspělou zbrojní výrobu. Na svou dobu výtečné československé zbraně a tanky vyhrály pro Hitlera nejednu vítěznou bitvu.⁴¹

5. října 1938 prezident *Beneš abdikoval*. O den později se slovenské politické strany dohodly na autonomii Slovenska vůči ČSR. V čele nové slovenské vlády měl stát Josef Tiso.

21. října 1938 vydal Hitler vojenskou směrnicí k *likvidaci zbytku ČSR*.

2. listopadu 1938 došlo k tzv. „*první vídeňské arbitráži*“, která upravovala průběh československo-maďarské hranice. Polsku připadla oblast Těšínska, Maďarsko bez boje získalo oblasti jižního Slovenska a jižní část Podkarpatské Rusi.

5. listopadu 1938 *rozpuštěna SdP* a následně včleněna do NSDAP.

19. listopadu 1938 přijat zákon o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi, název státu se tím změnil na Česko-Slovensko.

20. listopadu 1938 byl vydán zákon o sjednocení sudetoněmeckého pohraničí s nacistickým Německem.

Dne **30. listopadu 1938** byl *česko-slovenským prezidentem zvolen* trhovosvinenský rodák, vystudovaný právník JUDr. *Emil Hácha*.⁴² Stal se prezidentem útvaru známého jako „druhá republika“. Následně je Hácha pozván Hitlerem do Berlína, zde je na něj činěn „diplomatický“ nátlak. Mimo jiné je Hitlerem hroženo bombardováním Prahy. Hácha podepisuje „*Zákon o ochraně*“ a v podstatě dává souhlas s pozdějším vznikem Protektorátu Böhmen und Mähren.

⁴¹ Šlo o zbraně, představující špičku tehdejší zbrojní výroby: kulomet ZB 26, kulomet ZB 37 a pušky vz. 24 systému Mauser ráže 7,92 mm. Tyto zbraně dostávaly všechny německé jednotky (druhosledové), i jednotky elitních Waffen-SS, typická je hlavně 7. SS horská divize „Prinz Eugen“, která disponovala převážně našimi kořistními zbraněmi. Dále uveďme výtečné lehké tanky LT-35 a LT-38 a i např. 30,5 cm mozdíče Škoda byly značnou posilou při útoku na Maginotovu linii.

⁴² Narodil se 12. července 1872 v Trhových Svinech, prezident Česko-Slovenska 1938-39, státní prezident Protektorátu Čechy a Morava 1939-45, Srv. Tomáš PASÁK, *JUDr. Emil Hácha: 1938-1945*, Praha 1997.

Jaké byly vlastně konečné důsledky Mnichovské dohody?⁴³ Za prvé to byly ztráty vojenské. Nemělo smysl stavět pevnosti znova na nové hranici (té se někdy říkalo hranice „dřevěná“ díky celnickým postaveným ze dřeva). Pevnosti též posloužily jako rozsáhlý polygon pro zkoušky nových německých zbraní. V neposlední řadě naše opevnění umožnilo důkladně se připravit k dobývání jiných evropských systémů. Dále nutno zmínit změny hospodářské, většina důležitých továren a závodů bohužel zůstala v odstoupeném pohraničí. České obyvatelstvo utíkalo z pohraničí. Krajinou se táhly nekonečné proudy uprchlíků, snažících se zachránit co nejvíce majetku. Nemůžeme se pak divit událostem při tzv. „divokých odsunech“ v letech 1945-6. Tyto a předchozí válečné události jen přilévaly olej do ohně. Češi byli zklamáni ze „zbabělého“ chování čs. vlády. Říkalo se, že zradila vláda, ne armáda. Zavládla lhostejnost a nedůvěra k politickým záležitostem, což ostatně trvá dodnes...

2.2/ Evropsko-fortifikační kontext a všeobecné důvody ke stavbě stálého opevnění

Zde se budu snažit zhodnotit úlohu evropských opevnění a porovnat jejich koncepcí. Již záhy po skončení 1. světové války pominulo krátké období mírové euforie a pacifismu. Generální štáby zhodnocovaly tento konflikt a postupně aplikovaly nové metody na základě zjištěných poznatků. Vystala otázka, do jaké míry půjdou využít pevnostní systémy.⁴⁴ Evropa se od 20. let začala zaplňovat mnoha železobetonovými stavbami. Ptáte se proč? Pevnost je totiž zpravidla zbraň obranná, ne útočná. Opevnění mělo sloužit k zabezpečení hranic státu před agresivními sousedy, zdržet či úplně zastavit postup nepřítele a způsobit mu co největší ztráty. Dále mělo umožnit nerušenou mobilizaci v týlu pevnostní linie. Linie mohla být za boje neustále doplňována proviantem, municí a posilami z týlu. Důležitá byla přítomnost mezilehlých jednotek mezi objekty, ty by dokázaly zacelit mezeru při případném průlomu. Při použití opevnění došlo k též k úsporám lidských zdrojů. Prastaré fortifikační pravidlo říká: „*kdo chce bránit vše, neubrání nic*“, což to platí hlavně u výběžků vystupujících z hranice státu (u nás broumovský a šluknovský výběžek). Kvalita opevnění se též posuzuje podle jeho nejslabšího článku a ne podle nejsilnějšího.

⁴³ Srv. podrobněji Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 622-626.

⁴⁴ Srv. Vladimír KUPKA a kol., *Pevnosti a opevnění v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 260.

Vedoucí úlohu v opevňovacích pracích hrála **Francie**. Francii toto téma logicky zajímalo nejvíce, neboť v Německu stále žila myšlenka odplaty. Ostatní státy pak vytvářely více či méně zdařilou kopii Maginotovy linie.⁴⁵ To záviselo na jejich vlastní koncepci a nezřídka na finanční situaci státu. Ve francouzské strategii hrála „Maginotka“ hlavní roli. Velkou roli zde hrál mýtus úspěšné obrany Verdunu.⁴⁶ Dne 22. srpna 1917 byla vypracována nová koncepce výstavby, tvořená silnými středisky odporu kolem důležitého bodu, která se navzájem podporovala boční palbou.⁴⁷ Co bylo dříve bráněno kruhem opevnění, bylo nyní rozvinuto do strany. Nyní tato linie obepínala celé ohrožené místo. Teď nebylo možno toto obranné postavení lehce obejít.⁴⁸ V prosinci 1923 byl přijat návrh podplukovníka Tricauda na rozčlenění pevnostních prvků a výzbroje do větší plochy⁴⁹ kvůli snížení jejich zranitelnosti. Bohužel se z francouzských válečných plánů ztratily ofenzivní akce mající původně následovat po zadržení útoku. Maginotova linie byla brána jako samospasitelné dogma. Tím odpadly všechny ofenzivní akce na německém území, které by byly pro naši obranu životně důležité a odčerpaly by rezervy útočníka na západě. Němci z "Maginotky" rozhodně měli respekt a i proto se ji roku 1940 rozhodli obejít přes Belgie. Italská armáda se snažila projít linií v Alpách, ale zdejší postavení byla díky vysokohorskému terénu téměř nedobytná. Nutno rovněž připomenout, že „Maginotka“ byla pro naše pevnostní projektanty velkým vzorem, kterému jsme se vyrovnali, ba i v některých ohledech ho předčili.

Opevnění **belgické**⁵⁰ rozhodně nedosahovalo francouzských kvalit. Belgičané si trvali na původní teorii modernizovaného pancéřového fortu, což však neslo určitá negativa.⁵¹ Německým jednotkám v roce 1940 zdejší opevnění nedělalo problémy. Kritickou oblastí byl silně opevněný prostor kolem Lutychu s mnoha řekami a kanály (např. „*Albertův kanál*“). Silnice a mosty byly dobře zajištěny menšími kulometnými pevnůstkami. Známý je případ tvrze Eben-Emael, kde probíhaly tvrdé boje

⁴⁵ Podle francouzského ministra obrany Andrého Maginota. Literatura, zabývající se Maginotovou linií: Martin RÁBONĚ a kol., *Maginotova linie-hranice z betonu a oceli: pevnostní muzea na severovýchodní hranici Francie-historie, současnost, průvodce*, Brno 1997; William ALLCORN, *Maginotova linie 1928-45*, Praha 2007; Zdeněk NOVÁK, *Pevnosti Maginotovy linie v boji*, Brno 1992.

⁴⁶ V. KUPKA, *Pevnosti*, s. 261.

⁴⁷ Ta se navzájem podporovala boční palbou, srv. TAMTÉŽ, s. 261.

⁴⁸ Srv. schéma koncepce liniového opevnění v dobové literatuře, TAMTÉŽ, s. 262.

⁴⁹ Naopak od původních fortů, kde byla veškerá výzbroj koncentrovaná na poměrně malé ploše.

⁵⁰ Souhrn Vladimír KUPKA – Oldřich GREGAR, *Belgická opevnění z let 1930-1940*, Dvůr Králové nad Labem 1997.

⁵¹ Srv. V. KUPKA, *Pevnosti*, s. 264.

s německými Fallschirmjägery.⁵² Tato operace proběhla **10. května 1940** v 5 : 20 ráno. Elitní jednotky v 10 kluzácích⁵³ (tažené letouny Ju-52) dokonale využily momentu překvapení-některé objekty tvrže nebyly ani obsazeny. K dobití tvrže pomohlo několik technicko-fortifikačních chyb. Na povrchu tvrže se nacházelo jen minimum protipěchotních překážek, které by mohly znepříjemnit přistání kluzáků. Nepočítalo se absolutně s útokem ze vzduchu. Objekty navíc neměly ochranné příkopy.⁵⁴ Parašutisté se mohli nerušeně připlížit ke střílnám a zničit je kumulativními náložemi.⁵⁵ Zajímalo by mě, jak by tato akce probíhala u našich dělostřeleckých srubů. Němci by zde museli slézt do příkopu pod palbou ochranné střílny, vylézt přibližně 4,5 m k houfnicové střílně, zde sešroubovat 12,5 a 2,5 kg části kumulativní nálože a pak z bezpečné vzdálenosti odpálit. Bojovalo se samozřejmě i o další tvrže (např. Aubin-Nefteschau, Tacrémont, Battice), ale už klasickými prostředky. Účinnou se ukázala především přímá palba protiletadlových kanónů ráže 88 mm do střílen hlavních zbraní a pancéřových zvonů s cílem oslepit pozorování. Chybou byla i téměř úplná absence mezilehlých pěchotních srubů mezi tvrziemi.

Jinak byl koncipován **jugoslávský** pevnostní systém.⁵⁶ Původně byl koncipován k obraně před italským útokem. Už pouhá jeho existence odradila armádu italskou i maďarskou. Ovšem pro německou armádu po zkušenostech jeho dobití roku 1941 nebylo tak složité. Konstrukteři zde nevsadili na mohutné samostatné pěchotní sruby, ale na velké množství lehčích důmyslně rozmístěných objektů. Obrana tak dosáhla potřebné hloubky, odolnost byla úměrná kladeným požadavkům. Chyběly zde ovšem finance, a tak několik málo postavených pěchotních srubů mělo betonové zvony s pancéřovými střílnovými vložkami (uzávěr u Traty). Problémem byl slabší jugoslávský průmysl, nemohla se tak zmodernizovat výstroj a výzbroj. Ke stavbě opevnění mohly být použity místní zdroje, speciální vybavení stačilo dodat později. Důležité byly kulometry ve střílnách. Problém byl v osádkách objektů, ty zpravidla měly nízkou bojovou morálkou. Řada vojáků nesrbské národnosti se s Jugoslávií

⁵² Srv. Milan BLUM - Martin RÁBOŇ, *Přepadení. Německý výsadek na Albertově kanálu, útok na tvrz Eben-Emael a Mansteinovo Seknutí srpem 1940*, Brno 2002.

⁵³ Šlo o kluzáky typu DFS 230, stejné byly použity například při Skorzenyho operaci při osvobození Benita Musolliniho u Grann Sasso di Itálie, srv. http://en.wikipedia.org/wiki/DFS_230.

⁵⁴ Tedy to, co je u nás známo pod slangovým pojmem „diamantový příkop“.

⁵⁵ Princip této nové zbraně vysvětluje schéma zde Martin RÁBOŇ - Oldřich GREGAR - Bohuslav KACHLÍK a kol., *Val na obranu republiky. Československé opevnění z let 1935-1938 na Králicku*, Brno 2005, s. 269.

⁵⁶ Více M. HABRNÁL, *Rupnikova linie*.

neztotožňovala a nechtěla bojovat. Nechyběly zde protitankové objekty pro kanóny v polním provedení.⁵⁷ Zajímavé jsou protiletadlové objekty se sklopnými kulometnými hnízdy. Objekty bývaly důmyslně maskovány kameny lepenými do vlhké omítky nebo zavěšenými na ocelových lankách. Nelze rozhodně opomenout, že Jugoslávie byla naším malodohodovým spojencem, měli jsme jim kromě dodávek zbraní pomáhat i s pevnostní výstavbou. Plánovalo se dodání pancéřových prvků a i zbraní s lafetami. Sami jsme však měli "skluz", před Mnichovem se tak do Jugoslávie nedostal jediný kus vybavení.⁵⁸ Naše armáda sem poskytla některé plány a tak například překážky PÚV⁵⁹ jsou velmi podobné našemu provedení.

Řecko stavělo v letech 1936-1941 opevnění známé pod názvem Metaxasova linie (podle řeckého předsedy vlády a ministra války Ioannise Metaxasa). Oproti Jugoslávii je zde charakteristický urputný boj proti Němcům. V horských oblastech byly objekty často cemento-kamenné. Pevnůstky byly typizované, často ale docházelo k přizpůsobení místním podmínkám. Časté byly pozorovatelné s pozorovacím polem 180 °. Dále zde byly zajímavé objekty minometné, pro puškové granátometry, kombinované objekty s protitankovými kanóny, protiletadlové objekty s plechovou otočnou kopulí či zvláštní objekty pro reflektor. Maskování probíhalo sítěmi s jutou nebo kameny zavěšenými na drátech. Zajímavé je i občasné zasazení do skalního masivu a vůbec všeobecně maximální využití terénu ve prospěch obránců. Tvrze tvořily menší objekty s jednoduchým podzemím, nejtěžšími objekty byly dělostřelecké sruby se dvěma 75 mm kanóny. Stavba probíhala v maximálním utajení díky tvrdým opatřením řeckého ministerstva obrany.⁶⁰

Zajímavým a netradičním opevňovacím systémem byla Mannerheimova linie, kterou stavělo **Finsko**. Efektivně se uplatnily tyto objekty v "zimní válce" se SSSR

⁵⁷ Tyto typy objektů v liniích LO v roce 1938 bohužel chyběly, byly vyprojektovány typy F, G, H a varianty typu K. Postavily se pouze dva exempláře: jeden z odolnějšího úkrytu typu H pro kanón u Bratislavy a objekt typu G zesílený u Opavy mezi sruby OP-S 11 a OP-S 12.

⁵⁸ Například Jugoslávci počítali s dodáním našich pevnostních kanonů vz. 36 (kasematní smíšená zbraň L1), dokonce již vybetonovali objekt pro tuto zbraň, sem ale nikdy nebyla osazena. Srv. M. HABRNÁL, *Rupnikova linie*, s. 138-139.

⁵⁹ PÚV= proti útočné vozbě, útočná vozba je dobový pojem pro obrněnou techniku, konkrétně jde o napodobeniny našich „železobetonových ježků“. Srv. TAMTÉŽ, s. 192-193, lze vysledovat podobnost v řešení při obraně vchodu, podobné řešení u našich LO vz. 37 nebo u granátového skluzu srv. TAMTÉŽ, s. 87; s. 113.

⁶⁰ Srv. V. KUPKA, *Metaxasova linie*, Dvůr Králové n./ Labem 2001. Kilometrovou zónu, která byla uzavřena pro civilisty, nesměli opouštět ani dělníci pracující na opevnění. Nutno podotknout, že toto u nás naprosto nefungovalo. V pohraničí pracovala pilně německá „pátá kolona“, která zjišťovala i přes veškerá opatření velmi důležitá data. Ošidné byly rovněž návštěvy dělníků po hostincích, kde se mohlo po několika pivech leccos prozradit.

v letech 1939-1940. Finové bojovali spíše partyzánským způsobem, většinou se jednalo o kameno-dřevo-zemní pevnůstky. Zajímavá situace vznikla na Karelské šíji. Zde byly stavěny tzv. „milionové bunkry“.⁶¹ Jednalo se o jednoduché pěchotní tvrže s podzemím. Finská armáda měla ještě z dob carského Ruska velké zásoby pancéřových desek (existují však i zdroje, které tvrdí, že byly nakoupeny v Československu). Čelní zeď a strop byl tvořen třemi a více pancéřovými deskami o síle 40-50 mm. Objekt tak byl podstatně menší a bylo ho možno lépe maskovat, střílny v pancíři byly menší. Rokem 1938 skončila výstavba z pancéřových desek, přešlo se na celobetonovou konstrukci. Objekty měly vlastní filtroventilaci a zvony o tloušťce stěny 150 mm. Objekty chránil zához o síle 2-3 metrů. Zvenku byly v omítce zapuštěny ocelové pruty k uchycení maskovacího materiálu. O těchto pevnostech kolovalo mezi Sověty řada legend, například o mnoha podzemních patrech. Podle jiných byly objekty potaženy gumou a odrážely sovětské projektily, nebo o neexistujících sítích, které měly zachycovat dělostřelecké granáty.

Nizozemí stavělo jednoduché pevnůstky hranatých tvarů.⁶² Často tyto objekty chránily přístavy, které Němci pak často začleňovali do svého pobřežního Atlantického valu. Charakteristickým rysem byly sokly před hlavními střílnami. To bývalo osudné, protože docházelo snadněji k zasypaní střílny zeminou nebo položení nálože. Pevnůstky zpravidla probíhaly v jednom sledu. Nebyly vybaveny granátovým skluzem ani střílnou na obranu vchodu. Navíc ve zdejší ploché terénu byly pevnůstky velmi obtížně maskovatelné. Proto byly některé maskovány jako dřevěné kůlny.⁶³ Tento systém je často kritizován za svou nedokonalost, od počátku však byla jasná převaha nepřátel. Proto Nizozemí kladlo důraz hlavně na neutralitu. Pro tyto účely tyto pevnůstky bohatě stačily.

Říká se, že Německo a SSSR přinesly novou koncepci opevnování. Není to tak úplně pravda. Převzali liniovou koncepci a koncepci sdružených tvrží. Možná je toto tvrzení podpořeno „hranatým“ vzhledem objektů, který nebyl jinde tradiční. Po 1. světové válce bylo **Německo** svazováno smlouvou z Versailles. Ta jakékoliv opevnování zakazovala, stávající pevnosti byly demilitarizovány a někdy i bořeny.⁶⁴

⁶¹ Bair IRINCHEEV, „Milionové bunkry“ *Mannerheimovy linie*, Novodobé fortifikace 7, č. 12, 2005, s. 26-34.

⁶² Srv. M. HABRNÁL, *Nizozemská vnitrozemská opevnění*, in: Fortsborník 4/5, Brno 1998, s. 58-66, o bojích o tyto pevnosti srv. TÝŽ, *Průlom Maaské linie*, in: Fortsborník 6, Brno 1999, s. 66-71.

⁶³ To se objevuje i u nás, většinou v případě blízkosti vesnice či komunikace.

⁶⁴ Např. Helgoland, srovn. V. KUPKA, *Pevnosti*, s. 261.

Německá vojenská doktrína upřednostňovala spíše útočnou taktiku, opevnění tvořilo pouze pevný základ a tyl, kam se mohli vojáci vracet po boji. Zprvce zmíním *Westwall*⁶⁵ (na západních hranicích Německa). Charakteristickým prvkem tohoto opevnění jsou protitankové překážky tzv. „dračí zuby“ odlévané z betonu. Na tomto pásmu se ke konci války stavěly tzv. „pantherturm“.⁶⁶ Další je tzv. *Ost Wall* na hranici Polska a SSSR. Nejznámější z německých opevnění je pobřežní *Atlantický val*.⁶⁷ Propaganda jej prohlašovala za souvislé pásmo od Norska po španělskou hranici, ale ve skutečnosti se Organisation Todt⁶⁸ soustředila na opevnění přístavů a možných vylodovacích pláží. Objekty se musely stavět velmi rychle. Proto se zvenku nepoužívalo klasické dřevěné bednění, ale z betonových prefabrikátů.⁶⁹ Zdi tak dosahovaly tloušťky až 3,5 m, objekty jsou velmi mohutné. Některé objekty měly pod sebou betonové roznášecí desky (zvláště na nestabilním povrchu, např. písku). Tlaková vlna výbuchu dělostřeleckého granátu se pak rozložila do tohoto „betonového voru“ a nemělo tak dojít k převrácení objektu. Zajímavé jsou mohutné pobřežní baterie pro děla na točnách chráněná železobetonovou nástavbou.⁷⁰ Přímý zásah námořního dělostřelectva při invazi je však zpravidla ničil. Stavěly se zde typizované i improvizované objekty pro náš pevnostní kanón L1.⁷¹ Ovšem v roce 1944 při vylodění v Normandii byl tento kanón pro spojence neškodnou hračkou. Němce zaskočila velmi přesná a smrtící palba námořního dělostřelectva i existence speciálních tanků likvidujících minová pole a ničících bunkry zásahy plamenomety do střílen (plamen spotřeboval vzduch v pevnosti a osádka se udusila).

Samozřejmě i **SSSR** stavěl svá opevnění. Jednak *Stalinovu linii*, stavěnou na západních hranicích s Polskem (kolem 2000 km na čáře od Baltu k Černému moři). V září 1939 po obsazení Polska už bylo toto pásmo zbytečné. Na jaře 1940 se začala

⁶⁵ Srv. Neil SHORT, *Germany's West Wall. The Siegfried line*, London 2004.

⁶⁶ Šlo vlastně o vyřazené tankové věže z tanků PzKw V Panter zabudované do pevnůstky.

⁶⁷ Srv. V. KUPKA, *Atlantický val*, Dvůr Králové nad Labem 1995; Martin BRICE, *Tvrze, hrady a pevnosti. Opevňovací umění od prehistorie po současnost*, Praha 1999, s. 154-165.

⁶⁸ Organisation Todt vznikla v roce 1938 jako polovojenská organizace původně pro realizaci veřejných prací, v roce 1939 se podřídila velení Wehrmachtu, v čele stál Dr. Fritz Todt, od r. 1942 Albert Speer. Podíleli se na stavbě silnic a opevnění. Dobrovolným nábořem, ale později stále častěji nucenými odvody bylo pro tuto v podstatě stavební organizaci získáno několik set tisíc mladých lidí z celé Evropy. V roce 1943 se počet vyšplhal už na 700 000. Vedením výstavby Atlantického valu byl pověřen generál polní maršál Erwin Rommel.

⁶⁹ Z obavy, že by nálety mohly zničit dosud nezatvrdlý objekt

⁷⁰ Jedním z největších symbolů Atlantického valu se stala baterie Lindemann, která se často znázorňovala na pohlednicích, například M. BRICE, *Tvrze*, s. 155.

⁷¹ Srv. V. KUPKA a kol., *Československý 4 cm pevnostní kanon vz. 36*, Dvůr Králové nad Labem 2003, s. 58-86.

stavět nová linie-*Molotovova*.⁷² Při počátku operace Barbarossa zde ovšem žádné významnější boje neproběhly. Postavilo se 2500 objektů, tedy kolem 25 %. Objekty jsou charakteristické absencí oblých ploch. Některé byly podobné československým LO vz. 36, avšak s daleko robustnější konstrukcí. Výzbroj tvořily 37 mm protitankové kanóny a kulometry typu Maxim, objekty měly i pancéřové zvony. Zajímavé je, že střílny hlavních zbraní měly ozuby, zatímco střílny pro vedlejší zbraně byly trychtýřovitého provedení, při ostřelování střílny mohly kulky snadno sklouznout dovnitř a zranit tak obsluhu kulometu.

Na samý závěr této kapitoly se pokusím shrnout úlohu československého opevnění. O náš pevnostní systém něj vůbec nebojovalo, tak proč hodnotit jeho bojovou úlohu? Faktem zůstává, že z našich pevností měli Němci velký strach. Rozhodně tak měl úlohu politickou. Do září 1938 se stihlo prostavět jen 20 % z plánovaného rozpočtu a mnoho věcí nebylo hotovo.⁷³ Často se mluví o stěžejní roli opevnění těžkého. Ovšem dle průzkumů na něj němečtí velitelé vůbec zaútočit nechtěli. Spíše se mělo jednat o jakési klamné útoky. Nakonec, který velitel by hnal své muže proti dokončené linii? Pomocí leteckého špionážního snímkování se hledaly mezery a slabší místa v obraně, ty by byly pravděpodobně využity. Ovšem je pravdou, že i ta místa, kde opevnění nestálo, byla zajištěna polním opevněním. Otázkou je, jak dlouho by se na takových místech naše armáda udržela. Nedokážu si představit pocity vojáků, kteří právě dorazili na prázdnou pláň a bylo jim řečeno, že právě zde bude hlavní obranné postavení. Páteří obrany se stalo lehké opevnění, o to by se bojovalo především. Problém byl též v tom, že musely být obsazeny oba dva sledy LO. Zbývalo tak jen minimum záloh. Navíc se poukazuje na vysoké procento vojáků německé národnosti, kteří by rozhodně úporné obraně naší armády neprospěli. Zřejmě bychom se pravděpodobně bez spojenců neubránili. Ale mělo se to zkusit, už kvůli zahraniční "prestiži". Pak by ovšem byla ČSR označena za viníka války a bývalí spojenci by se obrátili proti nám. Ovšem pokud by Hitler se svými dobovačnými plány počkal ještě rok, nemusela by být tato situace tak beznadějná...

⁷² Srv. Oldřich GREGAR, *Molotovova linie*, in: Fortsbortník 6, Brno 1999, s. 53-65.

⁷³ Celkem se stihlo postavit 264 těžkých objektů, z toho 35 tvrzových. Z lehkého opevnění 856 LO vz. 36 a 9148 LO vz. 37.

2.4/ Popis terénu z geograficko-vojenského hlediska

Pro čs. velení zpočátku nepředstavoval náš region pro obranu nijak důležitou oblast. Rakousko nebylo ještě tak nebezpečné. Proto se od roku 1935 začala opevňovat hlavně severní hranice na čáře Odra-Krkonoše.⁷⁴ Těžké opevnění tvořila linie samostatných pěchotních srubů.⁷⁵ Jejich plně dokončené pásmo se mělo po dokončení stát takřka nepřekročitelným. Cílem bylo zabránit přetnutí republiky a oddělení bojující československé armády (znemožnění ústupu na východ). K útoku by byla nejvhodnější oblast Králík (nejmenší šířka území), zde se také stavělo nejmohutnější písmo opevnění (oblast útoku 2. armády ze severu a 14. německé armády z jihu).

Jižní hranice Čech zůstala dlouho neopevněná. Pominu-li několik uzávěrů LO vz. 36 (úseky **X.a** Č. Budějovice-východ a **X.b** Č. Budějovice-západ, a úseky **IV.a** a **IV.b** na Jindřichohradecku), stavěné již v srpnu 1936,⁷⁶ tak pevnostní výstavba se Československa dotkla až v létě 1938. Po anšlusu Rakouska tato část hranice přestala být bezpečná a bylo jí třeba začít urychleně opevnit. Primární úlohou zdejšího opevnění nebyla trvalá obrana, ale zdržení útočníka a umožnění mobilizace zbylých jednotek s možností podniknutí protiútoků.

Přikročme k **popisu terénu**, jímž procházela popisovaná pevnostní linie. Při pohledu na mapu vás možná napadne, proč výstavba nešla těsně podél hranice s Rakouskem? Naši projektanti se rozhodli posunout linii poněkud do vnitrozemí. Opevněním výběžku v oblasti Novohradských hor by neúměrně narostl počet objektů. Tento prostor v září 1938 hájily pouze hlídky SOS.⁷⁷ Linie byla logicky umístěna

⁷⁴ Prvním pěchotním srubem vybetonovaným již počátkem prosince 1935, byl MO-S 8,.

⁷⁵ Jde o mohutnou dvoupodlažní stavbu, hlavní výzbrojí byly 47 mm protitankové kanony vz. 36 spřažené s kulometem vz. 37 (zbraň L1), dvojčata kulometů vz. 37 (zbraň M) a kulometry vz. 26 v pomocných střílnách (zbraň N). K pozorování okolí měly sloužit pancéřové zvony s průzory a periskopem ve vrchlíku zvonu. Linie srubů byly na příhodných místech zesíleny dělostřeleckými vrzemi.

⁷⁶ Srv. Vladimír JEŠKE – Miroslav SVITÁK, *Výstavba lehkého opevnění roku 1936 v jižních Čechách*, Výběr 34, č. 3, 1997. Jednalo se o jednoduché objekty s jednou střeleckou místností s 1-3 střílnami. Existovaly 3 typy: A, B, C. A a B byly dvoustřílnové, lišily se pouze silou stěn, typ C třístřílnový. Kulometry stály na jednoduchých dřevěných stolech, vchod byl uzavřen posuvnými plechovými dveřmi. Vybavení objektu bylo úsporné. Hlavními úkoly byly čelní palby na důležité komunikace a shromaždiště nepřítele. Hustota objektů 2-3 objekty na 1 km fronty byla malá. Výhodou těchto pevnůstek byly malé rozměry, daly se dobře zamaskovat. Nevýhodou byly velké střílny, přímý zásah do střílny, nebo střílnou dovnitř vržený granát zničil celou osádku objektu. V případě začlenění do linie řopíků mohly daleké palby z těchto objektů pro nepřítele být značně nepříjemné. Základní informace v článku výše, nebo Lubomír ARON a kol., *Československé opevnění 1935-1938*, Dvůr Králové nad Labem 1998², s. 41-44; V. KUPKA, *Pevnosti*, 382-386.

⁷⁷ Náhodou jsem narazil v Jindřich MAREK, *Hraničářská kalvárie: příběhy posledních obránců Masarykovy republiky na severu Čech a Podkarpatské Rusi v letech 1938-1939*, Cheb 2004, s. 296 na bližší údaje o praporu **SOS České Budějovice**. Pro doplnění: velitelem byl podplukovník pěchoty

na místa výhodná pro obránce. Hlavní obranné postavení (dále HOP) v jižních Čechách vedlo zhruba na čáře: Český Krumlov-Velešín-Římov-Borovany-Majdalena-Staňkov-Nová bystřice-Staré město pod Landštejnem. Jde o tyto stavební úseky: **197 Křenov**, **181 Římov**, **182 Ostrolovský újezd**, **183 Borovany**, **184 Staňkovský rybník**, **185 Číměř** a **186 Staré Město pod Landštejnem**. Na poslední navazoval úsek **H-43 Staré Město pod Landštejnem**, který se stavěl již roku 1937 k zabránění obchvatu postavení na jižní Moravě.⁷⁸ V zásadě ale do námi sledované oblasti zasáhly pouze stavební úseky 181-183. Zajímavý je fakt, že tyto úseky byly projekčně řešeny jako jeden celek. Na Českobudějovicko zasahovala i 2. HOP. Šlo o pokračování tzv. *Vltavské linie* probíhající od Prahy po pravém břehu Vltavy směrem k Poněšicím. Zde se stáčela na východ pod Vitín, dále Velechvínským polesím k rybníku Dvořiště a Rožmberku, kolem Stráže nad Nežárkou a na Strmilov. Šlo o úseky **144 Týn nad Vltavou**, **146 Vitín**, **148 Velechvín**, **162/ 162a Stráž nad Nežárkou**, **166/ 166a Jindřichův Hradec** a **168 Strmilov**.⁷⁹

Jižní Čechy jsou krom zemědělství známé i jako kraj řek a rybníků. Tyto přírodní překážky se pevnostní projektanti logicky rozhodli využít. Už taková říčka či potok po upravení na protitankový příkop mohla představovat slušnou protitankovou i protipěchotní překážku. V úseku **181** to byla na východním křídle zhruba po Velešín řeka Malše (na západním konci částečně řeka Vltava pod Krumlovem), v úseku **182** a části **183** říčka Stropnice. Ta místy vede ve hlubokém kaňonu se strmými svahy, nebylo by ji proto jednoduché překonat. V úseku 183 se obrana opírala o soustavu rybníků, jmenovitě (od jihu) o Čilíř, Baštu, Výkotnou-Lindu, Krčín a Babu. Dále o poměrně hustě zalesněný prostor mezi Petrovicemi a Kojákoviciemi (kde je i mnoho bažinatých oblastí). Tato obrana mohla zesílit plánovaným vypuštěním rybníků a zvětšením zátopových polí. Terén by se rozbahnil a nebyl by schůdný pro obrněnou techniku. Naše velení se bálo útoku pěchoty na člunech, v zimě se navíc po zamrzlých vodních plochách dalo přejít suchou nohou. Podobně tomu bylo v úseku 148 Velechvín, kde je rovněž rybníků dost (Starý Vdovec, Rožmberk, Velký a Malý Tisý, Koclířov

Quido Matoušek. Obsazovali tyto okresy: České Budějovice, Kaplice, Č. Krumlov. Počty k 22. září 1938: 1105 osob, z toho 140 četníků, 55 policistů, 220 příslušníků Finanční stráže, 754 záložníků a 171 aktivních vojáků na velitelských postech. Jen dodám, že vyšla tato kniha: J. BENEŠ, *Finanční stráž československá 1918-1938*, Dvůr Králové nad Labem 2005. Ze starších Ota HOLUB, *Stůj! Finanční stráž*, Praha 1987.

⁷⁸ Seznam úseků srv. L. ARON a kol., *Československé opevnění*, s. 24-32, dále databáze na <http://www.ropiky.net/>.

⁷⁹ TAMTÉŽ.

a Dvořiště). Umožnilo to zde bránit jen úzké šíje mezi rybníky. Zajímavé je i použití inundačních šachet u vchodů majících bránit zaplavení objektu. Terén Novohradských hor mohl útočníka pouze zpomalit. Je sice poměrně obtížný, ale disponuje poměrně dobrou sítí komunikací.⁸⁰ Vcelku nic nepřekonatelného. Zde je třeba vyvrátit mýtus o německých motorizovaných divizích-ve skutečnosti byly většinou hippomobilní.⁸¹

Představíme si jihočeský prostor ve velení obou armád. V *československém* velení tato oblast patřila pod I. armádní sbor, který s Ředitelstvím opevňovacích prací řídil pevnostní výstavbu. Hlavní velení čs. armády se za mobilizace nacházelo v Račicích nedaleko Vyškova na Moravě.⁸² Hlavním velitelem byl armádní generál Ludvík Krejčí. Velitelství I. sboru podléhala oblast západních a jižních Čech.⁸³ Za mobilizace se Zemské vojenské velitelství v Praze (= ZVV Praha) změnilo na velitelství I. armády s krycím jménem „Havlíček“.⁸⁴ Velitelem I. armády se stal arm. gen. Sergej Vojcechovský, stanoviště velitele I. armády bylo v Kutné hoře.⁸⁵ Od 27. září 1938 byla obrana jižních Čech od Vltavy na východ svěřena IV. armádě⁸⁶ pod VI. sborem pod velením divizního generála Rudolfa Viesta. Stanoviště velitele bylo v Soběslavi, obranný úsek byl od řeky Vltavy až po moravsko-českou zemskou hranici. Podřízenými jednotkami byla HO 31⁸⁷ a 4. rychlá divize (od 25. září, v prostoru Soběslav-Veselí nad Lužnicí, krycí jméno "Vojtěch", úkolem bylo zacelit průlomy 1. HOP⁸⁸).⁸⁹ Úkolem VI. sboru bylo *"udržet co nejdéle I. hlavní obranné postavení na všeobecné čáře Přísečná-Ledenice-Branná-Nová Bystřice. Pro tento úkol nebude toto postavení zesilováno novými vyššími jednotkami. V případě krajní nutnosti udržet za každou cenu 2. hlavní obranné postavení všeobecné na čáře Poněšice-Vitín-Smržov-Lužnice-Stráž-Horní Pěna-Vlčice-Strmilov".*⁹⁰

⁸⁰ Ty ovšem byly většinou přehrazeny takzvanými zvláštními zařízeními (= ZZ). Jednalo se o závory vyráběné firmou Ippen, zasazenou v betonových zídkách. Proti objetí bylo toto jištěno kolejnicemi zapuštěnými v betonových prazích. O ZZ v blízké době vyjde nová publikace.

⁸¹ Tedy i kanony byly většinou taženy koňskou silou.

⁸² Srv. Karel STRAKA, *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*, Praha 2007, s. 140.

⁸³ Stanislav CEJPEK, *Československá armáda v roce 1938 a obrana jižních Čech*, Marginalia historica V, Praha 2002, s. 244.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 245.

⁸⁵ Srv. K. STRAKA, *Československá armáda*, s. 140.

⁸⁶ S. CEJPEK, *Československá armáda*, s. 250.

⁸⁷ HO 31= Hraniční oblast 31, s velitelstvím v Hluboké nad Vltavou-Zámostí, před mobilizací 5. divize.

⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 264.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 253.

⁹⁰ Srv. Pavel MINAŘÍK - Pavel ŠRÁMEK, *Dokumenty čs. armády z podzimu 1938. Rozkazy hlavního velitelství od 24. do 28. září*, Historie a vojenství, č. 5, 1996, s. 101.

V míru spadalo území jižních Čech pod velitelství 5. divize⁹¹, do konce roku 1937 mu podléhaly i 9. pěší brigáda (Č. Budějovice), 10. pěší brigáda (Písek) a 5. polní děl. brigáda (Č. Budějovice). K 1. 1. 1938 byly velitelství přímo podřízeny pěší pluky 1 (vel. plk. pěch. Václav Michálek), 11 (plk. gšt. Jaroslav Braun), 29 (plk. gšt. Josef Eret) a děl. pluk 5 (plk. děl. Jan Tomášek). Pěší pluk 1 Mistra Jana Husi byl dislokován v Českých Budějovicích, výjimkou byl pouze 1. prapor, který byl od roku 1938 posádkou v Kaplici. 5. dělostřelecký pluk byl umístěn v Českých Budějovicích, krom III. oddílu v Jindřichově Hradci. Po vyhlášení mobilizace byly jednotky navýšeny na válečné stavy. Každý pluk vytvořil své „mobilizační dvojče“ ze záložníků, označené číslem o 50 větším (tedy 1. p. pl. vytvořil 51. záložní p. pl.). Původní pěší pluky byly zařazeny do HO 31, ty mobilizované přešly pod velení 5. divize. Velení 5. divize (krycí jméno „Bezruč“) převzal dosavadní zástupce brig. gen. Alois Benda, zatímco HO 31 (krycí jméno „Blažej“) velel brigádní generál Bedřich Neumann.⁹² Opevnění zde obsazovali vojáci 1. p. pl. Nejvýchodnější část (přibližně od poloviny úseku 183 na úrovni Mladošovic) pomohla obsadit III. rota pěšího pluku 29 z Třeboně. Počítalo se s úpornou obranou na místě, tak aby se nepřítel co nejvíce zdržel a materiálně opotřeboval. Kvůli opravdu minimálním zálohám by zde obránci bojovali pravděpodobně až do hořkého konce.⁹³

Německé velitelství plánovalo napadení Československa pod krycím názvem „*Fall Grün*“. Předpokladem byl klešťovitý útok ze severu a z jihu, jímž se mělo docílit rozetnutí československé armády na více dílů a znemožnit její ústup na Slovensko. Podle „*Fall Grün*“ měly na region jihozápadních Čech útočit celkem tři německé armády. *10. armáda* (Schwandorf) měla útočit na Šumavu, v jejím stavu bylo v září 1938 8 pěších divizí, 2 motorizované, 1 obrněná a 1 lehká divize, celkem 12 divizí. Ve směru České Budějovice měla postupovat *12. armáda* (Pasov). Velitelem štábu byl Wilhelm von Leeb, náčelníkem štábu Erich von Mannstein. Tato armáda byla podstatně slabší (kvůli pomocnému úderu *10. armády*), celkem tedy 6 divizí (4 pěší, 1 horská,

⁹¹ Původně bylo velitelství 5. divize v Jihlavě, den před mobilizací se mělo přesunout do Písku, aby podpořilo HOP na směrech Vimperk, Prachatice a Č. Krumlov. TAMTÉŽ, s. 87. Srv. E. STEHLÍK, *Mírová organizace československé branné moci 22. září 1938*, Historie a vojenství, č. 3, 1997, s. 116. Zde kompletní složení velitelství 5. divize.

⁹² S. CEJPEK, c. d., s. 262-263.

⁹³ Přehledně celou situaci v květnu a červnu 1938 v našem regionu popisuje mapka J. SOLPERA, c. d., s. 141, zde zaznamenány i bojová postavení jednotek SOS na hranici.

1 záložní).⁹⁴ Na jihovýchodní Čechy měla zaútočit 14. armáda (Wien). Ta obsahovala také 6 divízi, z toho 1 motorizovanou, 1 obrněnou, 2 lehké a 2 horské.⁹⁵ Právě 10. a 12. armáda měly zaútočit společně se vzájemnou podporou. Mělo dojít ke zhroucení fronty, po úderu severním směrem se měla 12. armáda stočit na východ, tak aby naše armáda nemohla použít své zálohy. 10. armáda měla jít směrem na Plzeň. Zde ovšem kladla značnou překážku opevnění „plzeňské čáry“. Navíc zde byly špatné cesty.⁹⁶ Cílem bylo prorazit „Pražskou čáru“, postavení na jihu Moravy a Jindřichohradecku měla být obejita a pozbýt svého významu. Podle M. Svitáka by bylo postavení nad Novou Bystřicí jedna z oblastí, která by dostala nejvíce zabrat. O tom možná svědčí i to, že v „Denkschriftu“ bylo právě toto postavení vybráno jako příklad opevněné linie čs. lehkého opevnění.⁹⁷

3.1/ Popis obranné linie 1. HOP na Českobudějovicku–stavební úseky 181, 182, 183

Tato kapitola se bude konečně věnovat tomu, co má být hlavním tématem této práce, tedy opevněné linii stavebních úseků **181, 182, 183**. Budu si všímat trasy úseku, zajímavostí, překážek, zadání stavby a kolaudace i podobných perliček a zajímavostí. V podstatě by mělo jít o takové drobné navázání na to, co o těchto úsecích napsal pan Solpera ve své výtečné knize *Nadějný začátek se smutným koncem*. Nenárokuji si rozhodně úplnost zpracování tohoto tématu, ale snad bude trochu přínosné. Zajímavostí na úplný úvod může být, že tyto tři úseky byly projekčně řešeny jako jeden celek (v rámci TD 180). Dne 10. 5. 1938 byly návrhy zaslány na Velitelství I. sboru a již 18. 5. 1938 odeslány na samotný ŘOP.⁹⁸ Zajímavé je, že o stavbu úseků v jižních Čechách se ucházely i firmy z poměrně vzdálených míst. Kritériem pro výběr byla hlavně výhodnost nabídky pro vojenskou zprávu. Občas archivní dokumenty dělají dojem, že velitelství chtělo takříkajíc “za málo peněz hodně muziky”. Často se jedna firma účastnila více konkurzů na stavbu (např. firma Dajbych, Stašek, Kurel). Pro zadání úseků byly předtištěny typizované formuláře, které pak písař zadávací komise vyplňoval strojopisem. Jiná výhoda naší oblasti pramenila z toho, že linie se nacházela v české oblasti (převážně) a daleko od hranic. Stavitelé se tak nemuseli

⁹⁴ Podrobné složení srv. M. JOHN, *Září I, Přípravy nacistického Německa na přepadení Československa v roce 1938*, Brno 1997, s. 402-404.

⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 290. Velitelem byl gen. Wilhelm Hermann List.

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 297.

⁹⁷ E. STEHLÍK (ed.): *Pamětní spis*, s. 107.

⁹⁸ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 129.

obávat diverzní či špionážní akce. Vojáci stavebního dozoru tak mohli při kontrole staveniště jen procházet. Před čtením dalšího textu doporučuji přečíst shrnutí problematiky LO na CD příloze.

3. 2/ Stavební úsek 181 Římov (Holkov)

Jedná se o nejzápadnější z úseků, které zde budeme popisovat. Měl bránit prostor vymezený na západě řekou Vltavou a na východě řekou Malší. Navazuje ze západu na stavební úsek **197** Křenov,⁹⁹ na východě na úsek **182** (resp. **182a**). Úsek 181 byl vyměřen plk. Klesnilem (vyměřoval všechny tři naše úseky) ve dnech 28. 3.-10. 4. 1938.¹⁰⁰ Úsek **181 Římov**¹⁰¹ byl zadán 11. 6. 1938 stavební firmě Jenč, Hladeček a Kroft z Plzně.¹⁰² Velitelem VSD se stal nadpor. pěch. Josef Kučera (plus ppor. František Tomšíček). VSD mělo sídlo ve Velešíně v továrně bratří Steinerů čp. 178.¹⁰³ Do Mnichova se z celkového počtu 91 objektů podařilo postavit 60 objektů (postaven pouze 1. sled).¹⁰⁴ Bylo to zapříčiněno tím, že se stavbou se mělo začít od východu objektem č.1. Po dokončení 1. sledu měl být druhý sled stavěn od západu. Celková délka úseku činila 14 km, hustota objektů měla dosáhnout 6,5 objektu na 1 km².¹⁰⁵ Úsek sám je popsán jako: *“... rozrytý a málo přehledný, čímž vysvětluje se značná spotřeba objektů, aby bylo dosaženo souvislé palebné přehrady”*.¹⁰⁶ V předběžném rozpočtu úseku¹⁰⁷ se uvádí údaje o cenách objektů, např. objekt A (normální): 49 000 Kč, zesílený 65 000 Kč. Za celý úsek mělo být odhadem zapláceno 5 824 000 Kč. S dalšími náležitostmi se cena zvedla o zhruba 47 000 Kč na 5 871 472 Kč. K ostatním náležitostem patřil nejen plat důstojníků VSD

⁹⁹ Tento stavební úsek mělo tvořit celkem 89 objektů, podařilo se jich dostavět pouze 34. Byl zadán 2. 7. 1938 firmě J. Marek z českého Krumlova. Velitelem VSD se stal špkt. pěch. Dominik Tůma. L. ARON, c. d., s. 26.

¹⁰⁰ Ten 28. 3. přijel z Prahy do Č. Budějovic, ubytován byl v hotelu Slunce na náměstí. Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 128.

¹⁰¹ Zajímavé je, že v pramenech není tento úsek nazýván *“Římov”*, ale zpravidla *“úsek 181”* případně *“Holkov”* či *“Český Krumlov”*. Pro VSD bylo pravděpodobně směrodatnější číslo úseku.

¹⁰² Tato firma byla ve stavbě opevnění zkušena. V roce 1936 stavěla LO vz. 36 v úseku **VIII.b** Staňkov sever, v roce 1937 v úseku **E-21** Čerňovice, **E-22** Stříbro a **H-33** Prachatice. V roce 1938 stavěla tyto úseky: **133** Žďákov, **135** Zvíkov. L. ARON, c. d., s. 23-26.

¹⁰³ Úřední korespondence docházela na zdejší poštovní úřad. Jako kreslič zde pracoval čet. asp. Miroslav Karpíšek, o překážky se staral des. asp. Walter Rybák. Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 255.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ.

¹⁰⁵ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, *“Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183”*, 25. 5. 1938.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, *“Palebné rozvrhy úseků 181, 182, 183 – předložení”*, 1938.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, K 298, sign. 99 5/14 65, příloha č. 3 k č. j. 42978, *“Rozpočet úseku 181”*, 1938.

a přidělených stráží, ale i platba služebních cest z Velitelsví I. sboru. Největší částku z “nadvýdajů” tvořily náklady na kancelářské potřeby-celých 21 472 Kč.

K *výstavbě* stavebních úseků bylo vždy přizváno více stavebních firem. Ty procházely výběrovým řízením. Nejvýhodnější nabídka zpravidla dostala zakázku.¹⁰⁸ Jak vypadalo výběrové řízení v úseku **181 ? Zadání prací** dokumentuje “*Protokol o nabídkovém řízení*” z 2. června 1938.¹⁰⁹ Do soutěže bylo pozváno celkem 7 stavebních firem: **1/** Ing. Jenč, Hladeček a Kroft, sídlem v Plzni Úslavská 21, **2/** Ing. Dr. Fifka, Praha VII, Letohradská 32, **3/** Ing. Brázdil a Dr. Ješ, Praha XII, Americká 40, **4/** Ing. Jakub Dománský, Praha XVI, Na provaznici 172, **5/** A. Procházka, stav., Domažlice, **6/** Streje¹¹⁰ Jan, stavitel, Klatovy č. 167/ 4, za **7/** Trobl Josef, stavitel, České Budějovice. Podnikatelé se sešli s VSD 21. 5. 1938 v 10 hodin dopoledne v Římově před hostincem “U Kalinů”. Někteří zástupci firem se této schůzky ani nezúčastnili.¹¹¹ Celkem 5 firem se vzdalo soutěže a vrátilo nevyplněnou nabídku.¹¹² Ve hře zůstaly 2 firmy-Ing. Jenč, Hladeček a Kroft (nabídka 3 820 797 Kč) a firma Ing. Brázdil a Ješ (nabídka 4 592 631 Kč a 50 hal). **4. června 1938** byla v Praze jako nejvýhodnější mjrem. Machancem a ppor. Durdilem schválena firma Ing. Jenče. Po přepočtení cena za úsek vyšla firmě ještě o 270 Kč menší (3 820 527 Kč). Dokázali stlačit cenu jednoho normálního objektu až na 28 201 Kč (tedy o téměř 21 000 Kč !!!).¹¹³ Jak si stála firma Ing. Jenče v porovnání s firmou Brázdila a Ješe ? K porovnání několik příkladů (v závorce Jenč/ Brázdil): odstranění porostu (J-3 Kč/ B-1,50 Kč), výkop (J-15 Kč/ B-13,50 Kč), násep ze zeminy dodané firmou (J-25 Kč/ B-12 Kč), kamenná předloha dodaná firmou (J-80 Kč/ B-68 Kč), bednění vnější i vnitřní (J-85 Kč/ B-116 Kč), příprava ocelové výztuže (J-46 Kč/ B-39 Kč), betonáž (J-250 Kč/ B-323 Kč), 6 cm zákl. skořápka (J-24 Kč/ B-13,50 Kč), izolace asfaltovou lepenkou (J-25 Kč/ B-30 Kč), osazení střílen (J-40 Kč, oproti tomu Brázdil nesmyslných 120 Kč !!!), osazení mřížových dveří (J-40 Kč-dodatečně 70 Kč/ B-60 Kč,

¹⁰⁸ Nebudeme zastírat, že tyto státní zakázky na obranu státu byly zřejmě pro stavitele v době krize velice ekonomicky výhodné...

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, k č. j. 58181/ 9 taj. žen., “Protokol o nabídkovém řízení”, 1938, TAMTÉŽ, sign. 99 5/14 206, č. j. 58181 / 10, “Stavba úseku 181 - zadání prací”.

¹¹⁰ V dokumentu samotném byl překlep, má být Strejc.

¹¹¹ Firma jakub Dománský se ústně omluvila u mjr. Kopeckého na VŽV. Firma A. Procházka vrátila spis a prý údajně byla vyrozuměna pozdě. Firma Strejc Jan se nedostavila pro pomůcky. Firma Trobl Josef vrátila nevyplněnou nabídku a omluvila se. Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 157.

¹¹² Tedy: Trobl Josef, Ing. I. Fifka, Ing. Jakub Dománský, A. Procházka, Jan Strejc.

¹¹³ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 298, sign. 99 5/14 64, č.j. 58 181/ 9 taj. žen., “Porovnání nabídek”, 1938.

dodatečně 90 Kč). Nátěry zařízení měly být původně účtovány za 1 m², což bylo později změněno na “práce celkem”. Vojenská správa si zřejmě vybrala Jenče kvůli nižší ceně betonáže. Zadání bylo schváleno výnosem MNO čj. 14 235/ taj. hl. št. ŘOP, 1938. Platba měla probíhat v dodavatelských poukázkách po 400000 Kč a v dluhopisech na obranu státu v částce 380 000 Kč.¹¹⁴

Něco si povíme o **trase úseku 181**. Začínal objektem 1/ A-160Z¹¹⁵ na levém břehu řeky Vltavy mezi Branišovicemi a Dolním Římovem. Po objekt 10/ A-220Z linie sleduje meandry Malše, pak se odklání na západ.¹¹⁶ Zde bylo kritizováno, že “*několik objektů je otevřeno příliš dopředu*”. Vzápětí bylo připsáno, že je to logické, neboť trasa vede blízko řeky. Linie pokračuje jižně od silnice od Říмова k Holkovu a je jištěna 2 druhosledovými objekty 11/ A-120Z a 16 / B2-90Z. V důležitém prostoru severně Velešína se linie rozvětňuje až na 3 sledy. To bylo ŘOPem velmi kvitováno (“*důležitý prostor Velešína jest správně přehrazen třemi sledy*”). Zároveň kritizovali umístění 3. sledu, jenž “*je příliš vzadu*”. Silnice na České Budějovice byla velmi důležitá. Mnoho objektů této důležité uzávěry nebylo ani zahájeno (tato uzávěra byla tvořena v září pouze prvním sledem-objekty č. 21, 25-33, 38, 40). Linie ve dvou sledech pokračuje za železnicí kolem stanice Velešín městys ke Skřídlům a od železničního oblouku se odklání dále na západ jižně Záhorkovického rybníka. Zde v září 1938 stál pouze jeden sled těsně za železnicí. Dále od kóty 560 ve dvou sledech až k Jileckému potoku (opět pouze 1 sled). Dále postačoval sled jeden. Tento potok sleduje linie ve dvou sledech až severně Svachovy Lhotky, kde se vlévá do řeky Vltavy.¹¹⁷ Druhosledové objekty zde nebyly vybudovány. Poslední objekt 91/ B1-100Z měl být vybudován typu A, tak aby navazoval na postavení na západním břehu Vltavy (úseku 197), to bylo vzápětí přehodnoceno a zůstal zde typ B.

V úseku 181 se událo několik **změn v trase** objektů. Za prvé jde o vložení objektu 92/ A-160Z mezi č. 29 a č. 30.¹¹⁸ Žádost byla podána v Praze dne 25. srpna 1938. Objekty byly vzdáleny dost daleko-320 metrů. Pro účinný postřel překážek bylo nutno odkopat zem v kubatuře asi 860 m³. Podloží se ukázala být v hloubce 60-90 cm skála. Odkopávka by se značně prodražila. Ani pak by nebyl postřel ani

¹¹⁴ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 158. Rozpočet na úsek 181 byl schválen srv. VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, sign. 99 5/14 206, “Úsek 181 - schválení celkového rozpočtu”, 5. září 1938.

¹¹⁵ Betonáž 13. 7. 1938, srv. databáze <http://dbase.ropiky.net/>.

¹¹⁶ Zbytky objektů č. 9 a 10 byly zahlazeny při stavbě římovské přehradní nádrže.

¹¹⁷ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 298, sign. 99 5/14 142, K 300, “Příloha č. 1”, 1938.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, sign. 99 8/14 246, K 300, “Změna ve stavebním úseku 181”, z 1. 9. 1938.

pozorovací podmínky v lesním průseku ideální. Vložením č. 92 mělo tyto problémy vyřešit. Objekt již nebyl vybetonován, ale pouze stavebně zahájen. V archivním materiálu je přiložena oleáta změny. Další změna se odehrála na západním konci úseku. Objekty č. 88 a 89 byly nahrazeny jediným č. 93/ A-200Z. Ten byl betonován dokonce až 30. září 1938, (sousední objekt až 2. 10. 1938 !!!).¹¹⁹ Změna proběhla v umístění objektů č. 44 a č. 47-49 u Skřidel, ty byly původně situovány severně tratě. 1. sled zde křížil trať hned dvakrát. Došlo k jejich posunu jižně tratě, tím se odstranily vzniklé hluché prostory a lépe se provázaly boční palby z objektů.¹²⁰

Něco i k **postupu stavby** úseku. 91 stanovišť úseku mělo být dokončeno za 140 pracovních dní do 15. 11. 1938. Stavba byla zahájena 13. 6. 1938. Díky zdržení dodávek materiálu (v lomu nebyly dodány potřebné stroje) byl první objekt betonován až 13. 7. 1938. Pomalý začátek prací, podpořený deštěm a rozbahněním cest zapříčinil, že měly být zapojeny hned 2 betonářské skupiny. Materiál vozily 3 nákladní auta, navíc musel npor. Kučera přistavit ještě 15 povozů. V srpnu a září už betonáž pokračovala svižně. Písek na stavbu byl brán z Plavu. Pro vysoký obsah jílu byl míchán s drceným kamenivem. Štěrka byl dovážen z Dolního Třebonína. Kámen "*ruťový, velmi dobrý*" pro rovnaniny byl brán z Dolního Římov. Veškerý materiál krom rozsocháčů (vykládány na velešínském nádraží) byl vykládán na nádraží Holkov-Římov. Zde bylo zřízeno skladiště a kanceláře firmy (zde se zpracovávaly armatury), tesaři dělali svou práci v Mojném a Hamrech. Počet dělníků byl na počátku stavby 40, k začátku srpna již 240, okolo 10. srpna již 320, v polovině září 350.¹²¹ 14 objektů mělo z důvodu umístění u řeky dostat asfaltovou izolaci a inundační šachtu. Tyto objekty měly mít osu 100 cm nad terénem. Objekt č. 6 byl zapuštěn do silničního náspu a opatřen železobetonovou chodbičkou (s 4 m vysokou opěrnou zdí) proti zasypání vchodu (stejně u objektu č. 76).¹²²

Dále se budeme věnovat **vytýčení a stavbě překážek** úseku 181. Návrh na vedení překážek s mapami a oleátami byl zpravidla předkládán společně s návrhem palebných rozvrhů. Zde byly předloženy s několikanásobným odstupem. Je možné, že návrhy překážek některého z jihočeských úseků vzbudily nevoli. Velitelství I. sboru

¹¹⁹ Srv. <http://dbase.ropiky.net/>.

¹²⁰ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 255.

¹²¹ TAMTÉŽ. Dále se již týdenní hlášení nezachovala. Celkový počet dělníků tak není možné zjistit. Ostatně na stavbě úseku pracovalo ke konci září mnoho civilního obyvatelstva, jak to ostatně dokládají kroniky okolních obcí (např. Velešína).

¹²² TAMTÉŽ, s. 257.

předalo návrhy 23. 6. 1938 ŘOPu (zde schváleny již 30.6., odeslány zpět 3. 7. 1938). ŘOP však měl tyto připomínky: "... před stavbou příkopů je vždy nutno bedlivě prošetřit, zda nebudou dotčeny vodohospodářské poměry kraje...", dále jestli "... není potřeba dalších úprav-mosty přes příkopy". Překážky se v našich třech úsecích měly budovat jako přenosné typu C, na silnicích neměly být závory Ippen. Bylo to zdůvodněno velkou vzdáleností 1. HOP od hranice, silnice by se stačily včas zatarasit.¹²³ Celkem se mělo postavit: 2705 m protitankové překážky typu C, 10 940 m trojřadé pěchotní a 620 m dvojřadé protipěchotní překážky, 450 m příkopu PÚV a 1585 m protitankového stupně. Na překážky se počítalo s částkou 3 297 000 Kč. K práci na překážkách bylo vyzváno 6 firem: 1/ Ing. Jenč, Kroft, Hladeček, Plzeň, 2/ Bratři Staškové, Trhové Sviny¹²⁴, 3/ Ant. Kurel, stavitel¹²⁵, 4/ Jindřich Bubla a spol., Horažďovice, 5/ Arch. Václav Beran, Praha, za 6/ Jan Stochl, stavitel, Netolice. Soutěž vzdaly firmy Bubla, Beran a Stochl. Obhlídka se uskutečnila 19. 7. 1938, jednání komise proběhlo 29. 7. 1938. Nakonec byla vybrána opět firma Jenč, Hladeček a Kroft, neboť "je solidní a na stavbách l. o. pracuje svědomitě a spolehlivě". Díky dohodě o snížení jednotkových cen za práci na překážkách se z nabízených 1 686 880 Kč podařilo cenu snížit na 1 657 519, 50 Kč. 23. 8. 1938 byla cena snížena ještě o 113 000 Kč (tedy 1 544 519, 50 Kč). Práce byly zadány 29. srpna.¹²⁶ Ze Sborové zbrojnice č. 1, Plzeň měl být dodán tento materiál: 1944 svitků ostnatého drátu, 212 svitků hladkého drátu č. 42 a 15 svitků hladkého drátu č. 22. Překážky se začaly stavět po 11. září. Nejdříve na nejdůležitějším směru kolem silnice Velešín-České Budějovice ve formě terénního stupně mezi objekty č. 31-43. Na nádraží Velešín byly dováženy rozsocháče, nejdříve na silnici k Velešínu a Skřidlům. Po 10 dnech byl stupeň hotový a byly rozestavěny rozsocháče. Problém byl se stavbou protipěchotních překážek. Bylo vybetonováno 1 200 bločků pro zasazení překážkových kolíků (vyráběly se u Plavu). Překážky se měly budovat až po 22. září na exponovaném úseku na velešínské silnici a u Skřidel. Na překážkách sice pracovalo až 240 lidí, ale bylo doporučeno, aby přišlo alespoň ještě 200. Vše bylo ztíženo po 17. září, kdy mnoho lidí muselo nastoupit vojenskou službu. Budování překážek se zúčastnili i vojáci 1. pěšího pluku, kteří

¹²³ TAMTÉŽ, s. 133-134. Srv. VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, sign. 99, č. j. 25780/ taj., "Úsek 181 (Český Krumlov)-stavba překážek-zadání", 1938.

¹²⁴ Což je zajímavé, protože ti měli v téže době "co dělat" s výstavbou sousedního úseku 182, která musela být nakonec pro problémy bratří Stašků vyřešena rozdělením úseku na 2 části

¹²⁵ Později staví stavební úsek 183 Borovany, podrobněji dále.

¹²⁶ J. SOLPERA, c. d., s. 258.

obsadili zdejší LO. Díky intenzivní stavební činnosti byla zřízena nová železniční vlečka. Zjednodušilo se tak dodávání materiálu, ten by jinak musel být dodáván ze vzdálenějších stanic.

V září 1938 nastoupili na 1. HOP vojáci II. praporu 1. pěšího pluku (II/ 1). Za mobilizace se práce na 3 dny zastavily. Mnoho dělníků muselo nastoupit ke svým vojenským útvarům. V úseku 181 mělo být realizováno celkem 91 objektů, vybetonováno bylo 60 objektů. Z toho údajně u 21 objektů provedeno i zamaskování.¹²⁷ Mezi západním koncem úseku 181 zhruba po řeku Vltavu a dostavěnou částí úseku 197¹²⁸ (po objekt 197/ 64/ A-160N) vznikla v opevněné linii nezanedbatelná mezera o délce 7 km. Za Protektorátu byly objekty úseku 181 zničeny. Jen málo se dochovalo ve stavu po prvním odstřelu (č. 82 a 83).¹²⁹ Většina objektů je zahlazena, v lepším případě po nich zbyly kousky betonu. Likvidace neprobíhala zcela dle představ okupantů. Úřad Oberlandratu v Českých Budějovicích 11. 11. 1939 nakázal všem obecním úřadům do jednoho měsíce odstranění všech betonových pevnůstek na katastru. Nejpozději do 26. 12 1939 měly o provedeném úkolu podat zprávu. Výlohy měly obce zaplatit z prodeje železa firmě *Pertold a Co.* za cenu 45 RM (450 K) za tunu.¹³⁰ Materiál měly dopravit na nejbližší železniční stanici. Je jasné, že pevnůstky nešly odstranit bez dostatečného technického vybavení. Příkaz budějovického Oberlandratu se musel jevit starostům obcí jako velmi stupidní. Velešínský přípis uvádí: *“... Jelikož však napadl sníh, muselo se s pracemi přestat, neboť kryty jsou přikryty sněhem a zaváty, takže k nim není přístupu, leč by byl sníh dříve odstraněn”*. Nevýhody byly jasné, náklady na odstranění pevnůstky značně převyšovaly zisky z prodeje železa.¹³¹

Na konec něco k **závěrečnému vyúčtování** úseku 181. Účty za stavbu překážek firma odevzdala pozdě, až 5. 1. 1939. VŽV s nimi nebylo spokojeno, proto musel být vyhotoven účet č. 2 přezkoušený 18. 3. 1939. Definitivní účty za stavbu objektů předala firma VSD 1. 3. 1939. Dne 28. března byly předloženy VŽV. Zde por. Slezák vše překontroloval, účet ztrát za stavbu objektů zpracoval 6. června, ztráty za stavbu

¹²⁷ TAMTÉŽ, s. 259.

¹²⁸ Zbytek úseku se nepodařilo již dostavět, u objektů č. 59-63 byla provedena základová skořápka, u objektu č. 58 již jen výkop, databáze <http://ropiky.net/>.

¹²⁹ Vlastní průzkum, srv. databáze <http://ropiky.net/>.

¹³⁰ Výkupní cena železa z objektů se od 23. 4. 1940 snížila na 33 RM (330 K) za 1 tunu.

¹³¹ Leoš NIKRMAJER, *Likvidace pohraničních pevnostních objektů na Českobudějovicku v období Protektorátu Čechy a Morava*, Výběr 34, 1997, č. 3, s. 214. Srv. dále SOKA České Budějovice, f. Okresní úřad ČB, K 660.

překážek vyhodnotil 16. 6. 1939. Dne 30. 12. 1939 si major. Kopecký zástupce firmy Jenč pozval do kanceláře. Byly jim předloženy zjišťovací protokoly úseku 181. Firmou vyúčtovaná částka 2 293 722, 81 K byla upravena na 2 292 122, 85 K. Celková částka činila 2 292 045, 85 K. Sraženo bylo celkem 77, 50 K za nedostatečnou pevnost betonu. Firmou účtovaná částka 370 641, 05 K za stavbu překážek byla uznána. Dále podala firma účet ztrát na 30 981, 15 K. MNO uznalo částku pouze 28 773 K. Celková částka za objekty 2 439 000 K měla být zaplácena ve 12 splátkách. Na celou stavbu úseku 181 bylo vydáno 4 300 986, 10 K. Za odprodané pytle na cement a za odpadovou ocel získala vojenská správa celkem 2 426 K.¹³²

3. 3/ Stavební úsek 182 Ostrol. Újezd (Velešín-Borovany), 182a Pašínovice¹³³

Úsek **182** Ostrolovský Újezd (dříve Ostrov u Českých Budějovic) byl zadán 14. června 1938 firmě bratří Stašků z Trhových Svinů.¹³⁴ Firma dostala zadáno 90 objektů.¹³⁵ Měly být dokončeny za 140 pracovních dnů nejpozději do 15. 11. 1938.¹³⁶ Na celkové délce 15 km to znamenalo hustotu 6 objektů/ 1 km.¹³⁷ Velitelem VSD se stal maj. špkt. pěch. František Frimmel.¹³⁸ Úsek je charakteristický svým až zarputilým vedením za říčkou Stropnicí jako přirozenou protitankovou překážkou.

Dostáváme se k **popisu úseku 181**. Terén je popsán jako *“poměrně rozrytý a málo přehledný”*, čímž se vysvětluje značná spotřeba objektů.¹³⁹ Část **182** probíhá téměř celá za říčkou Stropnicí, ta spolu se strmými svahy z předpolí tvořila ideální protitankovou i protipěchotní překážku. Linie tvořená 2 sledy pevnůstek probíhala ze 3/5 lesním porostem, přitom však objekty měly dobrý výhled. Linie se táhla od borovanského mostu¹⁴⁰ podél Stropnice ve dvou sledech až po samotu "U Berana". Přímo za borovanským mostem navazoval úsek **183**. Bylo kritizováno umístění objektu 182/ 4/ B2-100, který byl moc daleko za 1. sledem a nedoplňoval jeho

¹³² J. SOLPERA, c. d., s. 338-340.

¹³³ Jako základ části textu o úseku 182 jsem použil článek P. KOZEL, *Lehké opevnění*.

¹³⁴ Jan měl firmu v Trhových Svinech, František provozoval svou stavební firmu v Českých Budějovicích, srv. J. DUCHOŇ, *Úsek 182*, s. 1.

¹³⁵ L. ARON, c. d., s. 26.

¹³⁶ J. SOLPERA, c. d., s. 260.

¹³⁷ VÚA, MNO, Hl. Štáb - ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, "Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183", 25. 5. 1938.

¹³⁸ Dodám jen, že Frimmel byl od p. pl. 18 z Plzně a že v polovině srpna byl povýšen na majora pěchoty.

¹³⁹ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, "Palebné rozvrhy úseků 181, 182, 183 -předložení", 18. 5. 1938.

¹⁴⁰ Hned na opačné straně mostu navazuje stavební úsek 183 svým objektem č. 1.

palby. Souběžně s říčkou Stropnicí probíhá mlýnský náhon k Borovanskému mlýnu, zde musely být překážky vedeny po poloostrově mezi Stropnicí a náhonem. Problém byl v možném nástupovém prostoru lesa na Borovanském vrchu, výše zmíněný poloostrov byl rovněž porostlý stromy, ty byly za mobilizace káceny. Objekty 2. sledu by pravděpodobně čelní palbou mnoho nezmohly. Následuje zákrut říčky a dostáváme se k samotě "U Štroblů". Linie nebyla "říznuta" přímo na Ostrolovský Újezd, protože "nebylo účelné vésti trasu přes lesní výběžek mezi Čutkovým mlýnem a Borovanským mlýnem... lesík je značně prokácen, je velmi řídký a není protitankovou překážkou. Bylo tudíž účelnější pokračovat dále podél výhodné překážky Stropnice. Počet objektů se nezměnil".¹⁴¹ První sled kopíruje tok říčky a druhý je 100 m za ním, stejná situace pokračuje až před Ostrolovský Újezd. Jižně od Újezda nebylo možno vést trasu těsně za Stropnicí, "jelikož ohbí je velmi ostré a žádný typ objektů není dostatečně uzavřen proti nepřát. pozorování resp. přímé střelbě. Z těchto důvodů bylo nutno ohbí řeky říznouti. Řeka je dobře ostřelována z jiných objektů".¹⁴² Tato část úseku je dnes nejzajímavější, neboť zde se dochovalo nejvíce objektů ve stavu po prvním odstřelu. Pracovní čtyři likvidující objekty zde totiž postupovaly z konců úseku. Proto se i některé ocelové části dochovaly až dodnes. Ve zprávě obecního úřadu ve Strážkovicích se uvádí v souvislosti s likvidacemi objektů, že "objekty jsou jenom rozhozené na obrovské kráchy, takže s palicemi se s tím nic nepořídí. Ač jsme na tom pracovali skorem celé půldne, ničeho jsme však nedocílili".¹⁴³ Vládní rada doktor Klíma z Komařic vydal povolení k použití materiálu z rozbořených pevnůstek na žádost starosty Františka Pavla, napsal: "Das Material kann verwendet werden".¹⁴⁴ Zajímavým se stal objekt č. 24/ A-120, postavený pod příkrým svahem ke Stropnici s týlovou stěnou krytou 4,5 m dlouhou chodbičkou s 30 cm silnými stěnami. Toto opatření zabraňovalo zasypání vchodu objektu. Zásyp byl kvůli blízkosti řeky vyztužen kamennou podezdívkou. Nedbalostí dělníků byl při betonáži objektu 182/ 20/ A-200Z zabetonován obráceně granátový skluz (rychlouzávěr se otevíral seshora dolů, což značně znesnadnilo vhození granátu do skluzu¹⁴⁵).¹⁴⁶ Z terénního průzkumu

¹⁴¹ VÚA, MNO, Hl. Štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, "Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183 – předložení".

¹⁴² TAMTÉŽ.

¹⁴³ L. NIKRMAJER, *Likvidace*, s. 214.

¹⁴⁴ Sr. J. DUCHOŇ, *Úsek 182*, s. 3, v překladu tedy: "Materiál může být použit".

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 5.

¹⁴⁶ Vchodové střílny zde vyráběla Báňská a hutní společnost z Třince. Na základě terénního průzkumu autora srv. též Ivo VONDROVSKÝ, *Firemní loga*, in: Fortsborník 7/ III, Brno 2004, s. 91; s. 93,

vyplývalo, že periskopické roury zde byly pravděpodobně osazeny pouze v prvním sledu, též se objevují provrtané konzoly ventilátoru, což možná nasvědčuje na jejich osazování. Linie pokračuje v jednom sledu za Stropnicí až k osadě Veselka, kde přibývá díky otevřenému terénu druhý sled. Zde se dochoval jediný objekt tohoto úseku **182/ 33/ A-140Z**. Něco zajímavostí k tomuto objektu. Za okupace nebyl odstřelen, zřejmě po protestech místních občanů, byl tedy alespoň zneškodněn zabetonováním¹⁴⁷, ale zde byly spolu s vchodem jen naoko zajištěny střílny. V dalších letech bylo panem Sokolíkem vytrháno bednění a zuráženy konce periskopových trubíc. Po válce byl využíván jako kryt CO, při této aktivitě byla poškozena pravá střílna. Dále byl dán armádou do užívání místním (do roku 1994), konkrétně panu Čížkovi, který zde skladoval zemědělské plodiny. Od roku 1995 zde měl muzeum pan Duchoň, které se řadilo mezi nejlepší v republice. Zajímavé je, že ač je objekt umístěn v rovném terénu, má na obou stranách osazeny depresní střílny pro palbu ze strmého svahu.¹⁴⁸ Pravděpodobně došlo buď nedbalostí dělníků anebo z nedostatku střílen k záměně. Střílny by se hodily spíše do objektů č. 32, 35 nebo 36.¹⁴⁹ Stavba objektu č. 33 stála 62 000 Kč, s plným vybavením by stál kolem 120 000 Kč.¹⁵⁰ Teď zpět k popisu úseku **182**. Od Veselky linie pokračuje pod jižním okrajem Strážkovického lesa směrem k Želízkovu mlýnu. Zde nebylo možné umístit 2. sled, tak aby přímo zesiloval ten první. Za to však 2. sled v okolí kóty 430 a 1. sled severně Jedovar zesiloval linii na okraji Strážkovického lesa boční palbou.¹⁵¹ Na polostrově s Želízkovým mlýnem jsou opět 2 sledy, 1. sled zde kopíruje tok řeky. Nejasnosti jsou kolem osudu objektu 45/ A-220.¹⁵² Trasa postupuje v jednom sledu lesem Záříčí pod Komářice. Zde nebylo nutné vést 2. sled, neboť *“tímto lesem neprochází žádná komunikace, je poměrně úzký a ve své sev. části málo schůdný”*. Na dotyku se silnicí Římov-Komářice u Pašinovic

srv. databáze <http://ropiky.net/>.

¹⁴⁷ Dovníť se nanosila kamenný rovanina ze záspy do výše přibližně 150 cm. To bylo prolito kvalitní cementovou maltou. Právě s tímto znehodnocením se potýkají dnešní rekonstruatelé opevnění např. na “Pražské čáře” (opevnění vnější obrany hlavního města Prahy, zkr. VOP).

¹⁴⁸ Běžná střílna měla depresi - 25°, střílna depresní - 35°.

¹⁴⁹ Nejefektivněji by našly využití v objektu č. 33 osazené střílny v objektu 36/ A-120, jehož obě střílny směřují do “kaňonu” Stropnice. U čísla 35 by se hodily rovněž na obě strany, u č. 32 na stranu levou. J. DUCHOŇ, *Úsek 182*, s. 4.

¹⁵⁰ TÝŽ, *Muzeum*, s. 6.

¹⁵¹ VÚA, MNO, Hl. Štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, “Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183 - předložení”.

¹⁵² Prý údajně nebyl odstřelen za okupace, ale někdy v 60. letech. Toto měl kolega Duchoň potvrzeno od pana Emanuela Černého, který u tohoto objektu jako malý chytával ryby. Možná kvůli blízkosti mlýna, dnes již je ale bohužel mlýn srovnán se zemí. Otázkou je, proč by objekt vadil za socialismu, když ne za Protektorátu. Srv. J. DUCHOŇ, *Muzeum*, s. 4.

začíná úsek **182a**. V ohybu řeky kolem kóty 465 se uvažovalo o vedení linie přímo, ale ukázalo se, že *“říznout trasu jižně od Komařic by nebylo úsporné”*. Bylo by třeba vybudovat těžkou překážku typu C ze směru od Sedla. Argumentováno je tím, že *“počet objektů by se nezmenšil, jelikož kóta 465 je oblá”* navíc *“trasa oklikou přes Pašínovice je za velmi dobrou přirozenou protitankovou překážkou (rybníky, rozbahněný terén, potok)”*. Další změna se odehrála u lesa Větrník (kóta 462). Trasa měla jít původně severně lesa, ale ukázalo se lepší vést linii jižně, protože *“svahy údolíčka jsou dobrou protitankovou překážkou. Les sev. údolíčka je poměrně řídký a na některých místech snadno průchodný. Ponechati údolíčko Pašínovického potoka jakožto přirozenou protitankovou překážku neostřelované nepokládal jsem za účelné”*.¹⁵³ Nakonec vedl 2. sled za lesem, tedy poměrně daleko za 1. sledem, i tak ale doplňoval palby 1. sledu (vzápětí u objektů č. 66, 74 a 79 je to kritizováno). Navíc byly postřelovány východy ze severní části lesa. 2. sled pokračuje přes silnici a to objekty č. 82 a 86 po obou jejích stranách, ty byly pro změnu zase *“příliš do předu otevřeny”*. V úseku **182a** šlo převážně o volný terén bez vodních překážek, pouze u Malše byl les asi v délce 1 km. Za řekou již pokračuje úsek 181. Projektanti proto umístili linii před Pašínovicemi za říčku Stropnici a do údolí Pašínovického potoka. Linie zde chránila silnici Římov-Komařice, pro bunkry u Pašínovic již proběhla navážka materiálu (8 objektů). Na rozmezí obou částí se nachází dva menší rybníky, ty měly být rovněž využity jako překážka. V části **182a** se stihlo postavit pouze 7 objektů (tedy č. 83-90). Z této části se dodnes bohužel nic nedochovalo, nalezeny zde byly jen jámy se zbytky betonu v lesním úseku u silnice na Římov.¹⁵⁴

Rozpočet na celý úsek měl činit celkem 5 540 000 Kč.¹⁵⁵ Celkem měl úsek stát 5 686 920 Kč. Ostatní náležitosti celkem 46 920 Kč, značnou částku 20 920 Kč zabíraly opět kancelářské potřeby (o celých 552 Kč méně než v úseku 181). Povšimněme si **zadání prací** na tento úsek.¹⁵⁶ Úsek byl schválen výnosem čj. 14 235 ze 14. 6. 1938. Zadávací komise ŘOP nakonec rozhodla pro zadání firmě Jan Stašek, stavitel, Trhové Sviny za částku 3 687 599, 50 Kč podle připojené nabídky z 2. 6. 1938. Ke stavbě

¹⁵³ VÚA, MNO, Hl. Štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, “Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183”, 25. 5. 1938.

¹⁵⁴ J. DUCHOŇ, *Úsek 182*, s. 1.

¹⁵⁵ VÚA, MNO, Hl. štáb - ŘOP, K 298, sign. 99 5/14 65, příloha č. 8 k čj. 42978-“Rozpočet úseku 182”. Jsou zde uvedeny ceny za stavbu jednotlivých objektů, např.: za typ A normální-49 000 Kč-celkem v úseku 182 13 objektů, za objekt typu A zesílený 65 000 Kč-celkem v úseku 182 59 objektů.

¹⁵⁶ VÚA, MNO, Hl. Štáb-ŘOP, K 298, sign. 99 5/14 67, “Úsek 182-zadání prací”.

tohoto úseku byly přizvány firmy: **1/** Jindřich Bubla, stavitel, Horažďovice, **2/** Ing. Jar. Dajbych, stavitel, Kutná Hora, **3/** Ing. Karel Khun, stavitel, Třeboň, **4/** Stašek Jan, stavitel, Trhové Sviny, **5/** Prokop. V., arch. A stav., Strakonice, **6/** Ing. Kaisler a Martinovský, Praha II, Hybernská 34 a za **7/** Ing. Grahinger Robert, Sušice.¹⁵⁷ Schůzka s podnikateli byla stanovena na 21. 5. 1938 na obligátní 10. hodinu na železniční stanici Borovany-Trhové Sviny. Zájemce zde očekával velitel VSD 182 špkt. pěch. František Frimmel.¹⁵⁸ Jednání o zadání bylo zahájeno 3. června 1938 o 10. hodině. Firma Jindřicha Bubly si dokonce ani nevyzvedla ofertní pomůcky!¹⁵⁹ Do užšího řízení postoupily dvě firmy: Ing. Josef Dajbych a Jan Stašek. Oferovaná částka u stavitele Dajbycha vyšla na 4 038 600, 55 Kč, po přezkoušení částka snížena o 55 hal (!!!). Stašek odhadl cenu úseku na 4 292 554, 80 Kč. Nejprve byla tato částka snížena na 3 693 340 Kč, po přezkoušení ještě na 3 687 599, 50 Kč, tedy o celých 5 740, 50 Kč. Dajbych tedy zřejmě nechtěl, nebo nedostal příležitost ke zlevnění stavby. Nakonec je v Praze 9. června navrhnuo, aby stavbu v úseku 182 převzala firma Jana Staška.¹⁶⁰ Jak si stáli v porovnání tito dva stavitelé ? Za objekt typu A normální odolnosti Stašek účtoval 28 754, 50 Kč, Dajbych 32 880 Kč (o 4 125 Kč více). Ceník pro porovnání cen obsahuje celých 46 položek, uvedu jen některé. Tedy (Stašek= S/ Dajbych= D): odstranění porostu (S-6 Kč, D-4,50 Kč), výkop (S-12 Kč, D-13,50 Kč), násyp celkem ze zeminy získané a přivezené (S-32 Kč, D-23 Kč), kamenná předloha (S-92 Kč, D-79 Kč), bednění (S-85 Kč, D-99 Kč), betonáž (S-280 Kč, D-270 Kč), osazování ocelolitiových střílen (S-40 Kč, D-165 Kč !!!), posledním příkladem mohou být nátěry za 1 m² (S-214 Kč, D-209,50 Kč).¹⁶¹

Dostáváme se k **popisu stavby** úseku 182. Velitel VSD měl sídlo v Ostrolovském Újezdě v prvním patře zdejší školy, korespondence přicházela na adresu Újezd-Ostrolov, p. p. Borovany. Od začátku prací zde působili dva aspiranti, po 10. srpnu byl od p. pl. 1 přidělen des. asp. Rudolf Vavrouch, který dostal na starost kancelářskou agendu. Tu převzal od des. asp. L. Titěry. Začátkem září přišli k VSD Josef Dvořák a Jan Votava, bylo zde tedy celkem 5 aspirantů.¹⁶² Frimmel prováděl

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, "Protokol o nabídkovém řízení".

¹⁵⁸ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 158.

¹⁵⁹ Ing. Khun vrátil nevyplněnou nabídku. Prokop a Kaisler se vzdali soutěže, totéž i Grabinger, který současně vrátil nevyplněnou nabídku.

¹⁶⁰ VÚA, MNO, Hl. Štáb-ŘOP, K 298, sign, 99 5/14 67, "Jednání".

¹⁶¹ TAMTÉŽ, "Porovnání nabídek".

¹⁶² J. SOLPERA, c. d., s. 259. Solpera na další stránce uvádí počty dalšího personálu.

kontroly staveb zpočátku na koni, 1. září však požádal o přidělení motocyklu, "měl stavební úsek rozdělen na dvě části", navíc objekty a překážky se stavěly "z obou různých konců". Nakonec pro západní část úseku používal koně, pro východní motocykl.¹⁶³ Stavbu provázela řada obtíží. Do části objektů, především do čerstvě vybetonovaných se nepodařilo například osadit rámy dveří a zabetonovat periskopové roury ve stropě.¹⁶⁴ Vedením stavby byl firmou bratří Stašků pověřen mistr Kubiš, mezi dělníky přezdívaný "Polír".¹⁶⁵ O provedení maskovacích nátěrů není nic známo, prokazatelně se maskovalo v prostoru kolem Komařic větvemi a pytli od cementu.¹⁶⁶ Podle práce Pavla Saláka byly zdejší LO vz. 36 maskovány poli 3 barev a nejméně jeden LO vz. 37 měl dvoubarevný "větvičkový vzor". Dle vyprávění pamětníků se rovněž v objektech kolem Borovan nacházely lafety.¹⁶⁷ V úseku 182 stala zajímavá věc. Stavbyvedoucí Ondřich nezajistil na stavbu jednoho objektu dostatečné množství materiálu (stačilo mu oznámení "že je ho dost"). Údajně tehdy o půlnoci došel materiál na stavbu a betonáž musela být ve 3/4 přerušena. Ondřich údajně do rána marně sháněl další dodávku. Který to byl objekt, se dnes již zřejmě nedovíme, většina objektů úseku 182 je odstřelená.¹⁶⁸ Zkušební kostky vyráběli Janem Staškem pověřeni Josef Brožek a Josef Rezek, kteří každou kostku pečlivě připravovali. Otázkou je, nakolik byly tyto zkušební kostky vylepšovány např. přidaným cementem, aby lépe prošly u zkušební komise... Pouze, když nebyli výše zmíněni po ruce, kostky připravoval Jan Mráz.¹⁶⁹ U stavební firmy Stašek byli zaměstnáni od počátku prací 2 asistenti a 2 políři. K nim přibyl výše zmíněný mistr, od půlky srpna zde byli 3 políři. Na začátku července zde bylo pouhých 65 dělníků, již během srpna až 190. Během září se počet dělníků z důvodů mobilizace zmenšoval. První kontrola z VŽV proběhla 2 týdny před zahájením stavby. Vyplývala z ní tato *stanoviska*: nejprve měl být budován 1. sled k uzavření úseku. Inundační šachty proti vysoké vodě byly zbudovány u objektů č. 13, 14, 25. Přípravné stavební práce začaly po 19. 6. 1938, první objekt 2/ A-160 byl

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 260.

¹⁶⁴ O čemž svědčí vynechané čtvercové díry ve stropě objektů.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ.

¹⁶⁶ J. DUCHOŇ, *Úsek 182*, s. 3.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ. Pokud tedy můžeme věřit pamětníkům, které vyslechl Pavel Salák, tak by to mohly být brněnské lafety vz. 37.

¹⁶⁸ P. SALÁK, c. d., s. 10. Uvádí se, že než by vznikla mezi jednotlivými vrstvami betonu zatvrdnutím dilační spára, musel by být beton zavadlý alespoň 2 hodiny. Pokud tomu tak bylo i v tomto případě, pravděpodobně bychom to na tomto objektu poznali.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ.

betonován 8. 7. 1938. Stavba úseku šla pomalu, firma měla málo kvalifikovaných dělníků, navíc jiné zakázky (stavbu finanční strážnice ve Vysoké u Mariánských Lázní, rekonstrukci silnice do Říмова). Během první kontroly z Velitelství I. sboru to Frimmel komentoval: *“firma je nová, nezpracovaná a že byla nucena vše potřebné opatřovati”*. Stavbu opevnění komplikovala i právě probíhající výstavba silnice ze Strážkovic přes Ostrolovský Újezd na Borovany. Tyto okolnosti dopravu materiálu na staveniště a stavbu objektů neulehčovaly. Druhá kontrola z VŽV¹⁷⁰ konstatovala, že *“práce jsou prováděny odborně, ale poněkud pomalu. Podnikatel musí organizovat druhou betonářskou skupinu, která začne stavbu od druhého konce úseku”*. Zajímavé je, že podle hlášení Fr. Frimmela bylo *“v úseku 183 jest železa nadbytek”*. Stavbu zdržovaly hlavně pozdní dodávky střílen, velitel VSD neustále posílal žádosti na dodání materiálu. Začátkem srpna při třetí kontrolní návštěvě ztratil gen. Nosek trpělivost a doporučil Staškovi se do týdne poradit s velením VSD a výsledek oznámit na VŽV. Stašek 8. 8. 1938 psal na velitelství sboru, že *“není možno pracovat uchychleně na čtyři směny dvěma stroji”*, rovněž měl problémy s dodáváním materiálu. Nákladňáky byly prý poruchové, úprava cest za tehdejších deštivých poměrů stála Staška hodně financí. K tomu se přidala srdeční choroba jeho bratra.¹⁷¹ Frimmel proto 13. 8. 1938 doporučuje rozdělení úseku a dodává, že Staškův *“společník, bratr František Stašek jest nervově nemocen a odpírá J. Staškovi společenství, a tím i záruku”*. Další problémy bří. Stašků byly spíše finančního rázu-nedostávali týdenní platby od MNO včas, spořitelna v Trhových Svinech jim nemohla vyplatit peníze. Celý úsek byl rozdělen 1. září 1938 na 2 nestejně velké části.¹⁷² Delší úsek **182** byl ponechán bratrům Staškovým (č. 1-59) a **182a Pašínovice** připadl firmě R. V. Svoboda a A. Malý, stavitelé Praha (č. 59-90). Tato firma měla stavbu své části dokončit též do 15. listopadu.¹⁷³ To bylo potvrzeno až 30. září, firma však začala provádět práce již během září.¹⁷⁴ Zjednodušila se doprava materiálu, pro část **182** byl navážen nadále ze stanice Borovany, Ledenice-Zálší. Ostatní materiál byl dodáván z místních zdrojů. Šterk velké frakce (= zrnitosti) byl dodáván z lomu na Rejtech, malé frakce z Besednic, bezlasý kámen na kamenné rovnaniny

¹⁷⁰ VŽV= Velitelství ženijního vojska.

¹⁷¹ J. SOLPERA, c. d., s. 260.

¹⁷² Srv. VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, sign. 99 5/14 164, čj. 28947/ taj., Úsek 182-rozdělení prací, 1938.

¹⁷³ Za každý den prodlevy měla být sankce 200 Kč. Firma Svoboda stavěla další úseky LO **131** a **137**, tento stavitel byl proto považován vojenskou správou za celkem spolehlivého a solidního.

¹⁷⁴ Firma Svoboda měla v týdnu od 4. září ve své části úseku 30 dělníků, v dalším týdnu se počet dělníků ztrojnásobil na 90 lidí.

z Trhových Svinů.¹⁷⁵ Písek byl dovážen ze Suchdola z náplavu řeky Lužnice.¹⁷⁶ Pro část **182a** se materiál vykládal v Holkově. Firma Svoboda používala písek z Malše, štěrk byl získáván z drcených oblázků z řeky a žulových lomů. Práce v obou úsecích velmi výrazně narušovalo špatné počasí. Koncem srpna major Frimmel hlásil, že *”celý týden jest prudký a vytrvalý déšť”*. Všechny cesty byly rozbahněny a nešlo jich užívat. Stropnice se dokonce rozvodnila. 25. 8. 1938 musela být přerušena betonáž. Po týdnu píše: *”Opět několik dní pršelo”*. Povožníci se dokonce na špatných cestách báli o auta. Po 17. září byla situace ještě horší-dělníci a majitelé povozů byli povoláni na cvičení. Nastal totální nedostatek dělníků. U firmy *Svoboda* to nevypadalo lépe, panoval zde pro změnu nedostatek materiálu, způsobený deficitem dělníků u drtičů štěrku. Velitel VSD tak nařídil, aby firma sehnala materiál jinde (část byla navezena z Trhových Svinů). Této firmě se v těchto podmínkách nepodařilo předvést dobrý výkon. Po přerušení prací musel být rozestavěný objekt 83/ A-180 dobetonován bratry Stašky.¹⁷⁷ Při vyúčtování si peníze za počáteční práce nárokovala firma Svoboda, což byl oprávněný požadavek. Frimmell požadavek škrtil s tím, že *”obnos si vyrovnají firmy mezi sebou”*. Zřejmě se tak stalo, neboť firma Stašek si objekt přidala do nákladů.¹⁷⁸

Podíváme se na **výstavbu překážek** v úseku 182.¹⁷⁹ Mělo být postaveno 1215 m protitankové překáky typu C, pak 10 555 m trojřadé protipěchotní překážky a 2 220 m dvojřadé, dále 345 m příkopu PÚV a 215 m protitankového stupně. V délce 122 m se měl dokonce regulovat vodní tok. Celkově se mělo prostavět 2 869 000 Kč. Ke stavbě bylo vyzváno 6 firem: **1/** Bratři Staškové, Trhové Sviny, **2/** Ing. Jenč, Hladeček a Kroft, **3/** Ant. Kurel Stavitel, Plzeň, **4/** Jindř. Bubla a spol., Horažďovice, **5/** Arch. Václav Beran, Praha a **6/** Jan Stochl, stavitel, Netolice. Schůzka se konala 18. 7. 1938, toho dne komise vybrala firmu Stašek, která rovněž stavěla l.o. Stavitel Jan Stašek musel nuceně přistoupit k snížení ceny, pravděpodobně velmi nerad. Cena se snížila o celých 176 000 Kč. Stašek poznamenal, že *”většího snížení nemůže poskytnouti”*. Po rozdělení úseku měla firma Stašek budovat překážky v úseku **182**, firma Svoboda zase v úseku **182a**. Mělo být dodáno celkem 1 780 svitků ostnatého drátu, 222 svitků hladkého drátu č. 42, 15 svitků hladkého drátu č. 22, firma Ippen měla

¹⁷⁵ J. DUCHOŇ, *Úsek 182*, s. 3.

¹⁷⁶ J. SOLPERA, c. d., s. 260.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 261.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 341.

¹⁷⁹ Srv. VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, sign. 99, č. j. 25781, "Úsek 182 (Trhové Sviny)-stavba překážek -zadání, 1938.

rovněž dodat 1 660 ocelových rozsocháčů. Řízením prací byl v srpnu pověřen čet. asp. L. Titěra. Stavba začala kolem 10 září. Po 17. září byla překážkami uzavřena silnice u Veselky a Branišovic. Pro Staška bylo nutno denně dovézt 2 vagony rozsocháčů. Měl málo dělníků, bylo tak doporučeno najmutí alespoň 200 pracovníků. U firmy Svoboda teprve probíhalo najímání dělníků, překážky měly být stavěny s objekty-bylo třeba asi 300 dělníků. Svobodovi mělo být dodáno stejné množství rozsocháčů. 20. září byly všechny rozsocháče smontovány a navezeny u silnic. Se stavbou pomáhali i vojáci od 1. p. pl.¹⁸⁰

Do Mnichova se podařilo vybetonovat toto: firma Stašek (část **182**): 54 z 58 objektů,¹⁸¹ u 24 byly dokončeny stavební práce, u 30 bylo provedeno zamaskování. Firma Svoboda a Malý postavila celkem 6 z 32 objektů (sedmý dokončila firma Stašek). Část **182** se stavěla od východu od Borovan. Část **182a** naopak ze západu směrem od Říмова. Celkově zde na celém úseku **182/ 182a** stálo 61 pevnůstek, tedy přibližně 2/3 z celkového plánovaného počtu, 12 jich bylo rozpracovaných.¹⁸² Za mobilizace obsazovali tuto linii vojáci II. praporu 1. p. pl. Mistra Jana z Husi (II/ 1).

Na konec kapitoly si povíme o **závěrečném vyúčtování** úseku 182. Zajímavá situace nastala za mobilizace, kdy si vojáci obsazující zdejší objekty LO stavěli boudy z materiálu povalujícího se na staveništi a v chladnu prkny topili. Při kontrolách účtů byly tyto ztráty neobvykle uznány za oprávněné. Účty za ztráty při stavbě objektů odevzdala *firma Stašek* dne 28. 11. 1938 (stejný den i účet za ztráty při stavbě překážek). Maj. Frimmel je odevzdal po překontrolování na Velitelství I. sboru. Zde je zpracoval por. Slezák. Účet za ztráty při stavbě překážek byl odevzdán 5. 5. 1939, za ztráty při stavbě objektů 5. 9. 1939. Účet za stavbu objektů odevzdán 9. 12. 1938 (v konečné podobě 14. 1. 1939). Major Kopecký dokonce zvýšil požadavky firmy o 5000 K. *Firma Svoboda* zde sice pracovala až od září 1938, ale i tak se jí podařilo účet za stavbu překážek i objektů odevzdat až 17. 1. 1939.¹⁸³ Kontroly všech účtů dokončil mjr. Slezák 21. 11. 1939. MNO jí nikdy neuznalo účty ztrát v plné výši navržené firmou (např. z účtu ztrát na stavbu překážek bylo uznáno místo 12 236, 15 K jen 6 903 , 75 K). Firmě Svoboda nebyly přiznány ztráty za uskladněný materiál a mzdy

¹⁸⁰ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 262-263.

¹⁸¹ Linie zde byla převážně dvousledová, obranu zesilovalo několik uzávěrů LO vz. 36 úseku **X.a** západně od Borovan, za Ostrolovským Újezdem, nad Veselkou a u Střížova.

¹⁸² L. ARON, c. d., s. 26 ; srv. TAMTÉŽ, s. 262; databáze <http://ropiky.net/>.

¹⁸³ Výkaz škod, vzniklých při stavbě objektů přerušením prací a obsazením vojskem, je datován 18. 2. 1939, účet za ztráty při stavbě překážek 6. 3. 1939.

vyplacené dělníkům za mobilizace a náhrady za ušlý zisk, neboť *“lze přihlížet jedině k hmotným nezáviněným škodám”*. V celkovém zúčtování byla na stavbu objektů úseku **182** vyčleněna částka 3 687 599, 50 Kč, prostavělo se celkem 3 668 024, 68 Kč. Na stavbu překážek byla určena částka 1 406 520, 75 Kč, použilo se celkem 129 878, 06 Kč. Za celý úsek celkem prostavěno 3 797 902, 60 K. Za zbytky materiálu získala vojenská správa zpět celkem 4 462, 45 K. Všechny objekty tohoto úseku byly až na jeden za okupace zničeny.¹⁸⁴

Se stavbou úseku 182 je spojena zajímavá aféra spojená s **uplácením** příslušníka VSD Františka Jerhota. Byly mu nabízeny peníze za to, aby *“při přebírání stavebních prací na obranných objektech zavíral oči nad nedostatky a šizením dodávek proti původnímu projektu”*.¹⁸⁵ Firma bratří Stašků měla dobrou pověst a navíc údajně *“by mistr Kubiš nic takového nepovolil”*.¹⁸⁶ Věc se týkala pěchů k hutnění betonové směsi. Pěchy předepsaného typu dodávala armáda, ty byly nakoupeny, při přesunu na staveniště jich však bylo několik ztraceno. Kupovat je znovu se zdálo zbytečné a tak se užily pěchy normální. Jerhot jako nejpřísnější z VSD 182, navrhl proto mistrovi zastavení prací. Měl zřejmě i další připomínky, to stavbyvedoucí pobouřilo tolik (i mistra Ondřicha), že si šli stěžovat Staškovi. Věděli však, že Jerhot má pravdu a u Frimmela by nepochodili, navíc by museli ztracené pěchy opět koupit. Zároveň věděli, že užití normálních pěchů stavbě uškodit nemůže. Rozhodli se problém řešit *“mezi čtyřma očima”* a nabídnout Jerhotovi peníze. Nepočítali ovšem že by mohl odmítnout.¹⁸⁷ Až na tento incident však byl mezi vojáky VSD a zaměstnanci firmy soulad. Dokonce spolu chodili na pivo a pojídali chodské koláče (většina důstojníků VSD 182 pocházela od Domažlic).

3.4/ Stavební úsek 183 Borovany (Borovany-Branná)/ 183a Borovany

Tento poslední úsek je zajímavý tím, že na rozdíl od předešlých 2 je číslován od západu na východ. Většinou zde chybí přirozené vodní protitankové překážky (až na rybníky východně od Borovan). Tím byla odůvodněna vyšší potřeba objektů. Stavební úsek 183 mělo tvořit 96 objektů (z námi popisovaných největší). Stačilo

¹⁸⁴ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 340 – 341.

¹⁸⁵ Srv. P. SALÁK, c. d., s. 10.

¹⁸⁶ Tak to popsal Jan Mráz, jeden z vedoucích betonářské party.

¹⁸⁷ Pokud by Jerhotovi peníze nabízel skutečně sám Stašek, je možné, že konflikt skutečně vyvolal Ondřich, kterého Stašek na stavbu dosadil a jenž byl jeho chráněncem. TAMTÉŽ, s. 11.

se vybetonovat 50 objektů. Úsek byl zadán firmě A. Kurel z Plzně dne 7. 6. 1938. Velitelem VSD se po 12. březnu stal škpt. pěch. Bedřich Kramosil.¹⁸⁸ Stavební dozor byl ubytován v borovanské hospodě Simálka, která měla v té době jako jediná místnosti k pronajmutí.

Věnujme se **zadání úseku**. V rozpočtu úseku byla na stavbu plánována částka 5 290 000 Kč. Uvedu příklad ceny objektu: typ A normální za 49 000 Kč, zesílený 65 000 Kč. Bylo opět třeba připočíst další náležitosti v částce 45 870 Kč. Z nich nejvyšší částku (19 870 Kč) tvoří kancelářské potřeby. Celkem mělo být za úsek zaplaceno 5 335 870 Kč.¹⁸⁹ Schůzka podnikatelů s velitelem VSD Kramosilem se konala 18. 5. 1938 v 10 hodin na nádraží v Borovanech.¹⁹⁰ Protokol o nabídkovém řízení byl sepsán na jednání 31. května 1938 v obligátních 10 hod. Řízení se účastnilo 7 firem: **1/** Ing. Dr. Rich. Genttner, Praha XII, Přemyslovská 23, **2/** J. Kahovec, stavitel, Prachatice, **3/** Jan Stašek, stavitel, Trhové Sviny čp. 259, **4/** Antonín Kurel, stavitel, Plzeň – Nerudova 19, **5/** Ing. Vil. Pejša, stavitel, Písek, **6/** Ing. J. Dajbych, stavitel, Kutná Hora, Žižkov č. 103 a **7/** J. Bubla, stavitel, Horažďovice čp. 212.¹⁹¹ Na rozdíl od předcházejících úseků zde prošly soutěží hned 4 firmy.¹⁹² V protokolu jsou značeny čísla 1-4 dle výhodnosti. Číslo 4 dostala firma Ing. Pejšy za nabídku 5 690 562, 50 Kč (po přezkoušení 4 861 717, 50 Kč). Na 3. místě se umístila firma Jana Staška s nabídkou 3 920 526, 60 Kč (po přezkoušení ubylo 60 haléřů). Na druhém místě se umístil Ing. Dajbych za nabídku 3 775 264, 30 Kč (po přezkoušení se tato částka dokonce ještě zvýšila na 3 882 680 Kč !!!). Soutěž na stavbu úseku **183** o 96 objektech 4. 6. 1938 vyhrála firma Antonína Kurela s nabídkou 3 133 588 Kč (částka po přezkoušení nezměněna).¹⁹³ Porovnáme nabídky zmíněných čtyř firem. Ceny za 1 objekt typu A normální: nejnižší nabídku podala firma *Kurel*-27 071 Kč za 1 objekt (dokonce neúčtovali příplatky za alternativní řešení). Druhou nabídku udělal

¹⁸⁸ L. ARON, c. d., s. 26. Byl od p. pl. 18 z Plzně, v srpnu je stejně jako Frimmel povýšen na majora.

¹⁸⁹ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, "Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183", příloha č. 12 "Rozpočet úseku 183".

¹⁹⁰ To se stalo celých 10 dní před taktickým schválením úseku. Srv. J. SOLPERA, *Nadějný začátek*, s. 158.

¹⁹¹ V dokumentu překlep "Horayd'ovice". VÚA, MNO, Hl. Štáb-ŘOP, K 298, sign. 99 5/14 60, "Protokol o nabídkovém řízení".

¹⁹² Nevyplněnou nabídku vrátili a vzdali se soutěže: Dr. Genttner, J. Kahovec (pan Solpera má na s. 158 uvedeno Kahovec ??), J. Bubla.

¹⁹³ TAMTĚŽ, "Jednání".

Ing. Dajbych za 34 364, 50 Kč (s příplatkem za atypická řešení 6 577, 50 Kč).¹⁹⁴ Porovnám některé ceny prvních dvou firem, tedy (Kurel–K, Dajbych–D): dovoz materiálu první (K–8,10 Kč, D–3,40 Kč), odstranění porostu (K–1,20 Kč, D–4,50 Kč), výkop (K–10,20 Kč, D–13,50 Kč), násyp (K–21,60 Kč, D–23 Kč), kamenná předloha (K–56 Kč, D–79 Kč), bednění (K–66 Kč, D–99 Kč), betonáž (K–260 Kč, D–248 Kč), cementová omítka (K–18 Kč, D–21 Kč), asfaltová izolace (K–32 Kč, D–22 Kč), osazení střílen (K–30 Kč, D–165 Kč !!!), osazení dveří (K–30 Kč, D–55 Kč). Dne 13. 6. 1938 MNO souhlasí a zadává stavbu firmě Kurel.¹⁹⁵

Popíšeme si **trasu úseku 183**. Délka činila 12,5 km. Logicky zde tak byla nejvyšší hustota 7,8 objektu/ 1 km.¹⁹⁶ Byly navrženy 2 sledy, první sled měl mít 53 objektů (hustota 4,2 objektu/ km), druhý 43 objektů (hustota 3,6 objektu/ km). Nej hustěji jsou objekty loženy mezi lesy Lejsek a Ruda v prostoru silnice Kojákovice -Domanín. Úsek začínal objektem 1/ A-160¹⁹⁷ na východní straně borovanského mostu, který měl být v případě útoku odstřelen. V ženijních plánech dostal most kód 44 K. Na zneškodnění bylo třeba 160 kg trhaviny a ženijní četa s 6 muži. Obdobně měl být zničen most na Veselce. Prostory mostů byly pro obranu klíčové. Krom paleb z objektů byl postřelován i dalšími zbraněmi. Nejtěžší zbraní mířící za mobilizace na most byl jistě 9 cm minomet vz. 17/ 28. Ten měla obsluhovat minometná četa s 10 muži pod velením ppor. Kršky. Stanoviště minometu se nacházelo na opačném konci Borovan v zahradách domů čp. 44, 43 a 42 v okopu hlubokém 2 metry a hraně 5 x 8 metrů. Krška zřídil velitelství ve vile Dr. Petříka čp. 207. Armáda se chystala využít i zámeckou zeď, ve které byly vyjmutím cihel vytvořeny střílny.¹⁹⁸ 18. září byla navržena změna objektu č.2 z A-120Z na objekt typu A-140Z. Jeho střílny se vojenské správě zdály moc vytočené k nepříteli. Napřed se měl betonovat první sled, na katastru Borovan ale objekty 2. sledu stály.¹⁹⁹ U objektu 5/ A-180Z byly obvodové stěny prodlouženy o 70 cm (bahnitý podklad). Mezera mezi prodlouženými stěnami byla

¹⁹⁴ Další nabídky za 1 objekt typu A normální-Stašek: 34 381, 30 Kč s příplatkem za případné alternativy 5 735 Kč a Ing. Pejša: 42 877, 50 Kč (příplatek za alternativy 8 897, 50 Kč).

¹⁹⁵ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 158. Tato firma z Plzně stavěla v roce 1937 úseky **D-31** Rabštejn a **D-20** Blažim. Srv. L. ARON, c. d., s. 24.

¹⁹⁶ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, "Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183".

¹⁹⁷ Jen pro zajímavost uvedu, že byl betonován 29. 6. 1938 s krychelnou pevností 492 kg/ cm². Začátek jeho betonáže se kvůli zpoždění přípravných prací oddálil o týden.

¹⁹⁸ Srv. P. SALÁK, c. d., s. 14.

¹⁹⁹ Možné je, že Kurel přistoupil k nařízení armády až časem, anebo armáda toto nařízení vydala až později, tj. po zahájení stavby. Za mobilizace byla snaha nahradit chybějící objekty 2. sledu kulometnými okopy. Srv. TAMTÉŽ, s. 8.

vyplněna štěrkem.²⁰⁰ První sled vede za říčkou Stropnicí tvořící přirozenou překážku PÚV, druhý sled jižně železnice. Původně měly být objekty č. 2, 6, 10 a 12 umístěny severně železnice, tak *"aby železniční zářez byl využit jako překážka protitanková"*.²⁰¹ Upustilo se od toho proto, že objekty za náspem by nebyly palebně provázány s 1. sledem. Řeka zde vede zákrutami a tvoří zátopová pole. Problémem byl svah Borovanského vrchu, byl zde poměrně hustý les, ten se dobře mohl stát skrytým nástupovým prostorem nepřítele. Je rovněž zajímavé použití dvou objektů typu EZ č. 3 a 9 čelními palbami posilující palby obou sledů. V tomto prostoru bylo možné k dalekým palbám využít i objekty vz. 36. Jeden se zachoval nedaleko tratě dodnes.²⁰² Jde o ukázkový případ účinného začlenění "šestatřicítek" do paleb "řopíků". Borovany v té době nebyly tak rozrostlé jako dnes, nejjižnějším objektem byla železniční stanice. Linie se stáčí na severovýchod opět ve dvou sledech. Využívá zde rybníky jako přirozenou překážku (Čilíř, Bašta, Výkotná/ Linda, Krčín, Baba). Ty by byly také využity k obraně vypuštěním, rozbahněním či odstřelením hráze.²⁰³ Mezi Stropnicí a Čilířem bylo pásmo mokřadů. Dál vede linie otevřeným terénem severně Hluboké u Borovan pod obec Vrcov. Zde se opevněné pásmo prudce stáčí na východ jižně Petrovic a Mladošovic. Blízko kóty 462 se linie stáčí podél lesa Lejsek na jih k rybníku Ruda. Lomení postřeluje objekt 64/ B2-100 spolu s objekty 67/ B2-90 a 68/ B-90. Zalomení trasy severozápadně Kojákovice bylo odůvodněno tím, že *"les mezi kotou 465 a rybníkem východně koty 462 oboustranně silnice Kojákovice-Domanín je od jižního kraje až na 500 m k severu prolnut širokými průseky a plochami s úplně mladými lesními stromy, neskýtající překážku PÚV"*. Objevily se pochybnosti, uvažovalo se *"nebude-li lépe vésti východní křídlo trasy od objektu č. 67 přes Zadní T., Děkanec, rybník jižně 440 na Jánský"*.²⁰⁴ 18. června byl znám výsledek provedeného průzkumu a byla ponechána původní trasa.²⁰⁵ *"Potřeba při dvou sledech je celkem 29 objektů. Na původní trase stačí 28"*. Podařilo se tak ušetřit jeden objekt. Dále by bylo třeba *"asi 900 m protitankových překážek a to mezi rybníky ve směru Branná, dále v západní*

²⁰⁰ J. SOLPERA, c. d., s. 266.

²⁰¹ VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, K 300, sign. 99 5/14 242, "Palebné rozvrhy úseku 181, 182, 183", zde vložka k čj. 14 235 Taj. hl. št. ŘOP 1938.

²⁰² Jde o X.a/ 15 / C. Bohužel se dodnes vcelku nedochoval žádný z objektů úseku 183.

²⁰³ Hrázemi na sebe navazovaly, jen mezi Výkotnou a Krčínem vede silnice na Hlubokou a mezi Krčínem a Babou prochází na náspu železnice.

²⁰⁴ TAMTÉŽ, K 298, sign. 99 5/14 65, příloha č. 3 k č. j. 42978, "Rozpočet úseku 181", 1938.

²⁰⁵ TAMTÉŽ, K 300, sign. 99 5/14 229, "Palebné rozvrhy úseků 181, 182, 183—hlášení o přezkoušení změn".

části Lejsek Wald. Kromě toho by bylo zapotřebí 4 zátarasů". Dosavadní řešení bylo ve volném terénu, ale zato měly objekty výborný výstřel. Dalším důvodem pro ponechání dosavadního řešení bylo, že *"okraj Lejsek Wald musel by býti pod palbou, jinak by si tam nepřítel připravoval vyrazení beztretně".* Při novém řešení nešel ostřelovat právě zmíněný důležitý severovýchodní okraj lesa Lejsek, *"první sled při systému bočních paleb nemůže tam stříleti vůbec a 2. sled postřeloval by je i z otevřených objektů dálkami 1500 m a to ne dokonale, jelikož některé části vůbec unikají pozorování".* Další důvodem mohl být terén v okolí rybníků, který byl *"pro pěchotu úplně schůdný ve všech ročních obdobích".* Lesem Lejsek navíc procházely dobré cesty, okolí cest bylo porostlé mladým lesem průchodným i pro tanky. V archivním materiálu je přiložena i oleáta návrhu změny. Úsek končí před hrází Janského rybníka nedaleko Branné, kde navazuje sousední úsek 184 Staňkovský rybník. Většina objektů byla typu A. Major Kramosil navrhl zrušení objektu 85/ A-140 z důvodu možného zatopení stanoviště v mokřinách nedaleko rybníka Ruda (spojení a zásobování osádky by bylo obtížné). Mezi navíc byla objekty č. 84 a 88 dostatečná palebná přehrada (od sebe 500 m), tudíž mohl být objekt s klidným svědomím vypuštěn. Tyto změny byly 20. září schváleny.²⁰⁶

Něco ke **stavbě** úseku 183. Výhodu představovala blízkost železnice a rozlehlé borovanské nádraží (zde měla firma Kurel skladiště). Se silnicemi to bylo o něco horší. Nejdůležitější byla tehdy štěrková z Budějovic přes Ledenice na Trhové Sviny. Horší byla "udržovaná vozová cesta" z Borovan do Hluboké. Cesta k Borovanskému mlýnu byla polní. Materiál byl dopravován místními sedláky s povozy a dvěma nákladními auty pana Svitáka.²⁰⁷ Většina objektů stála v polích, proto se lépe uplatnily koňské potahy sedláků Drobila a Němce. Problémem byly vyježděné koleje od povozů, celé okolí bylo rozbrázděno rýhami od kol. Za náročnou práci dostávali sedláci hned zapláceno. Kramosil byl ubytován přímo v Borovanech u pana Bukovského čp. 5 (korespondenci měl na zdejší četnické stanici). Dále byl u VSD 183 ještě ppor. pres. sl. Ing. R. Kůs, měl na starosti betonáže. Místo kresliče zastával čet. asp. Smetana, dozor nad stavbou překážek des. asp. Josef Scharf.²⁰⁸ Strážní oddíl měl 2 poddůstojníky

²⁰⁶ J. SOLPERA, c. d., s. 266.

²⁰⁷ Z toho jeden přestavěný vyřazený autobus, srv. P. SALÁK, c. d., s. 8-9.

²⁰⁸ Dva noví aspiranti, kteří měli nahradit stávající, se jmenovali des. asp. Soldát a čet. asp. Drda. Další tři lidé, kteří měli dohlížet na betonáž, byli rovněž od p. pl. 18. Počty dozírajících vojáků se postupně zvyšovaly až na konečných 16. Ne vždy byl s nimi Kramosil spokojen: *"Snad z nedopatření či nedostatku jsou k VSD přidělováni vojáci ne dost spolehliví a energičtí. Ti se pak bojí zakročít*

a 6 vojáků od p. pl. 1. Od srpna se počet zvětšil o vojáky III/ 29 z Třeboně, kteří měli rovněž obsazovat část úseku 183. Dopravní prostředky byly oproti úseku 182 velmi skromné. Kromosil dostal pouze koně a 2 bicykly. Byl třeba automobil, nebo motocykl s přívěsným vozíkem. Velitelství sboru to řešilo povolením pronájmu vozidla z majetku vojáků VSD. Kromosil ani jeho aspiranti žádná vozidla nevlastnili a situace zůstala stejná.²⁰⁹ 96 zdejších objektů mělo být postaveno za 120 pracovních dní (do 31. 10. 1938). Písek byl dodáván ze Chlumu (od srpna i z Lužnice od Suchdola), štěrk malé frakce z Konstantinových lázní, velké frakce (stejně tak kámen na rovnániny) z Trhových Svinů, zkoušela se i žula od Budějovic. Koncem srpna byl dovážen štěrk "velmi dobré jakosti" ze Ševětína. Zpočátku bylo na stavbě pouze 20 dělníků, ve 3. týdnu již 140, dále okolo 190, nejvíce zde bylo ke konci srpna a to 206.²¹⁰ Major Kopecký z VŽV se k úseku 183 vyjádřil: "V úseku nejsou žádné objekty, jež by vyžadovaly větších technických úprav. Situování stanovišť je velmi účelné, takže nevznikají žádné hluché prostory".²¹¹ Výstavba nepokračovala předpokládaným tempem, zpožďovaly se dodávky materiálu a výstroje. Kramosil si dokonce stěžuje na stavební firmu-Kurel se omlouval nedostatečným zapracováním dělníků. Neměl ani dostatek kvalifikovaných tesařů a armovačů. Dále se Kurel vymlouval, že má dostat od vojenské správy již 1 milion Kč a nemůže tak držet větší počet pracovních sil. To byla zřejmě dosti oprávněná výmluva. To nemohlo uniknout VŽV, které doporučilo zdvojit betonářskou skupinu-měla zvládnout 8-10 objektů týdně. Kurel je 21. 7. pozván na kobereček na VŽV. Sice se dostavil, ale ani pak práce nepostupovaly jak bylo třeba. Kurel se dostal do podobné situace jako Stašek v sousedním úseku 182. Kvůli zrychlení prací mělo být 26 objektů druhého sledu předáno jiné firmě. Kurel se tak zbavil stavby objektů s nejhoršími příjezdy, vojenská správa také nemusela platit přírážky za obtížnou dopravu. Kurel již rezignoval na zrychlení stavby, dokonce druhou směnu betonářů propustil. Rovněž nezaplatil dopravci materiálu. Kramosil na situaci reaguje 20. 8. 1938 dopisem na Velitelství sboru: "Podnikatele jsem ihned ústně upozornil, že tímto jednáním hrubě porušuje zadávací podmínky a že vzhledem k naléhavosti stavby a stanovenému termínu považuji jeho jednání za sabotáž. Nedostatek financí je hlavní

a vytknout chybu-jsou zvyklí jen poslouchat a ne poroučet ". Podrobněji srv. J. SOLPERA, c. d., s. 263.

²⁰⁹ TAMTÉŽ.

²¹⁰ Srovnej podrobně počty polírů, mistrů apod. TAMTÉŽ.

²¹¹ TAMTÉŽ, s. 264.

příčinou, že stavba úseku jinak dobře prováděná, kolísá a upadá".²¹² Na počátku září bylo 26 objektů²¹³ předáno firmě Ing. Dr. Brožek, Ing. Mantberger, Ing. Dr. Polívka, stavitelé Praha.²¹⁴ Kurel se nezbavil stavby obtížně přístupných objektů, i tak byla částka snížena o 884 939 Kč. Kurel měl postavit úsek překážek od objektu č. 35 na východ, západní část překážek byla svěřena firmě Dr. Brožek. Firmě Brožek bylo dáno ultimátum do 15. 11. 1938. Za každý den překročení lhůty měl stavitel platit 200 Kč. Vznikl úsek **183a** Borovany (do Mnichova započnuto 5 objektů). Vojenské správě šalamounsky nevznikla další vydání, zatímco výstavba úseku byla urychlena. K rozdělení přispěla zajímavá událost v podobě anonymního udání, které došlo Kramosilovi dne 25. 8. pravděpodobně od nějakého dělníka. Kritizuje provádění stavby (nedostatečné dusání betonu, doslova *"se tam pracuje hůž, než u nějaké židovské firmy jarmareční"*) a laxnost VSD (*"si ničeho nevšimnou jenom se baví s mistrem"*). Kramosil ho posílá na velitelství sboru. Zde se vymstilo vojenské správě, že nechtěla VSD poskytnout dopravní prostředek. Kramosil celý rozlehlý úsek zkrátka na koni projet nestačil a u všech betonáží prostě být nemohl. Motocykl mistra byl rychlejší a stačil se udělat na stavbě udělat pořádek. Ani tato událost však Kurela nedohnala k lepším výkonům.²¹⁵ Firma *Brožek* zahájila práce mezi 4. a 10. zářím, nejvíce měli najato 100 dělníků. Práce začaly navážením materiálu (ze stejných zdrojů jako Kurel). 20. 9. 1938 měla firma dva objekty připravené k betonáži a pracovala na překážkách před 1. sledem vybudovaným firmou Kurel. Do přerušení prací Brožek stačil rozpracovat 7 objektů.²¹⁶

Popíšeme si **pásmo překážek**.²¹⁷ Celkem zde tedy mělo být postaveno 5 165 m protitankové překážky typu C, 7 410 m třířadé a 6 710 m dvojřadé protipěchotní překážky a 200 m překážky ze španělských jezdců. Mělo se prostavět 6 907 000 Kč. Z Plzně měl být odeslán tento materiál: 2368 sviteků ostnatého drátu, 197 sviteků hladkého drátu č. 42 a 14 sviteků hladkého drátu č. 22. K soutěži bylo

²¹² TAMTÉŽ. Otázkou je, nakolik se na tomto stavu podílela špatná finanční situace Kurela a nakolik neochota vojenské správy zaplatit sjednané peníze za stavbu...

²¹³ Šlo o objekty č. 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 25, 27, 29, 31, 33, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 51, 53, 56, 58, 96.

²¹⁴ Srv. VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, sign. 99 5/14 162, č. j. 28976, "Úsek 183-rozdělení prací".

²¹⁵ Srv. J. SOLPERA, c. d., s. 265-266. Je zde i otištěno zmíněné udání, je zajímavé zejména po jazykové stránce, tj. to možná dokazuje, že ho psal nějaký obyčejný člověk.

²¹⁶ TAMTÉŽ.

²¹⁷ Srv. VÚA, MNO, Hl. štáb-ŘOP, sign. 99, č. j. 25928-taj., Úsek 183 (Trhové Sviny)-stavba překážek -zadání.

vyzváno 6 firem: 1/ Stavitel Ant. Kurel, Plzeň, 2/ Bratři Staškové, Trhové Sviny, 3/ Jindřich Bubla a spol., Horažďovice, 4/ Václav Beran, Praha, 5/ Ing. Jenč, Hladeček a Kroft, Plzeň a 6/ Jan Stochl, stavitel, Netolice.²¹⁸ Obhlídka proběhla 18. 7. Byla vybrána firma Ant. Kurela za částku 1 666 088 Kč.²¹⁹ Armáda trvala na tom, aby byly rybníky udržovány z obranných důvodů na plných stavech. Přesto musí velitel VSD Kramosil hlásit 19. září 1938: *"Státní správa rybníků v Třeboni vypustila za účelem výlovu Krčín. Zakročil jsem ve státní správě ve Hluboké, aby byl ihned zavodněn a fungoval jako překážka. Baba je napájena jen slabým potokem a při vypuštění by zmrzlé bahno nepůsobilo jako překážka. Navrhuji proto letos omezit výlov všech rybníků v pásmu I. o. Pokud jde o Čilíř a Krčín, ty byly také vyloveny, ale opět přistaveny a naplněny vodou z horních rybníků"*. Díky mobilizaci byl všeobecný nedostatek pracovních sil a tak mohly být loveny pouze malé rybníky jižně od Hluboké. Tato překážka však nemohla být považována za nepřekonatelnou. Terén však stačil, aby zde mohla útočit pouze pěchota. Mezi objekty č. 1-17 měla vést trojřadá protipěchotní překážka délky 3460 m s 15 průchody (+ 10 % na nerovnosti terénu). Boky objektů č. 17, 18 kryla dvojřadá překážka proti pěchotě délky 380 m. Průchody (první na borovanském mostě, další u hrází rybníků) měly být přehrazeny rozsocháči. Ačkoliv v archivních materiálech se příkop PÚV neobjevuje, jeho existenci potvrdilo Salákoví několik pamětníků. Nacházel se 50 m od břehu Výkotné na straně k Borovanům, kopíroval jeho tvar až k Baště. Toto umístění se zdá poněkud nelogické, protože hráze rybníků rozhodně nepředstavují tankový terén. Vhodnější místo bylo severněji mezi Babou a lesem "Pod pláněmi". Zde skutečně stála překážka typu C. Proti tankovému útoku měl být rovněž využit železniční násep. Podobný příkop byl i u rybníka Smrk.²²⁰ Překážky budovalo i civilní obyvatelstvo.²²¹ Jak víme, Kurel nebyl ve stavbě moc úspěšný. Proto byla jeho část přidělena firmě Brožek. Kurel měl stavět překážky ve východní části úseku mezi objekty č. 35-95 (Brožek 1-35). Obě firmy obdržely zadání až 12. 9. 1938. Překážky se měly začít stavět u vybudovaných objektů. Stavba měla být dokončena do 15. listopadu. Komunikace měly být opět přehrazeny rozsocháči nebo španělskými jezci. Stavbu překážek řídil des. asp. Josef Scharf spolu

²¹⁸ Soutěže se opět vzdaly firmy Beran, Bubla a Stochl-pravděpodobně byly do soutěže zařazeny jen do počtu...

²¹⁹ Došlo k několikerému snížení ceny, napřed o 417 287 Kč a pak ještě o dalších 125 282 Kč. TAMTÉŽ, s. 267.

²²⁰ Byl započat dne 17. 9. 1938. Zajímavé, že o existenci příkopu u Výkotné se Solpera nezmiňuje.

²²¹ P. SALÁK, c. d., s. 12-13.

s dvěma vojiny od děl. pl. 5. Po 17. září na překážkách pracovala většina VSD. Brožek měl hned pracovat hlavně na překážkách a najmout nejméně 100 dělníků. Po 10. září začal s překážkami i Kurel. 17. září byly u komunikací připraveny rozsocháče k přehrazení. Uzávěry byly hlídány strážemi, aby "*nepovolané osoby trať nežádoucně nezatarasily*". Bylo osazeno 50 kusů lehkých rozsocháčů. Po 20. září byly v lesních částech hotovy průseky, v druhém sledu prosvětleny spojnice. Po vyhlášení mobilizace byly práce zastaveny, materiál převzali vojáci praporu II/ 1. Drát byl skladován v Borovanech a u kraje lesa nedaleko objektu č. 50. Firmy pokračovaly ve výrobě překážkových kolíků, civilní pracovní roty pomáhaly se stavbou překážek a jejich proplétáním. Na "podřadné" práce na bylo přiděleno 30 vojinů německé národnosti od p. pl. 1 k čištění předpolí, 10 bylo přiděleno Brožkovi k montování rozsocháčů.²²²

Po vyhlášení mobilizace do úseku 183 nastoupili vojáci p. pl. 1 a p. pl. 29. Hranice mezi praporem II/ 1 a III/ 29 probíhala jihozápadně Petrovic (mezi objekty č. 30, 32). Konečný počet objektů se ustálil na 95 (bez č. 85). Bylo vybetonováno 50 objektů, u 20 provedeno maskování, u 13 skončily všechny stavební práce. Firma Kurel účtovala počáteční práce na č. 95, firma Brožek na č. 20 a 22.²²³ Brožek díky malému množství provedených prací moc práce s vyúčtováním neměl, účty za stavbu objektů i překážek mohl odevzdat 12. října. Účet za ztráty byl odevzdán koncem listopadu. Účty byly Kramosilem překontrolovány a odevzdány na Hl. št. ŘOP. Kurel předložil účty za stavbu překážek 18. 10. 1938. U staveb objektů bylo vše v pořádku, ostatní už ne. Zajímavé je, že Kurel nepřiložil potvrzení o zaplacení zdravotního pojištění. Nezaplátil firmě p. Svitáka za dopravu materiálu 12 292, 70 Kč, mobilizovaným dělníkům slíbenou týdenní mzdu. Příklad byl dán k pracovnímu soudu. Kurel mohl předložit účty za stavbu objektů až 17. 12. 1938. Kramosil je po přezkoušení poslal 7. ledna na velitelství I. sboru. Vše bylo důkladně zkoumáno, dokonce byla provedena pochůzka přímo v terénu. Sám Kurel byl vyzván k dodatečné kontrole dluhů subdodavatelům k přiznání dalších splátek. Ztráty mu byly přiznány až 3. 10. 1939. Na přelomu listopadu a prosince 1939 byly firmám předloženy protokoly o kolaudaci staveb a zjišťovací protokoly o stavbě překážek. Firmě **Brožek** bylo za stavbu objektů přiznáno 76 887, 75 K z původních 82 492 K, za ztráty při přerušení prací přiznáno 146 275, 25 K. Pro firmu **Kurel** zpracovaný obdobný protokol uvádí

²²² J. SOLPERA, c. d., s. 267-268.

²²³ TAMTÉŽ, s. 266-267.

částku 1 564 426, 67 K za stavbu objektů byla poupravenou na 1 567 561, 83 K, bylo strženo 8 285, 76 za nedostatečnou pevnost betonu. Konečná částka činila 1 559 278, 07 K. Z účtu ztrát bylo Kurelovi přiznáno 48 587, 30 K. Komise zjistila neproplacení škod vzniklých voj. správou i podnikatelem. Firmy se zavázaly tyto škody proplatit. Za stavbu překážek bylo **Kurelovi** přiznáno 127 345, 70 K, **Brožkovi** 76 887, 75 K. Posledně jmenovaná firma dostala ztráty přiznány ve výši 146 275, 25 K. Závěrečná zúčtování zpracoval 1. 12. 1939 por. Slezák. Celkem byla povolena částka 4 810 600 Kč, prostavělo se 3 049 359 Kč. Na stavbu překážek byla vyhrazena částka 1 666 088, 60 Kč, náklady na stavbu překážek nakonec pouze 251 577, 55 Kč. Celkem se stačilo prostavět 3 300 937, 20 Kč. Za odprodaný cement vojenská správa utržela 1 910 Kč. Za zbytky po překážkách získala úhrnem 1 491 Kč.²²⁴

Po 15. březnu 1939 se okupační moc bála využití pevnůstek při povstání. K odstřelům v úseku 183 došlo nadvakrát. První se konaly v červenci 1939. Druhou fázi ničení určili pamětníci Salákovi do let 1943-44. Říše začala pociťovat nedostatek surovin a honbě za železem neunikly ani objekty. Objekty odstřelovali čeští střelmistři z lomů, ironií byli ubytováni u bývalého mistra Kubiše. Dodnes nám nezůstaly hlavně zbytky v polích (drť byla výhodným materiálem). Ty v 60. letech překážely scelování polí-zaměstnanec JZD Borovany pan Tácha jim udělal s traktorem "kirovcem" rychlý konec. Do dnešních dnů se dochovaly alespoň objekty po 1. odstřelu od Hluboké u Borovan na východ. Situace je podobná jako v úseku 182. Původně měl být zachován objekt 1/ A-160, zpočátku byl znehodnocen zadržím. Zakrátko se rozneslo, že v něm jsou ukryty zbraně. Vůdce místních nacistů Tirpekl nařídil znovuotevření, nic nebylo nalezeno. Krátce nato byl objekt odstřelen. První náloží pouze napraskly stěny. Dům stojící 20 m opodál byl nepoškozen. Nadarmo se neříká "na každém šprochu pravdy trochu". Během meliorace řeky Stropnice byla totiž poblíž mostu nalezena plechová schránka s kulometem ZB 26.²²⁵

4.1/ Pohledy a náhledy na československé opevnění nejen v našem regionu

Tato kapitola se bude věnovat různým pohledům na československé opevnění. Zaprvé půjde o pohled *kronik* a různých pamětních knih. Bude se snažit zachytit atmosféru doby pomocí *regionálních periodik* hlavně z vojenského hlediska (přehledky,

²²⁴ TAMTÉŽ, 341-343.

²²⁵ P. SALÁK, c. d., s. 15-16.

sbírky na armádu, mobilizace). Dále půjde o *pohled československé armády a našich obyvatel* a jak se na naše pevnosti dívala samotná *německá armáda a příhraniční obyvatelstvo*. V poslední řadě půjde o *jakýsi dnešní pohled (na základě dotazníků, www stránek, novinových článků)*. Pohled pamětníků bude bohužel značně omezen. Přece jen to je přes 70 let a když si uvědomíme, že naši předkové byli na vojně jako 20-letí mladíci, je jen málo pravděpodobné, že některý z obránců vlasti dnes žije.

4. 2/ Opevnění a rok 1938 v obecních kronikách na Budějovicku a Krumlovsku

Stavba opevnění a rostoucí ohrožení státního území se přirozeně promítlo do kronik městeček a obcí a jejich pamětních knih. Zápisky kronik jsou většinou psány jazykem vzdělanějších lidí - učitelů a faráři, kteří byli tím většinou pověřováni. Zápisy je možno rozdělit do 2 skupin: za **a/ autentické** přímo z roku 1938 a **b/ dopsané** dodatečně po roce 1945. Je možné, že těch několik let nechalo stopy na paměti kronikáře. Zápisy nepopisují např. stavbu pevnůstek do detailů (v tom hraje velkou roli utajení staveb). Obecně všechny fotky opevnění jsou z období záboru nebo pozdějšího. Stavba opevnění zasáhla i do práce kronikářů. Počátkem března 1937 byla okresním úřadům přeposlána zpráva, za jakých okolností lze provádět zápisy o budování opevnění. Nesměly být uváděny podrobnosti a vůbec už ne údaje o trvání, rozsahu a provedení prací. Proto se logicky z kronik o opevnění dozvídáme tak málo.²²⁶

Ze zápisů je většinou patrný subjektivní přístup sepisovatele. Pohybuje se od horečného nadšení pro obranu republiky (viz. kronika Otěvěka *"I v naší obci jsou všichni připraveni na boj, neodjíždí, zůstávají"*), nebo té komařické *"všude ruch a odhodlání k obraně"*). Kronika obce Ločenice zmiňuje, že *"nálada byla dobrá, každý chvátil na svá místa, veškeré spolky i občanstvo bez rozdílu pohlaví od 14 roků pracovali na překážkách na silnicích i ulicích ihned po vyhlášení mobilizace"*. Existují i extrémní konstatování (které jsou překvapivě častá), že opevňovací práce akorát zpozdily úrodu. Kronika Kamenného Újezda je popisuje: *"Všechna jarní práce v polích byla zastavena a obyvatelstvo bylo pracovní povinností zařazeno k opevnění našich hranic"*. Stejného názoru byl i kronikář Nové Vsi: *"doma práce polní stála, cesta takřka 2 hodiny než se došlo k místu krytů, však nic platno muselo se jít, kopaly se doma brambory ale zůstalo všechno stát"*. Kronika obce Krasejovka zmiňuje ten fakt,

²²⁶ M. SVITÁK, *Opevnění*, s. 256.

že chyběly koně, neboť byli velmi potřeba k potahům dopravujícím materiál ke stavbě. Záříjovou mobilizací ubylo kraji mnoho pracovních sil (např. kronika Velešína). Nesmíme zapomenout ani na vyvlastňování pozemků za účelem obrany státu, to mohla být pro některé vlastníky pozemků újma.²²⁷ Zpravidla se vlastníci vzdávali půdy ve prospěch obrany zcela dobrovolně. Pozemek na stavbu byl vykolíkován a byl sem zakázán vstup cizím osobám, včetně četníků i omezen pohyb vlastníků. Proti nepovolaným pohledům se pevnůstky na exponovaných místech opatřovaly dřevěnými ohradami. Na dobu nutnou k obdělání pozemku dostávali majitelé speciální průkazky. Toto platilo pouze ve dne, v noci se k objektům nesměl nikdo přiblížit.²²⁸

Narodní soudržnost obyvatelstva měly podpořit národní akce, jako například odhalení pomníku Janu Žižkovi v Čerejově,²²⁹ dále pak zřízení pomníku padlým v 1. světové válce v Borovanech. Ten byl odhalen 7. srpna 1938. Podobnou událostí byly oslavy 500. výročí založení města Trhových Svinů.²³⁰ Komentuje je divadelní kronika Otěvka: *"Během tohoto léta se konala velká manifestační slavnost v Trocnově a později i v Čerejově, kde byl zbudován a odhalen památník Jana Žižky z Trocnova, který zde míval statek"*. U všech zápisů je znát strach a napětí z možné nadcházející války o Československo. Válka se očekávala každým dnem. Všude bylo plno vojska, *"nebylo jediné stodoly, kůlny ani bytu, která by nehostila naše vojáky"*. Rovněž byla obvyčejnými lidmi ceněna hladkost a rychlost mobilizace. Lidé se přirozeně strachovali o budoucnost, která byla nejistá (kronika Římova: *"s velkým rozechvěním a úzkostí o naši drahou republiku"*). Po anšlusu Rakouska již bylo některým jasné, že na řadu přijde jako další Československo...

Mnichov je zpravidla brán jako velká zrada Spojenců a E. Beneše, je patrná úleva z toho, že k žádné válce nedošlo. Prostého venkovana zřejmě ani politické tahanice nezajímaly, ten se spíše zajímal o osud vlastního majetku a své rodiny. Snad nejtrefněji to glosuje kronika Nové Vsi: *"od starých lidí bylo slyšeti jen ať jdou,*

²²⁷ Srv. VÚA, Velitelství I. sboru, Velitelství žen. vojska-dův., K 55, č. j. 87270, Směrnice pro získávání pozemků pro polní opevnění, 1937.

²²⁸ M. SVITÁK, *Opevnění*, s. 253.

²²⁹ Nápis zní: *"Postaveno r. 1938 péčí okr. musea v Trh. Svinech. návrh: Ing. M. Schwarzová, medaile: O. Petera, kam. práce: Fr. Dvořák Trh. Svinů"*. Plaketa nese tento nápis: *"Zde stával statek Jana Žižky zemana trocnovského"*. Medaile ve tvaru kruhu nese portrét vojevůdce a nápis: *"V nejtěžších dobách v Žižkových stopách"*. Ověřeno při terénním púzkuemu na jaře 2009. Srv. Jihočeské večerní slovo, 27. 7. 1938.

²³⁰ Jihočeské večerní slovo, 11. 7. 1938, *Trhové Sviný-500 let městem*; foto TAMTÉŽ, 13. 7. 1938, *Slavnost v doudebském kraji*. Byla to velká slavnost, součástí byl i průvod v historických kostýmech.

ty by nám tady nadělali hřbitovy". Kronika Trhových Svinů výstižně popisuje situaci po Mnichovu: "Němci triumfují-naši češi občané často jen s holými životy prchají z pohraničí, obsazeného německým vojskem. Státní hranice vede nyní v našem kraji již těsně kolem Rejt, Bukové a Slavče. Celé smečky pohraničních Němců se roztahují v hostincích ve Svinech, zpiti vítězstvím i alkoholem. Všem věrným Čechům krvácí srdce". Kronika Velešína stejnou situaci líčí se zřetelným odlehčením: "Všecka tato práce-bohudík byla nadarmo". Kronika Kamenného Újezda zajímavě zmiňuje, jak zdejší v těžkém období po Mnichovu hledali „útěchu v knize“: „Je zajímavé, jak náš jihočeský člověk, když když jej všechno opustí, hledá útěchu v knize. Z obecní knihovny, která byla posledním útočištěm, vláda II. Republiky nařídila odstranění knih Benešových, Masarykových a všech autorů českých“.

Jistou roli mohla pro obyčejné lidi hrát zvědavost. V pohraničí putovala spousta legend o opevnění a nejen mezi německým obyvatelstvem. Lidé chtěli vědět, do čeho jejich peníze vlastně jdou. Stavba opevnění byla velmi utajována, v oblasti výstavby bylo zakázáno fotografování. Za tím účelem se vyvěšovaly tabule s nápisem „**FOTOGRAFOVÁNÍ ZAKÁZÁNO**“ s potvrzením příslušného okresního úřadu. Kronika Velechvína popisuje: *"Přístup ke krytům byl zakázán, fotografování vyhláškou okresního úřadu v Č. Budějovicích bylo zakázáno ve větším díle lesů revíru Velechvín".* V případě porušení zákazu a přistižení pachatele hrozilo zadržení četnictvem (na stanici se musel odevzdat negativ) a pokuta 10-15 000 Kč, nebo zadržení od 12 hodin do 14 dnů.²³¹ Problém nastal při stavbě opevnění v turisticky atraktivních místech. Zde se negativně projevil zákaz fotografování a omezení vstupu do okolí pevnůstek.²³² Přirozeně bylo zakázáno pořizovat náčrtky vojenských staveb a rozmlouvat s dělníky. Stavby opevnění byly přísně vojensky střeženy při stavbě i po dokončení. Všechny střílny i dveře byly zakryty dřevěnými poklopy. Dveře byly uzavřeny visacími zámky firmy Mudroch, ani ne tak kvůli utajení, ale kvůli tomu, aby se z objektů nic neztrácelo. Svou zkušenost si bohatě užili i Karel Perlík a Anna Kožínová z Prahy, když si vyjeli na výlet do okolí Třeboně: *"fotografovali v zakázaném území a dokonce si pořídili detail vojenského objektu".* Četníci na ně byli upozorněni dvěma civilními osobami, ukázalo se, že *"nejde o špionážní případ, nýbrž o nerozumné pohybování*

²³¹ M. SVITÁK, *Opevnění*, s. 253.

²³² Podobně na to byla turisticky oblíbená a atraktivní letoviska kolem rybníků Osika nebo Staňkov na Jindřichohradecku (TAMTÉŽ, s. 254).

se a fotografování v místech, kde to není dovoleno". Aparát jim byl zabaven a byli propuštěni.²³³

Samotnou stavbu objektů nešlo dost dobře utajit. Vyniká spíše snaha, aby se případní "němečtí špioni" dozvěděli co nejméně. Námi sledovaná oblast byla převážně jazykově česká, až na problémovou oblast kolem Krumlova, který byl převážně německý. České Budějovice (jako také převážně německé) byly hluboko uvnitř česky mluvící oblasti. Občas se v kronikách objeví zajímavé kresby, fotografie či články vystřižené z novin. V místech budování opevnění byl vydán zákaz provádění staveb, kácení lesů a terénních změn bez svolení vojenské správy. To se týkalo i budov určených pro veřejné účely. Situace se ještě zkomplikovala v roce 1938, kdy se začala stavět souvislá linie LO vz. 37. Obce, jichž se týkala výstavba opevnění, dostaly tzv. "*Uvědomění obce C*" (určeno pouze pro starosty obcí s uvědoměním, že se jedná o přísně tajnou záležitost). Byly jim řečeno, že se jejich katastr nalézá v "*obvodu opevněného místa*".²³⁴ Sporné případy musela posoudit vojenská správa a když shledala, že stavba nepřekáží výstavbě pevnůstek, byla povolena. V opevněném přísně hlídaném pásmu obyvatelé museli mít propustky. V případě porušení tohoto příkazu se ukládala pokuta 60 000 Kč nebo vězení v délce 6 měsíců (což bylo daleko více než v roce 1936). Dodržování kontrolovaly četnické a vojenské hlídky. Omezen byl civilní letecký provoz, kontrolovaný hláskami ČLH a jejími letouny.²³⁵

V oblasti vojenství je znatelná značná důvěra v naši kvalitní armádu i dobrá opevnění. V kronice Otěvěka se objevuje pojem "*silné opevnění proti vpádu německých vojsk*". V komařické kronice je glosa: "*Tehdy, jisti svou výbornou armádou a spojenci na západě, tak přízní Jugoslávie a Ruska, byli jsme všichni odhodláni k obraně vlasti*". Všichni počítali s pomocí spojenců. S tím do toho nebezpečného podniku šla i armáda. Často je vzápětí připsáno, že opevnění bylo stavěno velmi narychlo. Ve Velešíně stavbu dá se říci přivítali: "*severně od Velešína vybudována první řádná obranná linie s řadou železobetonových pevnůstek důkladně a vtípně stavěných*".

²³³ Jihočeské večerní slovo, 2. 9. 1938, *Pražáci na výletě. Fotografovali v zakázaném území*. Případ měl pravděpodobně soudní dohru. Naopak místní obyvatelstvo bylo pochváleno za ostražitost.

²³⁴ S tím jsme se ostatně setkali již v úseku 183, kde rybáři vypustili Kramosilovi při výloveh rybníky, které chtěl využít k posílení HOP. Po apelu na rybářskou správu byly opět po výloveh napuštěny.

²³⁵ ČLH= četnických leteckých hlídek. V jižních Čechách vznikla ČLH 16. dubna 1938. Byla dislokována na letišti v Plané u Českých Budějovic. V jejím leteckém parku se nacházely výtečné letouny firmy Avia typu B-534. Srv. M. SVITÁK, *Opevnění*, s. 257-258.

Nejčastější jsou zmínky o kopání zákopů a zhotovování drátěných zátarasů. Sem zpravidla s nadšením docházeli lidé z obcí (obvykle se těchto prací zdržovaly starší osoby). Pro obranu lidé pracovali často celodenně, někdy i přes noc (kronika Otěvěka: *"Pracuje se na směny ve dne i v noci"*). Nasazení bylo velké, v Ostrolovském Újezdě se *"denně od 6 hodin ráno do 18 hodin večer staví překážky z ostnatého drátu"*.²³⁶ Pracovalo se horečně, neboť lidé věřili, že válka přijde co nevidět. Dělníci museli být státně spolehliví, to se vyžadovalo i od příbuzných a osob ve společné domácnosti. Pokud měl dělník cestovní pas, byl mu odebrán, aby po dobu stavby nemohl odjet. Dělníci byli pod přísahou a nesměli o práci na objektech nikde hovořit.²³⁷ Pro obyvatelstvo bylo důležité vědět, že stát pro jejich obranu něco podniká. Jsou zmiňována válečná opatření, např. zatemnění, odevzdání radií, zabavení koní, aut a benzínu. Byly konány cvičné poplachy, obyvatelstvo bylo svoláván do připravených protiletdeckých krytů. Civilní protiletdecká obrana pracovala dobře. Bylo potřeba znejistělé a vystrašené obyvatelstvo uklidnit. Všechny zdejší obchody byly vojáky takřka vykoupeny, místně panoval nedostatek nejzákladnějších potravin a spotřebního zboží. Pan Sviták uvádí zajímavý fenomén-na příchod německé armády se těšili všichni obyvatelé pohraničí, neboť Němci zde udělali pořádek a stanným právem zatrhli činnost nekalým živlům...

Dovolím si odbočku směrem k pamětní knize Srnína. V této kronice se zachovalo z období 15. března 1939 zajímavé pojednání o německé armádě. *"Německé vojsko a německé civilní obyvatelstvo se vrhlo na obchody a vykupovalo lacino všechno možné zboží-potraviny, textilie, hodiny a hodinky, šperky a vše co se dalo. V hospodách v Č. Budějovicích vyjídali němečtí vojáci co bylo a divili se, že je tu možno tolik věcí a potravin koupit. ... O německých zbraních a automobilech se říkalo, že to je plechárna. Vyprávělo se, že vojáci byli špatně oblečeni a že se třásli zimou. Jejich horečné nákupy potravin a hodování v hospodách srovnávali Češi výsměšně se zprávami německých novin, v nichž se líčila bída v Čechách"*.

Přesuňme se však zpět do období těsně po Mnichovu. Po obsazení pohraničí na počátku října 1938 a vyklizení pevnůstek se pevnosti staly pro obyvatelstvo vděčným cílem výletů. Lidé začali objevovat dosud utajené pevnostní stavby. V zimě sloužilo vytrhané bednění k otopu. Objekty byly za okupace odstřelovány (v tomto ohledu je

²³⁶ Civilní obyvatelstvo jistě představovalo pro stavitele Staška vítanou pomoc.

²³⁷ TAMTÉŽ, s. 254.

zajímavá kronika Říмова-srv. CD příloha). Německé velení se bálo, že by je Češi mohli použít při povstání. Byly také likvidovány proto, aby Čechům v Protektorátu nepřipomínaly minulý demokratický režim. Likvidaci opevnění došlo pro okupační moc k žádoucímu zničení jednoho ze symbolů obrany státu. Objekty byly nejprve rozstřeleny 50 kg náloží tritolu.²³⁸ Rozvalené stěny byly ručně navrtávány a rozebírány menšími náložemi. Drť z objektů po druhém odstřelu (byla vybrána všechna ocel a zabrána pro válečné účely) posloužila jako kvalitní materiál na výpravu cest. Obce žádaly armádu o nahrazení škod při opevňovacích pracích a demolicích objektů opevnění. O ničení máme doklad v kronice Říмова: *"Kryty (kulometné) spěšně jsou trhány dynamitem. V pondělí dne 31. července 39' přijela tlupa a dala se do práce"*. Nejvíce škody zde podle kroniky nadělala destruční četa u Staňků-Janoušků, kde byla zraněna žena Těslová. Již v předchozí kapitole jsme se setkali s obtížemi při provádění demolic, což přesvědčivě dokládá kronika Přísečné: *"6. prosince projednávalo obecní zastupitelstvo přípis okresního úřadu z Českých Budějovic, dle kterého se nařizuje zničení pevnostních objektů na katastru obce. Jelikož není odborných sil k dispozici, požádán okresní úřad o prodloužení lhůty"*. Po roce 1945 je patrný příklon k „bratrskému“ SSSR, který by nám údajně v roce 1938 údajně „přišel na pomoc“ (kronika Komařic: *"Tehdy, jisti svou výbornou armádou a spojenci na západě, tak přízní Jugoslávie a Ruska"*).

V následujících řádkách se přesuneme do doby zcela nedávné. V jedné z borovanských kronik²³⁹ je překvapivě popsána rekonstrukce zdejšího LO vz. 36 **X.a/15/ C** u trati kolegou Duchoněm: *"V letošním roce byl zrekonstruován další "bunkr" předválečného opevnění a to u tratě za nádražím směrem na Hlubokou. O obnovu se zasloužil klub vojenské historie za velkého úsilí Jiřího Duchoně z Českých Budějovic a Josefa Neubergera"*. Následuje stručný popis linie a konstatování: *"... tyto kryty měly tvořit neprůchodnou překážku proti pěchotě a lehkým obrněným vozům ..."*. Je ceněna náročnost rekonstrukce, protože objekt byl zabetonován.

Výňatky z kronik najdete v **CD příloze**. Pokud zde postrádáte odkazy na umístění, tak citace najdete právě v příloze v poznámkách pod čarou. Text jsem

²³⁸ Nálože celkem o váze 50 kg se rozmístily do rohů u stropu pevnůstky tak, aby se výbuchem odtrhl strop a stěny se rozvalily do strany. Strop se odklopil na zásyp, případně úplně utrhnul a leží opodál. Takhle dnes vypadají ty nejlepší zbytky po opevnění v našem regionu.

²³⁹ Konkrétně jde o zápis v kronice Borovan z roku 1998, s. 48 (kopie v archivu autora). Na tomto místě bych poděkovat panu kronikáři Josefu Malíkovi, který byl k mým prosbám velice ochotný a vnímavý.

upravil jen v co nejmenší míře. Záměrně jsem v textu nechal pravopisné chyby, překlepy a zkratky. Tuto přílohu doporučuji přečíst, protože toto krátké pojednání dostatečně nezachycuje atmosféru září roku 1938.

4.3/ Ohlasy roku 1938 v regionálních periodikách

Je jasné, že v periodikách se moc o opevnění z důvodů utajení pevnostních staveb moc nepsalo. Chtěl bych se proto zaměřit na zmínky převážně o CPO, sbírce "Jižní Čechy armádě" a popis dobové atmosféry a názorů. Excerptována byla periodika vydávaná v roce 1938: *Budweiser Zeitung, Českobudějovické noviny, Jihočech, Jihočeské listy, Republikán, Stráž lidu, Technický jih a Jihočeské večerní slovo*.²⁴⁰ Periodika jsem sledoval skoro výhradně z vojensko historického pohledu, nerad bych totiž opakoval již napsané.²⁴¹ Pro periodika jsou charakteristické reklamy, zvláště prvorepublikové mají půvab a glanc. Objevuje se zde i reklama Českomoravské -Kolben-Daněk (= ČKD). To je z našeho pohledu zajímavé, protože zde se odlévaly vchodové střílny do objektů.²⁴² Dále se objevuje reklama firmy Isteg, která dodávala armatury do pevnostního železobetonu.²⁴³

Velmi důležitou organizací byla CPO (= Civilní protiletectká obrana). Měla za úkol připravit obyvatelstvo na letecké nálety a bombardování. K úkolům patřilo budování protiletectkých krytů s potřebným materiálem²⁴⁴ (hasící potřeby, lopaty, masky, přilby, brýle) i prodej plynových masek městskému obyvatelstvu.²⁴⁵ Objevují se i instrukce, jak plynovou masku užívat.²⁴⁶ CPO provádělo MNV (= vnitra)

²⁴⁰ Krom deníků a týdeníků jsem prošel i listy politických stran: Českobudějovické noviny (agrární strana), Jihočech (československá sociálně demokratická strany dělnická), Republikán (Národní sjednocení), Stráž lidu (československá strana národně-socialistická).

²⁴¹ Podobné postupy vyžívali Jan MICHL, *Neobyčejně všední rok 1938. Všední a nevšední dny v přelomovém roce 1938 na Českobudějovicku*, České Budějovice 2006; Miroslav KRÍŽEK, *Politické události roku 1938 na stránkách regionálního tisku. Příčiny a důsledky dohody z Mnichova*, České Budějovice 2007.

²⁴² Technický Jih, 21. 1. 1938.

²⁴³ TAMTÉŽ, 25. 4. 1938.

²⁴⁴ Pěkný náčrtek konstrukce krytu uveřejněn zde Stráž lidu, 10. 6. 1938, s. 3, *Kryty*. Pěkně jsou vidět masivní podpěry přichycené kramlemi ke stropu. Zde i názorný plánec zabezpečení sklepního okénka pytlí s pískem. Zmíněna i příručka "C. P. O. - 5", Praha 1936. Stejný náčrtek krytu srv. Republikán, 13. 6. 1938, s. 3, *Kryty*.

²⁴⁵ Prodejní místo bylo od počátku června 1938 na Masarykově náměstí č. 261/ 26, distribuoval je Ing. Bohuslav Bernard. Technický Jih, 25. 6. 1938, *Prodej plynových masek*, č. 6, s. 56. Masky dále distribuovala společnost QUOTA s. r. o., sídlící v ul. Rašínova 3.

²⁴⁶ *Českobudějovické noviny*, 27. 9. 1938, s. 3, *Podrobné pokyny k masce*. K důvěře v dobrou funkci plynové masky mohl přispět i tento podrobný výkres s popisem funkce "gasmasky": Stráž lidu, 5. 8. 1938, *Všeobecně o plynové masce*; pěkný obrázkový návod TAMTÉŽ, 14. 9. 1938, *Základní cviky s maskou*. Srv. Jihočeské listy, 3. 8. 1938, s. 4, *O plynové masce*; TAMTÉŽ, 17. 9. 1938, s. 4, *Základní*

ve spolupráci s MNO, dále pak okresní úřady a jednotlivé obce a podniky. Velitelem CPO v Č. Budějovicích byl starosta Dr. Alois Neuman, zástupcem vrchní technický rada městského úřadu Ing. Dr. Keller. Hlavní sídlo bylo na radnici v oddělení stavebního úřadu. České Budějovice byly rozděleny do 10 obvodů, každý měl své pomocné sbory (bezpečnostní, požární, asanační).²⁴⁷ Prováděly se cvičné nálety, např. 23. 3. 1938.²⁴⁸ Měly vyzkoušet pohotovost všech složek. Během toho dne bylo vyhlášeno 5 poplachů a město bylo napadeno 3x bombardovacím letounem. Někteří obyvatelé nedbali pokynů a nechali otevřená okna (možnost vniknutí bojových plynů) a věřili nedostačující ochraně podloubí (střepiny tříštivých pum). Byli kontrolou zjištěni a pokutováni. Bylo provedeno cvičné zatemnění, někteří ovšem v domnění neodhalení nedbalosti nechali okna ve světlících nezatemněná. Nejnebezpečnější se jevil bombardovací útok (pro plynové útoky byla třeba ideální povětrnost). Obrana proti bombardovacím svazům sestávala z tří kroků: **1.** souboj s našimi letadly, **2.** protiletadlová obrana a za **3.** kryty.²⁴⁹ Po záříjové mobilizaci začínalo jít do tuhého, objevují se rady "***jak se zachovati za leteckých útoků***". V prvé řadě měli lidé zachovat klid a poslouchat rozkazy CPO. Měly být připraveny oděv, prádlo, přikrývky, potraviny i potřeby pro zatemnění. Při *pohotovosti* měl mít každý u sebe plynovou masku, dbát na zatemnění a připravit si nejnütnější věci. Okenní tabule měly být přelepením pruhu papíru jistěny proti tlakové vlně. Při *leteckém poplachu* se zavřely okna a přípojky (voda a plyn), měli se co nejrychleji se odebrat do krytu či zákopu. Masky měla být vždy připravena k použití.²⁵⁰ Dne 8. 6. bylo vydáno nařízení o povinném nošení masek.

cviky s maskou.; TAMTÉŽ, 24. 9. 1938, s. 4, *Podrobné pokyny k masce*. Podrobný popis s řezem plynovou maskou srv. Jihočech, 4. 8. 1938, s. 3, *Všeobecně o plynové masce*. Podobně Republikán, 19. 9. 1938, s. 3, *Základní cviky s maskou*.

²⁴⁷ Technický Jih, 25. 4. 1938, *Jak se připravuje CPO, civilní protiletadlová ochrana města Čes. Budějovic*, s. 30-31. Úkolem takovýchto článků bylo poučit občany o činnosti CPO a současně naverbovat ty, kteří již nebyli v armádě do služeb CPO. Stejný článek srv. Českobudějovické noviny, 5. 4. 1938, s. 3, *Jak se připravuje CPO*; Stráž lidu, 15. 4. 1938, s. 1, Stáňa Votruba, *Všichni na svá místa*. Opět stejný článek srv. Jihočeské listy, 20. 4. 1938, s. 2, *Jak je připravena civilní protiletadlová obrana města*.

²⁴⁸ Technický Jih, 28. 3. 1938, *Českobudějovické veřejnosti*, s. 24. Srv. Stráž lidu, 25. 3. 1938, K. BÖHM, *C. P. O.* Zajímavé je, že byla zatemněna i světla vozidel modrým papírem. Další zmínka Jihočeské večerní slovo, 25. 3. 1938, *Zdařilá zkouška. Budějovice v úplné tmě*. Tma byla prý tak dokonalá, že "nebylo vidět na několik kroků". Dokonale zatemněno bylo také nádraží a trať ke Krumlovu. Podobné cvičení se konalo i v Písku. Dále srv. Jihočeské listy, 23. 3. 1938, s. 2, *Dnes cvičení protiletadlové obrany*. O týden později poděkování starosty Neumanna za vzorně provedené cvičení TAMTÉŽ, 30. 3. 1938, *Českobudějovické veřejnosti*.

²⁴⁹ Českobudějovické noviny, 26. 4. 1938, s. 1, *Chceš-li mír, připravuj válku*. Dále krátká úvaha o CPO srv. Jihočech, 5. 5. 1938, s. 4, *Díla staletí zničí požár*. Zřejmě totožný článek zde-Republikán, 2. 5. 1938, s. 2.

²⁵⁰ Českobudějovické noviny, 27. 9. 1938, s. 2, *Pokyny pro obyvatelstvo jak se má zachovati za leteckých útoků*. Podobně srv. Stráž lidu, 22. 4. 1938, s. 1, A. SODOMA, *Protiletadlová obrana v malých městech*

Masku měli mít všichni členové rodiny-první masku do 30. 6., další do 31. 8, další do 31. 10. atd., až je bude mít celá rodina. Osoby nemajetné si o masku měly zažádat do 20. 6. na policejních stanicích. Při neuposlechnutí vyhlášky mohla být udělena pokuta 100 000 Kč nebo uvěznění na 6 měsíců.²⁵¹ Koncem srpna si naopak Jihočeské večerní slovo stěžuje na nedostatečnou aktivitu CPO: "*Zůstalo při několika poplachových cvičeních za usměrňování obecnstva*". Kritizováno bylo, že od května se velitelství CPO nesešlo a též i neuspokojivé řešení např. otázky krytů.²⁵²

Peněžní sbírka "*Jižní Čechy armádě*" byla první tohoto druhu v ČSR. Přispívali jednotlivci, obce, města i jiné spolky a subjekty. Počátkem června městská rada přispěla částku celých 300 000 Kč.²⁵³ Jednalo se však i o daleko menší dary v řádech desítek korun. Odbor poštovních zaměstnanců daruje koncem června 23 400 Kč²⁵⁴, tehdy již byly sebrány peníze na nákup jednoho letadla. Perličku představuje "*Vrabčákova sbírka*", kdy vojáci dali celkem 125 Kč a ukázalo se, že "*naši vojáci mají dobré srdce*".²⁵⁵ Ani ve Vodňanech se nenechali zahanbit budějovickou sbírkou a řekli si, že "*když nemohou koupit letadlo, vybírají tedy alespoň na pořádný kulomet*". Celkem zde vybráno 8700 Kč.²⁵⁶ I dělníci budějovického Budvaru se rozhodli oželit 1 denní plat, celkem 5655 Kč.²⁵⁷ Od června bylo možné posílat dary složenkou v ceně 5 hal., kterou bylo možno dostat na poštovních úřadech.²⁵⁸ Víkend 18.-19. 6. byl zasvěcen

a obcích. Srv. dále Jihočeské listy, 28. 9. 1938, s. 4, *Zatemňování města*. Dále srv. Jihočech, 23. 6. 1938, s. 2, *Zatemňování bytů*. Dále TAMTĚŽ, 29. 9. 1938, s. 3, *Základní cviky s maskou*. Další stejný plakát srv. Republikán, 11. 8. 1938, s. 2, *Všeobecně o plynové masce*.

²⁵¹ Jihočeské večerní slovo, 8. 6. 1938, *Narižení o povinném opatření plynových masek*.

²⁵² TAMTĚŽ, 30. 8. 1938, *CPO v Č. Budějovicích před zraky veřejnosti*.

²⁵³ Srv. Českobudějovické noviny, 7. 6. 1938, s. 2, *Na sbírku Jižní Čechy armádě*; dále srv.. TAMTĚŽ, 14. 6. 1938, s. 3. Někteří obyvatelé dokonce propůjčili svá vozidla vojenské správě. Dále srv. TAMTĚŽ, 12. 7. 1938, s. 4. Dále TAMTĚŽ, 13. 9. 1938, s. 3. Dále Stráž lidu, 13. 5. 1938, *Jižní Čechy armádě*; TAMTĚŽ, 27. 5. 1938, s. 1, *Z naší radnice*. Dále Jihočeské večerní slovo, 15. 6. 1938, *Velký zájem na obraně státu*. Peníze přišly i z Třeboně TAMTĚŽ, 25. 6. 1938, *Třeboň na obranu státu*. Dále: TAMTĚŽ, 24. 8. 1938, *Pokračování darů*, TAMTĚŽ, *Městská rada na obranu*. Dále TAMTĚŽ, 2. 9. 1938, *Další dary*. Další TAMTĚŽ, 22. 9. 1938, *Dary na obranu státu, Jižní Čechy armádě*. Srv. Jihočeské listy, 24. 8. 1938, s. 2, *Z českobudějovické radnice*. Podobně Republikán, 13. 6. 1938, s. 3, *Jihočeši armádě*.

²⁵⁴ Českobudějovické noviny, 28. 6. 1938, s. 3.

²⁵⁵ Jihočeské večerní slovo, 15. 1. 1938, s. 1, *Vojáci dali nejvíce*. Tato sbírka se udála při příležitosti uvedení operety Vrabčák. Vojáci dali o celých 30 Kč více než Sokolové následujícího dne.

²⁵⁶ TAMTĚŽ, 19. 5. 1938, *Vodňany na obranu státu*.

²⁵⁷ TAMTĚŽ, 24. 5. 1938, *Den se pracovalo ve prospěch obrany státu*. Srv. Jihočech, 12. 5. 1938, s. 1, *Dělnictvo na jihočesku pro obranu státu*.

²⁵⁸ Jihočeské večerní slovo, 1. 6. 1938, *Kam posílat dary na obranu státu*. Složenka se měla vyplnit číslem 44 651 a do středu připsat "*Fond pro věcné potřeby MNO*". Nebo se měly posílat Českobudějovické spořitelně pod číslem 34 568, či Českobudějovické záložně pod číslem 25 613, připsat se mělo "*Jižní čechy armádě*". Zde je rovněž zmínka o studentech třeboňského gymnázia, kteří uspořené peníze na školní výlet darovali na obranu státu-není psáno kolik.

sbírce, akce byla v 17 hodin zahájena starostou města. Dárci nad 50 Kč byli odměněni speciálními pamětními odznaky.²⁵⁹ Výnosem ze dne 16. června byla sbírka osvobozena od daní-peněžní ústavy měly zaslat berní správě seznam dárců i s částkami.²⁶⁰ I firma Baťa darovala značný finanční obnos 10 000 Kč.²⁶¹ Členové SdP tvrdili, že dary na obranu státu jsou vynucené a *"s největší pílí snaží se o zjištění případů, v nichž někdo byl k daru donucen"*.²⁶²

Letiště v Plané bylo pro zdejší obranu dost důležité, ze sbírky se nakupovaly nová letadla pro ČLH.²⁶³ Stalo se tak z důvodu častých přeletů německých špionážních letadel nad krajem. 4. dubna 1938 přeletělo letadlo nad Budějovicemi, zakroužilo nad nádražím a letištěm a otočilo se k hranicím.²⁶⁴ 16. dubna o 15. hodině na letiště v Plané přiletělo první četnické letadlo, pilotované por. četn. Josefem Kloboučником.²⁶⁵ Ten byl ustaven velitelem zdejší ČLH, současně bylo přiděleno 6 mechaniků. Perličkou je, že poručík z Prahy doletěl díky husté mlze až na třetí pokus. 12. 5. 1938 po 15. h. se konalo vojenské letecké cvičení v počtu 10 letounů. Při cvičném náletu na letiště musel jeden stíhač nouzově přistát, zranění byli des. pilot Slivka a ppor. Tokar. Zranění byli převezeni do vojenské nemocnice, letadlo utrpělo malá poškození.²⁶⁶ Připravenost ČLH se ukázala 27. 6. kolem 14 hodiny. Letoun se snažil uletět na jih, ale byl donucen k přistání. Bylo zjištěno, že letadlo pilotoval 29-letý příslušník říšského leteckého svazu. Nakonec se jednalo o omyl letce.²⁶⁷ Pokračování sbírky dovolilo počátkem srpna starostovi Neumannovi objednat již 6. letadlo pro ČLH. Dne 28. října mělo město během plánované slavnosti odevzdat armádě ne 1, ale celých 6 letadel.²⁶⁸ 19. září převzal starosta Neumann v továrně Letov šest letadel-ty nesly na levém boku znak

²⁵⁹ Jihočeské listy, 18. 6. 1938, s. 2, *Denní zprávy*.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, 13. 7. 1938, *Sbírka Jižní Čechy armádě osvobozená od daní*.

²⁶¹ Jihočeské večerní slovo, 1. 8. 1938, *Dary na obranu státu*.

²⁶² Republikán, 11. 8. 1938, s. 1, *Nepřehlédli jste*.

²⁶³ Více info zde <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/title/CLH-Ceske-Budejovice-1938-1939/t/76815>.

²⁶⁴ Stráž lidu, 8. 4. 1938, s. 1, *Interpelace*. Podrobněji zde Jihočeské večerní slovo, 6. 4. 1938, *Vojenské říšskoněmecké letadlo nad Budějovicemi*. Jednalo se o 17-ti místný dvoumotorový Junkers, značený jen hákovými kříži. Podle článku se udály další přelety 24., 25. a 26. března a ještě 3. 4.

²⁶⁵ Stráž lidu, 22. 4. 1938, s. 1, *Četníci letci v Českých Budějovicích*. Srv. Jihočeské večerní slovo, 19. 4. 1938, *Četnická letecká hlídka v Českých Budějovicích*.

²⁶⁶ TAMTÉŽ, 13. 5. 1938, *Spadlo vojenské letadlo u Plané*.

²⁶⁷ Českobudějovické noviny, 28. 6. 1938, s. 5, *Letecká hlídka donutila k přistání německé letadlo*. Podle výsledku letce startoval z Frankfurtu nad Mohanem a místo do Holandska dorazil k nám. Srv. Jihočeské listy, 29. 6. 1938, s. 2, *Německý školní letoun nad Č. Budějovicemi. Honička ve vzduchu, jak ji viděl malý Pavel*. Velmi zajímavé svědectví malého chlapce...

²⁶⁸ Českobudějovické noviny, 9. 8. 1938, *Šesté letadlo z odevzdaných darů. Na všech stranách porozumění pro sbírku*.

města (v palubní desce byl zataven pamětní pětilalč).²⁶⁹ Nakonec byla letadla odevzdána 25. září u příležitosti leteckého dne na letišti v Plané. Letadla přiletěla již v dopoledních hodinách, v letu je doprovázel akrobatický pilot nadpor. Novák.²⁷⁰

Noviny reflektují i přelomové události jako "anšlus" Rakouska²⁷¹, karlovarský sjezd SdP atd. Jejich vnímání je zajímavé, proto o něm něco napíší. Některé deníky se k česko-německé problematice vyjadřují poměrně bulvárním způsobem. Píší o "*hakenkrajclerských provokacích*", kdy například 29. dubna vylepovali mladí Němci protistátní plakáty.²⁷² Je psáno o "*českobudějovických urgermánech*". Parodicky jsou zde interpretovány Hitlerovy bludy o "čisté rase": "*celý ten štáb s mančafem scvrknul by se na houf bývalých zdejších šiců*".²⁷³ Českobudějovické noviny zveřejňují jakýsi krátký a ponižující seznam "*stoupenců zdejší fliálky III. říše*".²⁷⁴ Pro naši oblast je zajímavý "ultragermán" Dvořák z Rankova u Trhových Svinů provozující podomní obchod s dámskými oděvy, které nabízel Čechům (a přitom mezi Němci agitoval do SdP).²⁷⁵ Zajímavá situace nastala po anšlusu v Českých Velenicích. Za hranicí již nebylo Rakousko, ale Říše. Ve svém projevu poslanec Dr. Neumann nabádal ke klidu. Byly zjištěny případy, že Němci, kteří nechtěli vstoupit do SdP byli "*existenčně ničeni*". Němci v Gmündu roznášeli výroky o "*ukradeném Vitorazsku*". Projev byl přerušován nadšeným potleskem a zakončen státní hymnou.²⁷⁶ V té době se odehrál incident mezi žáky české a německé školy. Walther Hamerschick strhl jednomu českému chlapci z klopky kabátu českou trikoloru.²⁷⁷ Zajímavý incident popisuje Jihočeské večerní slovo. 20. dubna zastavilo na budějovickém hlavním náměstí auto s vlaječkou s "*hakenkrojcem*" na blatníku. Seběhl se dav lidí, živě se diskutovalo,

²⁶⁹ Jihočeské listy, 21. 9. 1938, s. 2, 6 letadel se znakem města Č. Budějovic a heslem Jižní Čechy armáde převzato starostou města.

²⁷⁰ Českobudějovické noviny, 13. 9. 1938, 25. září letecký den v Plané. Do Č. Budějovic přiletí Novák.

²⁷¹ TAMTÉŽ, 13. 3. 1938, s. 1, Hlavy vzhůru. Situace je zde komentována takto: "S námi boj by byl strašlivý. Bojovali bychom za své a že umíme bojovat i vítězit, ukázala naše historie a v poslední době naše legie a to celému světu". Srv. Jihočeské listy, 19. 3. 1938, Zánik Rakouska; TAMTÉŽ, Nacistické překvapení v Rakousku a České Budějovice. Dále Jihočech, 17. 3. 1938, s. 1, Překvapení z Rakouska.

²⁷² Českobudějovické noviny, 3. 5. 1938, s. 2, Němečtí studenti chystali se vyzdobit město k 1. máji hákovými kříži. Šlo o chlapce ve věku 14-16 let z místní německé reálky. Plakáty se objevili v Rybní ulici, Doudlebské a na nábřeží. Vůdce se ukázal být 19-letý Josef Neff.

²⁷³ TAMTÉŽ, 31. 5. 1938, s. 1, Tedy o těch českobudějovických urgermánech. Příznačný je i další citát: "Proto ať si jdou ti zdejší nacisté s tou čistou rasou k rasu".

²⁷⁴ TAMTÉŽ, 12. 7. 1938, s. 1, Kdo se také hlásí v Č. Budějovicích k Henleinovi? Zde rovněž podobný příklad ohledně německých škol, kdy "bez českých dětí by tyto zely prázdnotou". Údajně ve zdejších školách bylo pouze 16 % německých žáků.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 2, Také něco o dobrovodských "urgermánech".

²⁷⁶ Jihočeské večerní slovo, 24. 3. 1938, s. 1, Vytrváme pokud nás bude třeba.

²⁷⁷ Republikán, 23. 5. 1938, s. 1, Nesmírná troufalost.

zdali může být tak vozidlo označeno. V tom přišel český voják, vlaječku strhl a hodil na sedadlo auta. Kdosi jej však zadržel a chtěl nechat legitimovat. Dav se vojáka zastal ten využil příležitosti k úniku.²⁷⁸ V červenci se krumlovští henleinovci vypravili na sjezd SdP do Vratislavi. Obyčejní Němci měli údajně už dost jejich "hakenkrajclerství a neustálého hajlování". Úsměvy vzbudily jejich plné batochy. V Říši "jak známo, je takový blahobyt, že dostali němečtí účastníci z republiky pokyn jít se sebou".²⁷⁹ Jihočeské listy koncem srpna popisují cestu do rakouské Weitry, pozorujíc počínající antisemitismus a "ponacišťování".²⁸⁰

Je vyjadřována značná důvěra v armádu a její kvality. Takoveto novinové články mohly lidem dodat odvalu a naději. Alexander Orděncov ve Stráži lidu v polovině března píše: "Máme statečnou a vytrvalou armádu ! Není však k tomu, abychom ji každé chvíli oblékali v strašáka".²⁸¹ Květnovou mobilizaci komentuje Jihočeské večerní slovo: "... hlásili se záložníci téměř vzápětí a vysvětlovali tuto rychlost tím, že všeho nechali, oblékli se a šli".²⁸² Vzorné plnění povinností bylo velkým morálním úspěchem povznášejícím sebevědomí obyvatel. Jako symbol demokracie a jejího udržení byl brán státní prezident Edvard Beneš.²⁸³ V sobotu 28. května proběhla oslava prezidentových narozenin. Na Masarykově náměstí proběhla velkolepá vojenská přehlídka, "dojem z pohledu na vyzbrojené oddíly byl mohutný a přesvědčivý".²⁸⁴ Ke květnové mobilizaci se vyjádřili lidé: "To jsme se zas jednou v klidu vyspali".²⁸⁵ Jihočeské listy vzpomínají, jak při mobilizaci henleinovcům "zkameněl na jejich rtech úsměv", když 21. 5. z aut místo "očekávaných SA-Mannů vylezli naši hoši. On totiž vojáček, který 21. května křepce seskočil někde na krumlovském nebo chvalšinském náměstí z vojenského auta, není žádný cínový vojáček z Andersenovy pohádky, nýbrž kluk jako práskačka na němž každá žilka hraje a to co s sebou přivezl, není špuntovka, nýbrž strojní puška z dobré hmoty, která trochu toho respektu dovede si vynutit".²⁸⁶

1. června uveřejňují Jihočeské listy jako připomenutí slavné vojenské minulosti článek

²⁷⁸ Jihočeské večerní slovo, 22. 4. 1938, *Vlajka s hakenkrajcem na autu*.

²⁷⁹ TAMTÉŽ, 29. 7. 1938, *V uniformách FS-Mannů do Vratislavi*.

²⁸⁰ Jihočeské listy, 27. 8. 1938, s. 1 - 2, *Poučení z krátkého výletu do Třetí říše*.

²⁸¹ Jihočeské večerní slovo, 18. 3. 1938, s. 1, *Jsmo pevností míru, rozvahy, ale i síly !*

²⁸² TAMTÉŽ, 24. 5. 1938, *Radostná zkušenost. Záložníci šli rádi a pohotově*.

²⁸³ Stráž lidu, 27. 5. 1938, s. 1, *Prezident Beneš-naděje a víra Čechoslováků*.

²⁸⁴ Jihočeské večerní slovo, 30. 5. 1938, *Hold budějovické posádky prezidentu republiky*.

²⁸⁵ Českobudějovické noviny, 12. 7. 1938, s. 2, *Anschluss se opakovat nebude. Zajímavá je i popsaná reakce Němců: "Die Soldaten sind da", šeptali si, "Aber tchechische Soldaten !"*.

²⁸⁶ Jihočeské listy, 11. 6. 1938, s. 1, *Sloupek časový*.

o 20. výročí bojů 1. p. pl. (jako součásti legií).²⁸⁷ Panoval názor, že *"stát dobře vyzbrojený neuvádí dobytvačného souseďa v pokušení"* a že *"budeme ve světě tolik platit, kolik budeme mít bajonetů"*. Opět Stráž lidu v prohlášení věrnosti národních socialistů republiky: *"... věříme své dobře vybudované armádě ... jsme přesvědčeni, že statečný duch našich slavných legií neopustil pluky našich bojovníků"*.²⁸⁸ Dne 14. června se jednotky vrátily z hranic a vykonaly v Budějovicích před gen. Neumannem vojenskou přehlídku. Vojáci byli nadšeně vítáni. Bylo možné v davu slyšet poznámky: *"Ti jsou opálení"* nebo *"Dobře jste se drželi"*.²⁸⁹ Ve středu 15. 6. 1938 se v Budějovicích konal Den brannosti. Lidé byli svědky bojového a pořadového cvičení. Následovala exkurze od kasáren a oběd v zahradě Budvaru (podávala se gulášová polévka). Děti dostaly příležitost osahat si kulometry a výstroj: *"helmy byly jim ještě velké"*.²⁹⁰ 23. června děkuje Republikán armádě za její výborné služby: *"svůj vznešený úkol splnili"* a proto *"naši šťastné a pokojné budoucnosti voláme srdečně všechen zdar"*.²⁹¹ Věřilo se, že armáda svoje úkoly splní. Jih. večerní slovo chválí účast naší armády na národních slavnostech. Gen. Neumann se na těchto akcích zjevoval poměrně často. Vojáci byli všude rádi viděni a *"požívají nejširší důvěry obyvatelstva v těžké době"*.²⁹² Problém byl s odoláváním obyvatel nepřátelské propagandě... Perličku uvádí Stráž lidu - zmiňují se o špatném stavu vojenských knihoven, totiž že *"knihovny vojenských útvarů jsou důležitou součástí výchovy vojáků"*.²⁹³ Tento deník uvádí koncem srpna zajímavou úvahu, zda-li se ČSR může bránit. Vypočítává se počet pluků, útočné vozby, PL kanonů. Údaje jsou sice nadnesené, ale i tak se článek zmíní o opevnění: *"Aby bylo čeleno náhlému nepřátelskému vpádu, vybudovalo Československo enormními finančními náklady silný pás pohraničních pevností, tak zvanou Žižkovou linii"*. Údajně je armáda krom obrany schopna i ofenzivních akcí. Zmíněn je výborný výcvik naší armády a její připravenost: *"proto event. útok Německa proti tomuto státu nebude žádnou procházkou do Prahy"*.²⁹⁴ Podobná úvaha byla uveřejněna v květnu, autorem byl

²⁸⁷ TAMTÉŽ, 1. 6. 1938, s. 1, *Dvacáté výročí slavných bojů pěš. pluku I M. Jana Husi*.

²⁸⁸ Stráž lidu, 6. 5. 1938, *Národu a lidu československému*.

²⁸⁹ Jihočeské listy, 15. 6. 1938, s. 2, *Vojáci se vrátili*.

²⁹⁰ Jihočeské večerní slovo, 20. 6. 1938, *Veselý i vážný den brannosti. S hraničářskými dětmi v kasárnách*. Velmi úsměvná je příhoda o chlapci, který si nechal vysvětlit funkci děla a pak zkusil zamířit: *"měl velkou radost, že se mu to dobře povedlo"*.

²⁹¹ Republikán, 23. 6. 1938, s. 1, *Pozdrav armádě !*

²⁹² Jihočeské večerní slovo, 2. 8. 1938, *Vojáci a letní slavnosti*.

²⁹³ Stráž lidu, 19. 8. 1938, *Vojáci nemají co číst*.

²⁹⁴ TAMTÉŽ, 26. 8. 1938, s. 1, *Může se československá armáda postavit proti německému útoku ?*

ministr Rudolf Bechyně. Hodnocení je střízlivější, zdůrazňuje že v případě války by naše země byly zpuštěny.²⁹⁵ V konfliktu by byla důležitá i úloha Čs. červeného kříže pod heslem *"Není ohrožen - kdo je připraven !"*. Je apelováno na dobrovolné dárcovství krve, které mohlo zachránit mnoho životů.²⁹⁶ Po odstoupení pohraničí je dobře posuzována kázeň armády, tj. že se nenechala vyprovokovat k nějakým sebevražedným akcím, což by ostatně nepřítel velmi rád viděl. Je ceněno, že náš voják se dokázal vyrovnat s faktickou porážkou.²⁹⁷ Tvrdilo se, že armáda ustoupila jen proto, aby zachránila mír.

Něco o naší armádě z humornějšího soudku. Autor sloupku píše v reakci na výše zmiňované přehlídky. Prve porovnává armádu současnou s tou c. k. jako *"útvár mladý a svěží"*. Oproti rakouským velitelským *"pr'dolům, které museli vysazovat do sedla"* staví velitele Neumanna, jehož jízda na koni při přehlídce *"je svým způsobem estetickým zážitkem"*. Jeho kůň je *"ušlechtilé zvíře, na kterém hraje každá žilka"*. Dále píše dojmy ze sevřených řad vojáků: *"ty helmy jsou záhony uměle nasazených hříbečků šedohlávků a že ta bodla jsou stromky v nějaké lesní školce"*. Dále mluví o dělostřeleckém pluku jako elitě, na kterou je *"radost pohledět"*.²⁹⁸

Politická situace se od března 1938 stávala hustější, růžky vystrkuje především SdP. Zesiluje se obrana hranic s Rakouskem. Jihočeské večerní slovo popisuje situaci v Horním Dvořišti. Jsou kontrolovány auta i chodci, přes silnici je postavena *"těžká závora, naše závora"*. Mělo být dáno na odiv, že cesta do Lince je *"náležitě střežena"* a *"naše pohraniční služba je klidná, sebevědomá a v případě potřeby energická"*.²⁹⁹ Sebevědomí posilovaly demonstrace soudržnosti, jak lokální, tak celostátní, jako pražské oslavy Svátku práce 1. máje (v Budějovicích slaven na náměstí s účastí až 15 000 lidí³⁰⁰) a X. všesokolského sletu v Praze.³⁰¹ Přichází květnová mobilizace, Jihočeské listy ji komentují výmluvnými titulky: *"Jsme připraveni víc než si myslíte"*

²⁹⁵ Jihočech, 5. 5. 1938, s. 1, *Kdyby naším krajem šla válka ?*

²⁹⁶ Stráž lidu, 14. 9. 1938, *Pro mír, ale také proti následkům války.*

²⁹⁷ Jihočeské večerní slovo, 11. 10. 1938, *Voják udržení kázně dobyl i vítězství. Velikost našich vojáků se projevila v sebezapření a sebeovládání.* Armáda byla pro další chod státu za druhé republiky rozhodně velice důležitá, srv. TAMTÉŽ, 17. 10. 1938, *Ustoupili jsem pro záchranu míru. Bez armády to nepůjde.*

²⁹⁸ Jihočeské listy, 1. 6. 1938, s. 1, *Momentky z vojenské přehlídky.*

²⁹⁹ Jihočeské večerní slovo, 25. 3. 1938, *Pohraniční styk jest dosud ochromen.*

³⁰⁰ Jihočeské listy, 4. 5. 1938, s. 2, *Ve svornosti naše síla.* Na tomto shromáždění se podílela opět významně zdejší armáda. Před domem "U tří korun" stála řečnická tribuna. Dr. Neumann měl dlouhý projev, který je zde rovněž otištěn.

³⁰¹ Stráž lidu, 1. 7. 1938, *Slavné dny jaré síly, kázně a jednoty.* O zdejších oslavách svátku práce podává zprávu článek Jihočeské večerní slovo, 3. 5. 1938, *Němci neočekávali své oslabení.*

a *"Připraveni na všechno"*.³⁰² Počátkem září začíná situace houstnout. Pro úspěšnou obranu je třeba dodržovat klid, kázeň, vydržet útrapy a důvěřovat vládě a úřadům.³⁰³ Pro všechno napětí, kdy *"nevíme dne, ani hodiny"*, se děly i nomální věci jako otevření nové školy v Kaplici dne 11. září 1938. Demonstrace s tím spojená měla ukázat zdejším Čechům, že nejsou v tomto německém kraji sami.³⁰⁴ Lví podíl na účasti měly především početné delegace Čechů z Budějovic. Zajímavostí je to, že ještě před otevřením Němci na škole vytloukli kameny okna. Ovšem i Němci pořádají demonstrace, nejvíce v Českém Krumlově. Při srážkách s nimi byli dva četníci zraněni.³⁰⁵ Republikán v polovině září vyzývá ke sjednocení lidu. Situaci nelze zastavit- *"kostky jsou vrženy"*.³⁰⁶ Situace ústí v nekompromisní zavedení stanného práva v Českém Krumlově. Členové SdP utíkají do Rakouska (sídlo strany bylo opuštěno). Probíhají kontroly, pátrá se po ilegálních zbraních.³⁰⁷ Před mobilizací se zvedá i vlna panslavismu -Českobudějovické noviny vzhlíží k SSSR: *"jenom Rusko může být záchranou před utonutím v příboji germánského moře"*. Vkládají velkou důvěru i ve Francii.³⁰⁸ Titulní strana téhož plátku z 27. 9. 1938 mohla mohla titulkem *"Národ ve zbrani. Jsme připraveni na všechno a odhodláni ke všemu"* povzbudit obyvatelstvo.

Po Godesberských dohodách se tušilo, že Anglie se domlouvá za našimi zády i Francie. Nová naděje je vkládána do vlády gen. Syrového.³⁰⁹ Po vypuknutí zářijové mobilizace se rozplynuly pochyby. Starosta Neumann vyzývá Budějčáky ke klidu, Jihočeské listy seznamují obyvatele s požadavky Anglie a Francie.³¹⁰ Atmosféra začíná být napjatá, Budějovice vítají nové vojáky, kteří se do města dostali všeobecnou mobilizací.³¹¹ Je znát velká netrpělivost, zda-li *"schumelí se to již nebo ne ?"*.³¹² Těsně před podepsáním dohody čtyř jsou nervy napjaté k prasknutí, Lidé si uvědomují,

³⁰² Jihočeské listy, 25. 5. 1938, s. 1. Srv. TAMTÉŽ, 30. 5. 1938, s. 2, *Za svobodu a samostatnost*.

³⁰³ Stráž lidu, 2. 9. 1938, *Povinnosti, které musíme v zájmu ohrožené vlasti bezpodmínečně splnit !*

³⁰⁴ Českobudějovické noviny, 13. 9. 1938, *Rozhodné veto kaplických hraničářů: Až sem a dál ne !*; srv. Jihočeské večerní slovo, 13. 9. 1938, *Kaplice jaká ještě nebyla. Mohutný projev národní vůle*.

³⁰⁵ TAMTÉŽ, 10. 9. 1938, *Záměrně vyvolaná demonstrace henleinovců*. Již bez ostychu členové SdP chodili na veřejnosti s rukávovými páskami na civilním oděvu a zpívali "Deutschland..." a "Horst Wessel Lied".

³⁰⁶ Republikán, 15. 9. 1938, s. 2, *V okamžicích nejvážnějších*.

³⁰⁷ Jihočeské večerní slovo, 19. 9. 1938, *Po rozpuštění sudetoněmecké strany. V celém pohraničí naprostý klid trvá*. Srv. Jihočech, 22. 9. 1938, s. 1, *Pořádek a klid v celé republice*. Srv. Republikán, 19. 9. 1938, s. 1, *Nejtěžší chvíle Československa*.

³⁰⁸ Českobudějovické noviny, 20. 9. 1938, s. 1, *Rus je s námi*.

³⁰⁹ Stráž lidu, 23. 9. 1938, s. 1, *Kostky padly ?*

³¹⁰ Jihočeské listy, 24. 9. 1938, s. 1, *Osudová chvíle národa*. Srovnej Republikán, 22. 9. 1938, s. 1, *Tragický konec situace*.

³¹¹ Jihočeské listy, 28. 9. 1938, s. 1, *Vítáme obránce vlasti v našem městě*.

³¹² TAMTÉŽ, s. 2, *Sloupek časový*.

že bude "bud' mír anebo válka".³¹³ Republikán naší armádě věří natolik, že se ptá, zda je Německo na válku připraveno-což byla bezpředmětná otázka...³¹⁴ Mnichovská dohoda je brána jako velká zrada spojenců, jako naší vlády. Titulek Českobudějovických novin z 4. října je výmluvný: "O nás bez nás a proti nám". Dr. Neumann si uvědomuje, že je to "cesta míru", uvědomuje si, že obrana by znamenala "obět' celého dospělého pokolení" a že je třeba "zachovati život našeho národa". Jihočeské listy 5. října vypočítávají změny v území a především nabádají ke klidu obyvatelstva.³¹⁵ Krize se značně prohloubila po abdikaci prezidenta Beneše.³¹⁶ Po obsazení Sudet je v dříve nadšeně halasících novinách znát smutek nad ztrátou třetiny státního území.³¹⁷ Následuje vlna stěhování se z pohraničí, vypočítávají se hospodářské ztráty. Českobudějovické noviny píší: papírny Spiro a Vltavský mlýn, pivovary (Vimperk, Krumlov), grafitové doly (Černá), sklárny (Lenora).³¹⁸ Tentýž list uveřejňuje poznatky jakéhosi britského novináře: "Ten večer, plukovník, jehož jsem znal, se zhroutil a plakal jako dítě. Zůstane to věčným svědectvím pro českou armádu, že kritické době disciplína nikde neporušena a ač žádný zákaz alkoholických nápojů, přece ani jednou jsem neviděl jednoho opilce".³¹⁹

Na závěr podkapitoly si uvedeme zástupce německých periodik-*Budweisser Zeitung*. Představme si "Völkischer Beobachter" v jihočeském podání. Anšlus Rakouska 13. 3. 1938 se bere jako "dějinný den" osvobození rakouských Němců.³²⁰ Je zde popisován vítězný "Einmarsch der deutschen Truppen" do Rakouska. Nechybí fotky Adolfa Hitlera oslavovaného davy a vojenských přehlídek (Salzburg, Linz). Nechybí mapka s titulkem "Wie gross ist jetzt das Deutsche Reich?". Pro potěchu Vůdcova oka byla ve Vídni uspořádána obrovská vojenská přehlídka.³²¹ 13. dubna se ve Vídni konaly "Tage des Grossdeutsches Reiches". 4. května se píše o 40. narozeninách Konráda

³¹³ Jihočech, 29. 9. 1938, s. 1, *Hitlerův diktát na zničení ČSR.*. Srv. Republikán, 26. 9. 1938, s. 1, *Proč mobilisujeme ?*, TAMTÉŽ, 29. 9. 1938, s. 1, *Kdo chce války ?*

³¹⁴ TAMTÉŽ, s. 2, *Je Německo připraveno k válce ?*

³¹⁵ Jihočeské listy, 5. 10. 1938, s. 1, *Jak se mění mapa českého jihupravením britsko-francouzského plánu, přijatého na mnichovské konferenci ?* V tom samém čísle se nachází i poměrně podrobná mapka odstupovaného pohraničí.

³¹⁶ Jihočech, 6. 10. 1938, s. 1, *Prezident Dr. Edvard Beneš abdikoval.*

³¹⁷ Republikán, 3. 10. 1938, s. 1, *Obětování !*

³¹⁸ Českobudějovické noviny, 11. 10. 1938, s. 1, *Těžké hospodářské ztráty v jižních Čechách.*

³¹⁹ TAMTÉŽ, 8. 11. 1938, s.1, *Angličan o jihočeské okupaci.* Tamtéž se 27. 12. objevila i mapka "sudetské" hranice v jižních Čechách.

³²⁰ Budweiser Zeitung, 16. März 1938, *Anschluss Oestereichs an Deutschland. Ein Volk-Ein Reich -Ein Führer.*

³²¹ TAMTÉŽ, 19. März 1938, *Adolf Hitler in Oesterreich.*

Henleina.³²² Ani němečtí čtenáři nezůstali ušetření článků o budějovické CPO, píše se to samé, co v české verzi.³²³ Zmiňují se též o snaze prezidenta Beneše³²⁴ urovnat národnostní spory, což se ovšem díky karlovarským požadavkům nepovedlo. 29. června se zmiňují o Henleinově návštěvě Šumavy.³²⁵ Jejich vydávání bylo zakázáno a obnoveno mohlo být až se vznikem Protektorátu Čechy a Morava.

4.4/ Lehké opevnění v očích československé armády a českých občanů

Ke službě ns opevnění mohli být přiřazeny jen osoby státně spolehlivé. Při povolání do služby měli tito vojáci ve vojenské knížce napsáno *ZÚ* (zkratka pro *zvláštní určení*). Mezi osádkami těžkého a lehkého opevnění byly rozdíly. Pro obsazování TO byly tvořeny tzv. *hraničářské pluky*. Ty byly elitními jednotkami čs. armády se speciálním výcvikem pro opevnění. V pěchotních srubech sloužili od výstavby stále. Střídaly se 2 směny (1 na objektu, 2. v kasárnách hran. pluku). V LO sloužili vojáci od standartních *pěších pluků* (v LO vz. 36 na hranici většinou muži od SOS). Ovládat pevnostní zařízení uměli jen někteří (hlavně ovládnutí moderních kulometů vz. 37). V LO osádky nebyly ubytovány nastálo (strážce měly k dispozici strážní chaty). Od poloviny září 1938 bylo třeba obsadit linii na stálo. Některé objekty byly ještě těsně po betonáži, pobyt v nich nebyl příjemný. Vojáci v objektech spali na muničních truhlicích přikrytých chvojím (po 5, po 2 na stráži v objektu typu A). Používání chojí bylo brzo zakázáno kvůli požáru, vojáci začali trpět revmatem. Ke zvýšení útulnosti si vojáci stavěli u objektů stany či dřevěné přístavky (ty by v případě konfliktu musely být zničeny, omezovaly činnost vchodové střílny a granátového skluzu). V lepším případě byli ubytováni po okolních vesnicích ve stodolách. V samotných objektech se svítilo petrolejkami nebo svíčkami. Při boji by tyto tlakem plynů ze zbraní zhasly, osádka by musela bojovat v naprosté tmě.³²⁶ Problém byl se stravováním, neboť polních kuchyní bylo málo. Jídlo bylo třeba rozvážet po linii. K tomu posloužily káry tažené koňmi a cyklospojky. Nádobí a hrnce k vaření se obstarávalo z místních zdrojů.

³²² TAMTÉŽ, 4. Mai 1938, *Vermischte Nachrichten*

³²³ TAMTÉŽ, *CPO*.

³²⁴ TAMTÉŽ, 4. Juni 1938, *Präsident Dr. Beneš: "Die Tschechoslowakei wird alles tun, um die Forderungen der Volksgruppen zu befriedigen"*.

³²⁵ TAMTÉŽ, 29. Juni 1938, *Konrad Henlein im Böhmerwald*. Mimochodem se Henlein stavuje i v Nových Hradech -Republikán, 11. 7. 1938, s. 1, *Henlein v Nových Hradech*.

³²⁶ Byly sice k dispozici bateriové svítilny na plochý monočlánek, ale těch bylo doporučeno užívat pouze v nejnnutnějších případech. Vojáci tak museli znát objekt doslova "po slepu".

Pro *obyčejné vojáky* bylo opevnění velmi neobvyklé. Někteří byli nadšeni, jiní zklamáni. Odolnosti objektů se věřilo, zpočátku chtěli objekty objekty užívat jako zodolněné kryty. Pevnostní boj budil nedůvěru, zvláště u objektů bez periskopů se vojáci cítili jako v pasti (nedůvěra panovala též ke granátovému skluzu). Výhody liniového boje poznávali až se stavbou překážek, po zastřílení zbraní z objektů a zhotovení zařízení pro noční palbu. Otázka hygieny byla ožehavá-osobní potřeba byla prováděna do latrín umístěných těsně za linií. Za případného boje měli vojáci v objektu k tomuto účelu připraven kbelík s poklopem. S mytím to nebylo valné, šlo použít jen místních zdrojů v podobě potůčků či rybníků. Pitná voda se musela donášet v konvích od pramenů nebo z vesnic. Praní prádla a uniforem bylo též velice problematické. S nadcházejícím podzimem a zimním obdobím přicházela otázka topení v objektech. V některých objektech se nacházely *parafínové smotky* k ohřátí stravy v polní misce. Potřebné lihové či petrolejové vařiče si vojáci sháněli po okolí.

Velitelé rot si stěžovali zejména na malou hloubku obrany. Tento fakt se projevoval zejména při nedohotoveném druhém sledu. Tudíž zde chyběly čelní palby druhého sledu. Horší bylo, pokud první sled byl tvořen výhradně objekty A-200 nebo A-220. Jejich střílny mířily příliš do týlu a nemohly postřelovat nepřítele dále před překážkami. Tuto situaci bylo třeba řešit zakopáním jednotek, tzv. "*polních stráží*" mezi objekty a tím zahustit palebnou přehradu.³²⁷ Často byly vojenskou správou stavebním firmám vyčítány chyby při stavbě.³²⁸ Firmy byly neustále "terorizovány" kontrolami. Jak jsme poznali, místo toho, aby kontroly přidaly na výkonu (stavitel Kurel), často stavitele ještě více demoralizovaly a tak nebylo divu, že stavba šla tak pomalu. Vojáci měli v opevnění důvěru, ostatně dokládá to i "*Desatero velitele objektu l. o.*".³²⁹ V bodě č. 10 se píše: "*Měj důvěru ve svůj objekt. Pamatuj, že ani dělostřelectvo mu neuškodí*". Je patrné, že velení si bylo patrně vědomo kvality projektovaných pevnůstavek a vkládalo do nich značnou důvěru. Známa je Husárkova³³⁰ "*Úvaha o rentabilitě fortifikace*". Uvědomuje si strnulost a nemobilnost opevněných linií. Je podáván argument úspory lidských zdrojů. Nedílnou součástí role opevnění mělo být umožnění

³²⁷ M. SVITÁK, *Příprava*, s. 70-75. Zde naleznete pěkné nákresy polních přístřešků, které byly používány ke zkomfortnění života vojáků na opevněné linii.

³²⁸ Sr. VÚA, Velitelství I. sboru, Velitelství žen. vojska-dův., K 55, č. j. 97763, Prohlídka staveb LO, 24. 9. 1937.

³²⁹ Je publikováno několik verzí desatera, sr. M. SVITÁK, *Boj v lehkém opevnění*, Jindřichův Hradec 2008, s. 41-42; Zdeněk BAUER, *Opevnění z let 1937-1938 úsek Střekov-Děčín-Hřensko*, Dvůr Králové nad Labem, s. 20-21 nebo dále sr. <http://bunkry.cz/opevneni.asp?id=51>.

³³⁰ M. RÁBON, *Val*, s. 8-9.

mobilizace záloh. Zajímavá je tato formulace: *"Finanční oběti tomuto účelu přinešené, jež jsou vlastně jen prací národa v míru, mohou ušetřit krve za války, ne-li vůbec odvrátit nepřítele od útoku, poněvadž nebudeme tak snadnou kořistí"*.

Konkrétně lehké opevnění bylo často, proti tvrzení některých publikací, poměrně kritizováno. Velitelům se nezdály roztažené a současně poměrně mělké linie. Taktika se neúměrně přizpůsobovala boji v opevnění. Na úkor výcviku v opevnění byl u pevnostních jednotek zanedbáván klasický pěchotní boj.³³¹ Vytýkán byl problém nedostatku záloh v případě prolomení linie (musely být nasazeny v objektech a v mezerách). Proto měl probíhat úporný boj na místě *"až do sebeobětování"*. Dokonce brig. gen Bedřich Neumann, velitel naší HO 31, měl podobný názor (*"Prapory měly úseky někde 30 i více kilometrů. Zálohy byly velmi malé"*³³²). Probíhaly diskuze o účinku bočních paleb. Problém byl spatřován ve statickosti palebných vějířů, tj. nemožnosti průžně zvětšit šířku obrany (zajímavé je srovnání s klasickou polní obranou). Ta šla zvětšit jedině přidáním dalších kulometů. Úzká palebná přehrada umožňovala nerušené přiblížení téměř k překážkám. Kritizovala se malá vybavenost kanony PÚV (plk. František Veselý).³³³ Řopík nebyl zdaleka schopen samostatné kruhové obrany tak jako pěchotní srub. Z čela vůbec, z týlu pouze omezeně skluzem a vchodovou střílnou. Problém byl v pozování za ztížených optických podmínek. Byl kritizován způsob rozmístění objektů v terénu-v rovném terénu jsou mezery mezi objekty dost velké. Přitom tyto prostory byly vyloženě "tankové", oproti lesním porostům, kde naopak obvykle byla větší hustota objektů. Řada velitelů v návaznosti na tento problém musela k pokrytí těchto mezer vyčlenit mužstvo a výzbroj. Je patrné, že armádní špičky považovaly systém LO za natolik mohutný, že velikost obranného úseku se určovala podle počtu objektů a ne podle terénu.³³⁴ Velitelé na HOP se proti tomuto postupu ostře ohražovali. Bez ohledu na stavbu LO bylo třeba počítat s výstavbou polního opevnění a pěchotním výcvikem pro boj v otevřeném terénu.

³³¹ Srv. Pavel MINAŘÍK - Pavel ŠRÁMEK, *Dokumenty československé armády z podzimu 1938. Anketa "Armáda v roce 1938"-vyšší velitelství*, Historie a vojenství, 1998, č. 2. s. 104-105. Rovněž se oceňovalo dobré materiální vybavení u pěších útvarů. Opevnění je v jednotlivých hlášeních hodnoceno rozdílně. Vysoce je hodnoceno TO, u LO je negativně hodnoceno nasazení záložníků neznajících novou výzbroj a zásady boje v opevnění. V případě nedokončených úseků je kritizováno pořadí stavby objektů, tedy ne podle taktické důležitosti, ale z jednoho konce úseku. Dokončené a vybavené opevnění je bez výjimky hodnoceno kladně.

³³² M. KEJZLAR, *Československé opevnění*, s. 22.

³³³ Tento nedostatek se měl v budoucnu odstranit výstavbou tzv. kanonových objektů.

³³⁴ Jedna rota pěšího pluku měla obsadit 20 objektů-s nějakými většími zálohami se zřejmě nepočítalo.

Veškerá snaha po utajení výstavby měla za následek neznalost v obsluhování zařízení objektů.³³⁵

V *hlášení ZVV Brno* do Ankety 38 je popsán zajímavý názor na opevnění, doba po kterou mohlo LO odporovat útoku, byla po vyhodnocení dělostřeleckých zkoušek spočítána na pouhých 6 hodin. Prý nebylo pochyb, že by útočníci opevnění nakonec prorazili. Přesila vyrovnaná opevněním by se udržela jen několik hodin. Po proražení by šlo o boj ve volném terénu proti přesile. Zde je ukázáno na problém roztržité sil, neboť linie musely být obsazeny po celé své délce. K místu vlonu nešlo ihned přisunout posily a vlom zacelit. Údajně se měl klást důraz na pohyblivou armádu, opevněním zacelit jen důležité úseky. Kritizuje se přechod naší armády spíše od koncepce ofenzivní do pasivní (pod vlivem armády německé).³³⁶ Velitel IV. sboru naopak konstatuje, že v lesnatých prostorech by místo betonových objektů stačilo opevnění polní.³³⁷

Na problém pamětníků výstavby opevnění jsme zde v této práci již narazili. Šťastnou náhodou jsem narazil na svědectví, publikované v Českobudějovických listech.³³⁸ *"Byla to linka směr Besednice. Bunkry stavěla firma Stašek, stavitel České Budějovice. První bunkry stavěny dle plánu, tj. přední betonová stěna, při betonáži zazděny silné ocelové dveře, několik silných držáků. Dva betonové bloky a ke každému zabetonována ocelová střílna. Zadní stěna plně vybetonována. Nahoře skroucená železa pro tarnování.*³³⁹ *Od paty bunkru asi dva až tři metry šikmo k vrchu bunkru lomový kámen, pohozeno zeminou a zatravněno. Vnitřek bunkru, dva betonové žlábký na vodu po chlazení hlavně kulometů".* Toť velmi výstižný laický popis objektu. Následuje popis života dělníka na stavbě opevnění: *"Na oběd se chodilo do Čerejova, do hostince, kde měli 10 kusů velkých švestkových knedlíků za Kčs 3. Tím, že bylo na kole daleko dojíždět, spali jsme ve mlýně u Želízků. Velká koňská stáj, kde jsme spali. Vedle velký prasečák, takže pískot krysa dostatečný hlavně v noci. Spalo se, ústa otevřená, krysa přeskočila nebo přeběhla přes můj obličej a cítil jsem, jak její dlouhý*

³³⁵ TAMTĚŽ, s. 22-26. Zde pěkný náčrtek porovnání liniového a polního opevnění, zhotovený autorem dle jednoho z výsledků ankety velitelů "Armáda 1938". Ta ještě dosud není dostatečně prozkoumána, její studium by však bylo rozhodně přínosné.

³³⁶ Pavel MINAŘÍK - Pavel ŠRÁMEK, *Dokumenty*, s. 112-113.

³³⁷ TAMTĚŽ, s. 122-123.

³³⁸ Českobudějovické listy, Adolf KLÍMA, *Zaplat'bůh, že tenkrát nebyla válka: ze vzpomínek čtenáře*, 23. 3. 1996, s. 10. Podtitul myslím mluví velmi jasně: *"Němci by ten náš bunkr zasypali pískem z vlastních čepic"*. Autor pravděpodobně pracoval na stavbě objektu 182/ 33...

³³⁹ Od německého die Tarnung= maskování.

ocas mi jede po rtech, ale spalo se dál. Byli jsme mladí a udření, jinak to nešlo". Je zde zmíněna i střelba od Krumlova (incident s FS). Ovšem betonovalo se dál, "ovšem jenom holá betonáž. Střílny jenom z prkýnek, taktéž vchodové dveře z prkýnek, zadní stěna holá".³⁴⁰ Potravinová situace je komentována takto (v protikladu k vysokým nákladům na stavbu opevnění): "na druhé straně mnoho rodin nemělo v neděli chleba ani bramboru, k obědu vařený tuřín". Vzpomínka je uzavřena ulehčujícím konstatováním: "Já děkuji a zaplat' Bůh by měl říci každý, který měl v té době 18 roků, že byl někdo na ministerstvu národní obrany a složil zbraně, že nedošlo k válce". Na základě tohoto svědectví a kapitoly 4.1 je možno říci, že obyvatelstvo si pravděpodobně válku, která by zničila jejich domovy, opravdu nepřálo.

4.5/ Českoslovenké opevnění v pohledu německé armády a tehdejšího německého příhraničního obyvatelstva

Wehrmacht se na dobývání našeho opevnění připravoval velmi pečlivě.³⁴¹ Velení branné moci považovalo dobytí opevnění za složitý úkol, na který se bylo potřeba řádně připravit. Nešlo pouze o zpravodajské přípravy (letecké snímkování za pomoci Luftwaffe, shromažďování zpráv od sudetských agentů).³⁴² Jejich zprávy byly velice neúplné a kusé. Podle získaných údajů postavili němečtí odborníci cvičné objekty, mající napodobovat ty naše. Ve vojenských prostorech byla zkoušena odolnost a různé způsoby možného dobývání. Tyto objekty se v Německu nacházejí dodnes. Jedná se o výcvikové prostory **Döberitz** a **Jüterborg**. Jednalo se o poměrně přesné napodobeniny objektů vz. 36 (nazývané "*Grenzwachtstande*"), vz. 37 a pěchotních srubů dokonce s napodobeninami pozorovacích zvonů. Záměrem bylo poskytnout vojákům realistický výcvik. 15. srpna 1938 se do Jüterborgu přijel na cvičné dobývání podívat samotný Hitler. Betonové atrapy postřelovalo dělostřelectvo kanony ráže 88 mm, aby "*předvedlo, že pevnosti nejsou neprůstřelné*". Dokonce Němci pod vlivem našich řopíků zkonstruovali svůj kulometný objekt, který je jimi zjevně inspirován.³⁴³

³⁴⁰ Tedy pravděpodobně buď neosazené střílny nebo vchodová střílna ještě v bedně. Skutečně si vojáci často v případě nedodání dveří dělali improvizovaně dveře dřevěné ze zbytků na staveništi, aby jim do objektu nefoukalo.

³⁴¹ V kuloárech koluje zmínka o nové připravované publikaci "jak se Němci připravovali na dobývání našeho opevnění". Údajně tým kolem nejmenovaného kolegy našel zcela nové a zajímavé informace...

³⁴² Srv. Tomáš ŠETINA, *Králický Sněžník. Československé opevnění z let 1935-38 na masivu Králického sněžníku*, Dvůr Králové n./ Labem 2004, s. 50-54.

³⁴³ Více informací a podrobností srv. Lubomír PŘÍLESKÝ, *Jak Wehrmacht připravoval dobývání československých opevnění*, in: Fortsborník 4/ 5, Brno 1998, s. 68-69. Možno též srovnat podobnost

Zmínili jsme, že po záboru pohraničí získal německý Wehrmacht v podobě pevností slušný studijní materiál, díky kterému se mohly německé jednotky připravit na dobývání evropských opevnění. Dokládá to i pamětní kniha Prostředních Svinců: *"U nás naše důkladné pevnůstky v obranné linii ve Stradově a Hadamcích Němci se zájmem si prohlédli, ofotografovali a pak dali je náložemi rozmetat, aby snad neožily"*. Do oblasti Podkrušnohoří nás zavede zpráva o postřelování objektu LO pro velitelství armádní skupiny 4. Došlo k obhlédnutí objektu, mohlo se konstatovat, že *"výstřel je ze střílny, tj. jen do boku možný"*. Při přímém zásahu houfnicí 18 IFH ráže 10,5 cm ze vzdálenosti 500 m se *"účinek omezuje na tříštivou vrstvu záhozu z kamenů a hlíny"*, přitom *"na betonu bunkru tímto nebyl dosažen žádný účinek"*. Při střelbě kulometu na střílnu se dalo očekávat přerušování palby po dobu ostřelování střílny. Při palbě na stejný cíl s 37 mm PAK³⁴⁴ (z 450 m) došlo při druhé ráně k proražení střílny. Výše zmíněnou houfnicí byla proražena stěna, přiloženou náloží ke střílně (10 kg) střílna zlikvidována. Naposled bylo na objekt stříleno PLK³⁴⁵ ráže 88 mm, došlo téměř ke zborcení stěn. Nutno podotknout, že není blíže specifikováno, zda se potřebovalo LO vz. 36 nebo vz. 37. Pravděpodobně zkouška probíhala za ideálních podmínek a viditelnosti (za boje by těžko kanon přímo ohrozil boční stěnu z bezprostřední blízkosti, bylo by užito zadýmení znesnadňující míření).³⁴⁶

Při obsazování pohraničí mělo hodně německých vojáků u sebe fotoaparát.³⁴⁷ Mohlo se tak zachovat velké množství fotografií ať objektů a překážkového systému. Bylo potřeba nějak vyzdvihnout Hitlerův úspěch, když *"Sudety získal bez boje"*. Profesionální fotografové měli žně- fotografie ze zabírání Sudet se hojně objevovaly v médiích. Vznikaly i propagační publikace, které měly toto politické vítězství vyzdvihnout. Jedna z mnoha vyšla pod názvem *"Hitler befreit Sudetenland"*.³⁴⁸ Zachycuje průběh jednání s západními velmocemi, samotnou mnichovskou konferenci

objektů v sekci Zahraniční opevnění-Německo na <http://ropiky.net/>.

³⁴⁴ PAK= Panzerabwehrkanone, neboli protitankový kanon.

³⁴⁵ PLK= protiletadlový kanon.

³⁴⁶ Zdeněk HÁK, *Podkrušnohorská linie, Dvůr Králové nad Labem 2005*, s. 125-127.

³⁴⁷ Ať už soukromě pořízené, nebo v rámci Propagandakompanií (= PK, propagační jednotky Wehrmachtu). U nás zřejmě působila PK 621, dislokovaná ve Vídni. Hitler měl svého osobního fotografa jménem Heinrich Hoffmann. Známé jsou především momentky z Bechtersgardenu nebo Paříže pod Eiffellovkou.

³⁴⁸ Heinrich HOFFMANN, *Hitler befreit Sudetenland*, Berlin 1938. Fota je možné si prohlédnout online na <http://www.fronta.cz/fotogalerie/mnichovska-dohoda-a-odstoupeni-pohranici>.

a následnou triumfální cestu pohraničím. Další má název *"Befreites Sudetenland"*.³⁴⁹ Propaganda měla hody, jsou zde zobrazeni Němci, kteří museli *"prchnout před českým terorem do Říše"*. Sudetští Němci mohli s gustem vyvracet české hraniční sloupy. Je zobrazován *"hrdiný příjezd Wehrmachtu do Sudet"*. Vojáci jsou zasypáváni květinami, jsou jim nabízeny alkoholické nápoje. Mnohé z nich pak tyto radostné vzpomínky hřály v zákopech východní fronty. Všude visí vlajky SdP i ty říšské s hákovým křížem. Panuje nadšená atmosféra. Ženy z Hitlera doslova šílí. Všechny svou přítomností doslova elektrizuje. Samozřejmě, Hitlera jeho generálové vzali na prohlídku našich opevnění. Viditelně se na fotografiích u opevnění netváří nadšeně. Zřejmě si naše opevnění vysoce cenil, Joseph Goebbels si tak mohl 10. října 1938 do deníku zapsat: *"Dlouhá rozmluva s Vůdcem. Viděl české bunkry a nyní také dospěl k přesvědčení, že vojenské uchvácení Čech by bylo stálo mnoho krve. Je to tedy nejlepší tak, jak to je"*.³⁵⁰ Velmi podobné jsou jeho dřívější zápisky, např. z 22. 9. 1938: *"dojde-li k ozbrojenému konfliktu, budeme stát za opevněním a ušetříme mnoho německé krve"*.³⁵¹ Hitler se nechal slyšet: *"Hlavně, že se dostaneme přes pohraniční hory a budeme mít za sebou česká opevnění. Na to je teď všechno zaměřeno"*.³⁵² Pro německé velení bylo naše opevnění velkým strašákem. Podobné rysy jako pro předchozí platí i pro další publikaci *"Von der SdP zur NSDAP"*.³⁵³ Zde ovšem hraje hlavní roli Konrad Henlein. Schválně jsou zde nadsazeny "kruté metody Čechů", to je vydatně podpořeno foty rozbitých oken a zničených pokojů, což dost dobře mohla udělat i bojůvka Freikorpsu. Zabití příslušníci Freikorpsu se stávali pro Němce "mučedníky". Došlo k zavedení dvojjazyčnosti nápisů a začalo se jezdit vpravo. Poslední propagační publikací, kterou zmíním, je *"Mit dem VII. Korps ins Sudetenland"*.³⁵⁴ Zde se poprvé objevily slavné fotky řopíků u Soumarského mostu

³⁴⁹ Vyšla ve Stuttgartu roku 1939. Zajímavá je i kniha *Das Ende Österreichs*, Berlin 1938, vydaná k příležitosti anšlusu Rakouska a jeho připojení k Říši. Několik fotek je možno zhlédnout online zde <http://www.fronta.cz/fotogalerie/anslus-rakouska-1938>.

³⁵⁰ Hitlerovy cesty po pohraničí strhujícím způsobem popisuje tento článek: I. VONDROVSKÝ, *Hitlerovy návštěvy čs. opevnění*, in: Fortsborník 7/ II, Brno 2002.

³⁵¹ Jiří HÁJEK (ed.), Joseph Goebbels, *Deníky 1938*, Praha 1992, s. 233.

³⁵² TAMTÉŽ, s. 234.

³⁵³ Franz HÖLLER, *Von der SdP zur NSDAP*, Karlsbad-Drahowitz 1939. Také online zde na <http://www.fronta.cz/fotogalerie/od-sdp-k-nsdap-povstani-v-pohranici>.

³⁵⁴ *Mit dem VII. Korps ins Sudetenland*, München 1939. Nedávno ostatně vyšla v reprintu Zdeněk ROUČKA (ed.), *Se VII. sborem do šumavských Sudet*, Plzeň 2008. České vydání sice občas "hapruje" s německým překladem, ale i tak je to velice záslužný počín. Srv. podnětnou recenzi na ropiky.net od Jana LAKOSILA *"Se VII. sborem do šumavských Sudet"* (sekce Zajímavosti-Recenze), kde je porovnáváno toto nové s původním německým vydáním.

("stojí doslova jeden bunkr vedle druhého"). Cituji z úvodu: "Hlavně v okolí Vltavy a přilehlých lesnatých horách se nedaly přehlédnout většinou dobře maskované šedivé betonové bloky. Zvenku působily bunkry velmi solidním dojmem, byly strategicky dobře umístěny, aby si vzájemně mohly zabezpečovat střeleckou podporu. Na jejich skutečnou obrannou hodnotu však panovala rozdílná mínění".³⁵⁵ Horští myslivci 7. sboru jsou zobrazeni jako "osvoboditelé od českého útlaku". Kam přijedou se objevují "zářící obličej". Vojáci jsou zasypáváni tunami květin. Obraz "dobrodinců" podporují i fota, zobrazující vojáky při pomoci v polních pracech, nebo nesení nůše s klestím vetché stařence.³⁵⁶ Vlají prapory, propaganda využívá i nevinných dětských obličejů. Je povedeně zobrazen polní život vojsk. Velkou pozornost vzbudily naše pevnůstky. Zbytečnost opevňovacích prací vyjadřuje titulek: "Pro dobrý střelecký výhled porazili Češi tyto prastaré stromy". Pravděpodobně vnímali, že naše armáda prováděla obranná opatření ve značném spěchu. Je oceňováno dobré maskování bunkrů v terénu (s. 70). Jedna z fotek zobrazuje pevnůstku s německým obrněným vozidlem SdKfz. 222 s titulkem: "U bunkru se spojovacím zákopem. Tady mělo padnout tisíce našich". To by byl pěkný důkaz toho, že Němci měli "pěkně nahnáno", nebýt tvrzení J. Lakosila (ve výše citované recenzi), podle níž foto v původním vydání není. Údajně objekt není vůbec z Šumavy. Charakteristická jsou tvrzení, že v Říši mají lepší brambory, lepší ekonomickou situaci než v pohraničí. Tento dojem se snažili posílit rozdáváním chleba "komisárku" a rozléváním "eintopfu". Korunu nasadí tvrzení, že "prostá pole zůstala neobdělána, dokud sem nepřišli osvoboditelé". Velký prostor dostávají německé polní kuchyně (Gulaschkanone) a záběry vojáků při jídle i občerstvení českým pivem. Němečtí obyvatelé pohraničí byli rádi, že vojáci z Říše přišli bez dělostřelecké přípravy a krutých bojů. Dodám glosu z knihy pana Svitáka, konkrétně z farní kroniky obce Lutová. Pisatel zaznamenal promluvu německého majora: "Měli jsme z vás Čechů strach, báli jsem se vás. Češi jsou dobří vojáci. Vaše pevnůstky ukazují důmysl, vaše zbraně jsou prvotřídní. Byli bychom vás sice zmohli, protože je nás mnoho, ale stálo by to moc a moc krve a životů".³⁵⁷

³⁵⁵ Z. ROUČKA (ed.), *Se VII. sborem*, s. 5.

³⁵⁶ Cituji popis fotografie: "V životě se mi nestalo, že by mi voják nesl nůši. No, kdybych byla o třicet let mladší, nevím co bych udělala!"

³⁵⁷ M. SVITÁK, *Příprava*, s. 152. Další zápisky jsou neméně zajímavé.

Po záboru se linie staly svědky postřelovacích zkoušek zbraněmi různé ráže.³⁵⁸ V říjnu 1938 se podobných zkoušek zúčastnil i Adolf Hitler nedaleko Křenova (úsek 197). Byla zde užita neúměrná nálož trhaviny o váze 300 kg, která objekt rozmetala po okolí. Otázkou zůstává, jaký užitek mělo užití takové nálože, když později se při odstraňování objektů užívaly pouze 50-70 kg nálože. Ve správě špkt. pěch Dominika Tůmy se uvádí toto: *"Na objekt č. 75 bylo střeleno dělostřelectvem ráže 10 a 15 cm bez účinku"*.³⁵⁹ Palba jen zporážela několik okolních stromů.³⁶⁰ Zajímavé je, že se zprávička o události objevila v tisku: *"Minulý týden bylo slyšet v Českých Budějovicích vzdálené dunění z děl, které vzbudilo pozornost. Vysvětlovalo se to všelijak, ale pravda je to, že se někde u Chvalšín zkoušela tvrdost našich někdejších opevnění, do kterých střílela německá děla. Rozřezané části těchto opevnění, o nichž se němečtí vojáci vyjadřovali s uznáním, byly odvezeny k vojenskému odbornému prozkoumání"*.³⁶¹ Objekty bývaly postřelovány, jak by za skutečné bojové činnosti nebylo možné, z bezprostřední blízkosti a na slabší boční a týlové stěny. Výsledky cvičných střelb byly pečlivě zaznamenávány a pečlivě vyhodnocovány. Mimojiné byly na našem opevnění zkoušeny novinky jako protibetonové granáty Röchling³⁶², nebo příložné kumulativní nálože. Pozůstatky zkoušek lze považovat za dodatečné potvrzení kvality a dobré konstrukce opevnění. Je dokázáno mnoho odborných exkurzí německých odborníků na našem opevnění.

Nejznámější jednotkou, která u nás cvičila, byla "útočná skupina Granit".³⁶³ Na budoucí úkol se výsadkáři cvičili na dělostřelecké tvrzi Adam u Mladkova. Výcvik připravil a vedl tehdy třiatdvacetiletý nadporučík Rudolf Witzig (prováděl se v prosinci 1939). Jeden z výsadkářů, feldwebel Helmuth Wenzel, vzpomíná: *"V 7: 00 nástup a bitva o bunkry na tvrzi Adam. Mocné pevnosti. Můžeme být jen rádi, že jsme je dostali bez boje !"*. Naše pevnostní objekty byly mohutnější než ty polské, se kterými se zatím měla čest německá armáda setkat. Opět z Wenzelova deníku: *"15. 12. 1939 Polsko má*

³⁵⁸ Postřelování objektu lehkého opevnění je pěkně popsáno ve vzpomínce v T. FIC, *Utajené pevnosti*, s. 108.

³⁵⁹ Karel HRŮDEL – Radan LÁŠEK, *Opevnění na Šumavě*, s. 59-60.

³⁶⁰ Osádka objektu byla vybavena základním ženičným nářadím a tím by okolí objektu uvolnila...

³⁶¹ Jihočeské večerní slovo, *Zkoušela se tvrdost opevnění*, 25. 10. 1938, s. 1.

³⁶² Pro doplnění-tyto zkoušky prováděly na těžkém opevnění v letech 1942-43. Němci prokazatelně vypálili proti stěnám našich pevnostních objektů 139 těchto střel. Dále se testy prováděly v Belgii a ve Francii. M. RÁBONĚ, *Val*, s. 284.

³⁶³ Ano, je to ta samá jednotka, která 10. května 1940 provede paraútok na belgickou tvrz Eben-Emael.

v porovnání s *Čechy směšně malá opevnění...*³⁶⁴". První reakcí zkušených ženistů bylo zděšení. Ještě během letu kluzáků k belgické "supertvrzi" Witzig doufal, že *"Belgičané stavěli své pevnosti hůře, než to uměli Češi"*.³⁶⁵ Jako memento hovoří závěrečná Witzigova zpráva po dobytí Eben-Emaelu: *"Belgická opevňovací technika, tak jak se zde jeví, zůstává u jednotlivých objektů daleko pozadu za českým pojetím. České dělostřelecké kasematy na kterých jsme k naší přípravě cvičili, by bývaly s našimi prostředky téměř nedobytné, belgické nám oproti tomu připadaly jako dětská hra"*.³⁶⁶

Pohled německého obyvatelstva na opevnění byl podobný jako u českého. Stejnou roli hrála zvědavost, tj. "co že to ti Češi za naše peníze postavili". Tomuto tématu se nevyhly ani kroniky zdejších německy mluvících obcí jako např. Křenov nebo Chvalšiny.³⁶⁷ Rok 1938 je označen jako *"Jahr der Einfreierung"* (osvobození). Přirozeně je zmiňována i stavba pevnůstek, tedy *"Betonbunker"*. Obě dvě obsahují působivé malůvky k příležitosti příjezdu Wehrmachtu (ten na českou armádu v zásadě pohlížel jako na zbabělce, kteří opustili své pracně vybudované pozice). Křenovská kronika obsahuje jako bonus i několik malých fotek zdejších řopíků.³⁶⁸ Je zmíněna i zářijová mobilizace do 40 let (*"allgemeinem Mobilisierung bis zum 40. Lebensjahr"*). Připojena je krom oslavného plakátu příjezdu Geb. Jäg. Reg 98 (6. Kompanie) i mapa s umístěním objektů v okolí Křenova (jsou zobrazeny objekty 197/ 65 až 197/ 69³⁶⁹).

Pokud odbočíme od našeho prostoru, i jinde se dají najít zajímavosti. Mnohdy snahy o využití objektů ústily až do zřízení jakéhosi *"skanzenu českého teroru"* jako na Ovčárně nad Novou Bystřicí.³⁷⁰ V novinách se toto téma propíralo-v Českolipských novinách ze dne 22. 10. 1938 se mluví o *"českých fanaticích, kteří nechali*

³⁶⁴ Milan BLUM - Martin RÁBOŇ, *Přepadení*, s. 61. Zde pro srovnání můžeme uvést pohled Poláků na naše opevnění-očividně se na jeho dobývání připravovali, i když občas došli ke zcela mylným závěrům: srv. Miroslav RUCKI - Jaroslav DURČÁK - Martin HEJDA, *Opevnění IV. sboru I, Záchytný hák na řece Olši*, Bohumín 2007, s. 74-77.

³⁶⁵ M. BLUM - M. RÁBOŇ, *c. d.*, s. 68.

³⁶⁶ M. RÁBOŇ, *Val*, s. 285-286. Na následujících stranách jsou zde zveřejněny fotografie z výcviku na Adamu. Witzigovi muži k objektu K-S 45 "Jabůrek" vzhlízejí s evidentním obdivem. Srv. rovněž Witzigův dopis Milanu Blumovi: M. BLUM - M. RÁBOŇ, *c. d.*, s. 187. Velmi zajímavý je z našeho pohledu poslední odstavec: *"... tak silné pevnosti se nedobývají, ty se zaměstnávají a pak obcházejí..."*.

³⁶⁷ Srv. SOKA Český Krumlov, AM Chvalšiny, Pamětní kniha Chvalšiny 1724 - 1938, sign. O - 9, online http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?menu=3&lang=cs&doctree=1kdoivf&id=417&page=1.

³⁶⁸ TAMTĚŽ, AO Křenov, Kronika obce Křenov, sign. O - 34. Online zde (s. 40 - 45):

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?menu=3&lang=cs&doctree=1kdoksd&id=628&page=1

³⁶⁹ Podobná mapa se neobjevila jen v kronice křenovské, ale i v Tillově kronice Mimoně, uložené v SOKA Česká Lípa. Zachycuje opevnění v okolí Mimoně a "Grundriss" řopíku typu A-180. Srv. J. BENEŠ a kol., *Liběchovská příčka*, Dvůr Králové nad Labem 2000, s. 44-45. Řopík se povedl nakreslit poněkud hranatý...

³⁷⁰ M. SVITÁK, *Příprava*, s. 192.

až do posledního dne kopat zákopy". Všechny peníze na stavbu opevnění byly prý nesmyslně zakopány do země a zadupány do betonu. Zdůrazněna je role Hitlera, který vše dobyl "bez jediné prolité kapky německé krve".³⁷¹ Nacistická indoktrinace působila odevšad (později jste se mohli i "kochat" Hitlerovým obličejem na protektorátních známkách).

V poslední části této podkapitoly se zabýváme "Pamětním spisem o československé stálém opevnění", zkráceně "**Denkschriftem**".³⁷² Jedná se o unikátní pramen, v originále „*Denkschrift über die tschechoslowakische Landbefestigung*“. Jedná se o popis čs. opevnění, šlo o vytvoření příručky shrnující informace o našem pevnostním systému. Tato stejně graficky provedená řada začala pod "oddělením pro vyhodnocování cizích stálých opevnění" (tedy Abteilung Auswertung fremder Landesbefestigungen, pod OKH) vycházet od dubna 1941. Denkschrift československý vyšel v roce 1941 spolu s belgickým, francouzským, holandským a polským, v roce 1942 vyšel jugoslávský, řecký a ruský (během roku 1943 vyšly doplňky). Každý z nich je celkem popisujícím pevnosti určitého státu. Běžné výtisky byly vydávány ve vínovém plátně se stříbrným nápisem. Svazky obsahují poměrně podrobné parametry o stavbě, výzbroji a výstroji objektů. Co se týče podkladů, autoři našeho Denkschriftu měli možnost zkoumat množství výkresů zabavených ŘOPu, stejně tak jsou zahrnuty poznatky terénního průzkumu. V úvodu se nacházejí pro dobu typická prohlášení o "nadřazenosti německé zahraniční politiky". Provedení našeho opevnění se označuje za tolik "mnohostranné, poučné a podnětné, že se vyplatí důkladně se jím zabývat". Vidíte i Vy v tomto potlačovaný obdiv ? Stojí za zmínku ten fakt, že do roku 1989 byl Denkschrift jediným zdrojem informací o našem opevnění (krom prací Oty Holuba).

Tvůrci pamětního spisu se opírali o výzvědné zprávy Abwehru. Na základě pozorování (letecké snímkování, stavba pozorovacích věží zejména k pozorování stavby dělostřeleckých tvrzí) mohl vzniknout služební předpis **HDv³⁷³ g 124 obrazový sešit "Stálé opevnění Československa"** (Bildheft Landesbefestigung der Tschechoslowakei) ze srpna 1938. Ten doplňovaly panoramatické snímky úseků opevnění (spolu s mapami

³⁷¹ J. BENEŠ, *Lužické hory*, Dvůr Králové nad Labem 2004, s. 120-122. Originální německý popis k fotce říká, že "po odhodu československé armády jsou tyto stavby vhodné akorát pro skladování brambor".

³⁷² E. STEHLÍK (ed.), *Pamětní spis*.

³⁷³ HDv= Heeresdienstvorschrift, v překladu armádní služební předpis.

1 : 25 000 s vyznačením místa pořízení snímku a zachycené části linie). Obrazový sešit doplňovaly "Mapy opevnění Československa" v měřítku 1: 75 000 a 1: 300 000. Autor udává až 90 % shodu se skutečným stavem (na příkladu králického úseku TO). Všechny údaje byly průběžně aktualizovány.³⁷⁴

Jako celek působí náš Denkschrift vyrovnaným dojmem. Může se bez porovnání s ostatními Denkschriftly zdát zdařilý, ale po porovnání dojdeme k opačnému závěru. Tvůrci rozhodně nevyužili možností bohatého materiálu, který se u nás nabízel. Je ale možné, že množství poznatků autory "zahltilo" a nedokázali vybrat to podstatné. Výkresová dokumentace má odlišnou kvalitu, jsou zde slušné výkresy i "zmršeniny". V několika případech jsou zařazeny nesprávné fotografie (z Polska) a špatně určeny fotografie. Problém je v tom, že pamětní spis obsahuje i plánované objekty, např. betonovou pozorovatelnu a velitelské stanoviště pro LO. Do spisu byly jako běžné zařazeny některé atypické varianty LO (např. typ C s betonovou střechou, LO vz. 36 s přístupovou štolou u Stříbra). Dále je třeba si uvědomit, že to není práce technická, ale hlavně historicko-technická s přidanou propagandistickou hodnotou. Opět se mluví o *"utlačování menšin Čechy"*, Zahraniční politiku ČSR podávají z německého hlediska (kupříkladu připojení Těšínska 1920 označují jako loupež na Polsku). Příznivě se hodnotí obranná hodnota terénu, **náš prostor** je popsán takto: *"od výběžků Českého lesa se dále táhla jižní hranice Česko-Slovenska v otevřeném, většinou plochém terénu"*.³⁷⁵ Podle strany 34 měla zdejší opevnění být především zajištěním proti nenadálému vpádu. Popis objektů směřuje od objektů nejlehčích (LO vz. 36³⁷⁶) po dělostřelecké tvrže. Je popisováno uspořádání pevnostního pásma a způsob boje. Nezapomíná se na betonáž a pancéřové prvky (střílny, zvony). Všimají si kabelových sítí, ventilace v objektech, v neposlední řadě překážek a maskování. Své místo má i kapitola o polním opevnění. V závěru autoři přiznávají, že v roce 1939 by se opevnění stala závažnější překážkou. Příznačné je závěrečné tvrzení: *"Z osudu Česko-Slovenska se dá všeobecně vyvodit poučení, že doba kdy mohly malé státy provádět samostatnou politiku, je pryč. Musí se připojit k velmoci nebo ke skupině mocností, k níž geopoliticky náleží, v jejímž stínu žijí. Ochrana poskytovaná prostorově*

³⁷⁴ TAMTÉŽ. s. 5-12.

³⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 28.

³⁷⁶ Mezi něž je omylem vřazena atypická pevnůstka vz. 37 typu C.

vzdálenými velmocemi je mylná".³⁷⁷ Interpretace Denkschriftu by vydala na daleko delší povídání, doporučuji spíše prolistovat samotnou výbornou Stehlíkovu edici.

4.6/ Současný pohled na základě dotazníkového průzkumu, periodik...

Zde bych se chtěl věnovat dnešnímu pohledu na naše opevnění. Rád bych připojil i pojednání o **pevnostním muzejnictví**. To výrazným způsobem pomáhá k tomu, aby se na tuto dobu a úctyhodné stavební dílo našich pradědů nepozapomělo. Je lepší, když se o objekt stará nadšenec, než aby byl zaneřáděn odpadky, vypálen nebo zabydlen nepřizpůsobivými občany. Rozhodně přispívají tyto aktivity (na výjimky tyto objekty rekonstruuji nadšenci ve volném čase bez nároků na odměnu). Zřizování pevnostních muzeí napomáhá zlepšování historického povědomí veřejnosti. Nejde jen o připomenutí minulosti, ale i poučení pro současnost a budoucnost. Tato muzea představují zpestření pro turisty, kteří je celkem i vyhledávají. To je velmi závislé na aktuálním počasí. Do muzea pokud je pěkné počasí, návštěvníky nenalákáte...

Postoje veřejnosti jsou rozdílné. Jsou ti, kteří tomuto koníčku holdují, zajímá je vojenská historie, čtou knihy, sbírají dobové věci atd. Další skupina se o tuto tematiku tak nezajímá, ale je jim blízká tím, že sami nebo někdo z jejich příbuzných má něco společného s armádou. Poslední skupinu tato tematika nezajímá a říkají, že *"bysme raději měli jít na vojnu"*. Pak samozřejmě existují smíšeniny 3 základních skupin. Někteří vidí jen *"hraní si na vojáky"*. Ale nepostřehnou hlavní účel věci, totiž připomenout si doby minulé a zakusit dobový život...

Důležitá v souvislosti s rokem 1938 je otázka našeho historického vědomí. V novinovém článku kolegy Svitáka,³⁷⁸ s titulkem *„Znalosti občanů o událostech roku 1938 jsou velmi slabé“*. To je pro dnešní dobu příznačné. Říká se, že národ, který zapomíná na svou minulost, je odsouzen ji prožít znovu. Jistý podíl má určitě dějepisná výuka na gymnáziích, o jiných středních školách nemluvě. Ze zkušenosti vím, že je zpravidla zbytečně velká pozornost věnována zejména starším obdobím, na moderní dějiny se dostane v posledním ročníku a to už se chvátá, aby se vše stihlo. Výuka také závisí na osobě vyučujícího. Pro společnost je dnes důležitější studium práva nebo ekonomie, což souvisí se zrychlujícím se tempem doby. Lidem se pak zdá zbytečné

³⁷⁷ TAMTÉŽ. s. 218.

³⁷⁸ Sr. M. SVITÁK, *Znalosti občanů o událostech roku 1938 jsou velmi slabé*, Českobudějovické listy, 30. 09. 2003, s. 9.

se vracet do minulosti. Roli zde hraje prezentace historie v médiích. Zde se činí zejména ČT 2, vysílajíc pravidelně historické dokumenty. Otázkou je, zda toto "zboží má i svého kupce". Stejně je to s distribucí historické literatury—často se zdá, že některé knihy si historici vydávají sami pro sebe. Některé publikace nedokážou laika jako většinového čtenáře oslovit. Uzavírá se tak jistý bludný kruh: jestli psát historii odborně, nebo ji dělat populárněji a být neuznáván odbornou veřejností...

Zájmové skupiny zabývající se vojenskou historií se nazývají KVH (= kluby vojenské historie). Jsou to oficiálně na ministerstvu vnitra zaregistrované skupiny zabývající se tzv. *living history*.³⁷⁹ Účelem je seznamovat veřejnost s historickými událostmi pomocí tzv. bojových ukázek³⁸⁰ či renovací vojenské techniky a různých objektů, jako mohou být právě i objekty našeho opevnění. Spoustu prezentací můžete najít na webu, Google snad umí používat každý, nebudu se blíže rozepisovat. Je třeba říci, že přes všechnu snahu přežívá dodnes spousta polopravd a mýtů o našem pevnostním systému.

Opevnění je popularizováno ve všech médiích. Na knižní pulty se dostává velké množství knih a ve veřejnoprávních médiích mají pevnosti občas své místo (Toulavá kamera). Často je námětem článků jen pouhé pozvání k návštěvě, méně nějaká odborná informace. Ty je nutno hledat v odbornějších časopisech (Historie a vojenství, ATM, HPM). Bohužel často je úloha opevnění až zbytečně glorifikována, což zkresluje např. muzejní vybavení do tzv. "plného stavu po dokončení". Jen málo muzeí představuje, skutečný stav v září 1938, který měl do dokončení opravdu daleko. Ať už se to týká stavební stránky objektu nebo vybavení. Pomalu prázdný objekt (i když by to odpovídalo historické realitě) průměrný návštěvník vidět nechce. Lidé si chtějí osahat dobové zbraně, pohrát si s lafetami, vidět uniformovaného průvodce. Tento problém řeší jedině rekonstrukce více objektů. Např. jeden uvedený do podoby po dokončení, další ve skutečném stavu ze září 1938, jiný do stavu německé reaktivace a poslední třeba ve stavu v reaktivaci 60. let. Problém je v tom, že původní vybavení, které bylo instalované do objektů při poválečné reaktivaci, pomalu, ale jistě ubývá.

³⁷⁹ Tzv. živá či živoucí historie, jde o co nejuvěrnější ztvárnění např. dobového vojenského života se všmi proprietami jako jsou unifotmy, zbraně a vojenská technika. Tento koníček zasahuje i do daleko starších období (WW 1, prusko-rakouské války, napoleonika, 30-letá válka...)

³⁸⁰ Pokud se týče událostí roku 1938, jmenujme tedy ty neznámější akce—Cihelna u Králík, Předání řopíků ve Slavonicích nebo u srubu OP-S 25 v Milostovicích. Problém těchto akcí není v československé straně, jako v německé. Velmi málo jednotek disponuje uniformami Wehrmachtu na září 1938. A pokud se vám zdá, že to nikdo stejně nepozná, nemáte pravdu. Výstroj německého vojáka na konec války je opravdu celkem odlišná.

To je zapříčiněno nejen muzejníky, ale i sběrači šrotu a lidmi, kteří si myslí, že vybavení někde prodají za horentní sumy. Můj názor je, že je lepší něco zachránit a vystavit, než by to uprostřed lesů bez užitku rezlo nebo to někdo odnesl. Nedostupnost vybavení rovněž nahrává těm, kteří na něm chtějí "vyrejšovat" peníze a účtují nesmyslné ceny. Ano, kdyby vše stálo tolik, kolik za první republiky, to by se to rekonstruovalo...

Abych něco řekl i k popularizaci opevnění v našem regionu. Je třeba zmínit aktivity pana Svitáka provozujícího muzeum nedaleko obce Klášter II, dále výtečný Pevnostní areál Slavonice, jehož tělem i duší je budějovičák Jiří Duchoň. Pak jsme zde my s muzeem u Majdaleny. V poslední řadě bych připomenul nevýznamné aktivity na objektu 182/ 33 u obce Veselka. Další zajímavou atrakcí je zde naučná stezka zřízená městem Borovany s názvem "**Totalita rozděljuje**". Její trasa je celkem 5 km dlouhá a obsahuje 10 zastavení. Zájemce se dozví nejen o situaci v 30. letech, všem okolo opevnění, ale i Borovansku za Protektorátu a květnu 1945. Stezka vede v krásné přírodě okolo říčky Stropnice (sám jsem ji několikrát prošel). Končí u Muzea železné opony na okraji Borovan, dnes již zrušeného kvůli smrti majitele. Je třeba říci, že dost článků vychází např. k výročí mnichovské dohody.³⁸¹

5.1/ Zhodnocení situace obrany na Českobudějovicku v září 1938

Jak jsem napsal, tak v očích veřejnosti značně zkreslují skutečný stav opevnění hlavně sama pevnostní muzea.³⁸² Plně vybavené objekty byly za mobilizace spíše výjimkou a když, tak na důležitých úsecích fronty nebo v úsecích stavěných již v roce 1937. Mezi tyto oblasti Českobudějovicko rozhodně nepatřilo. Pevnostní výstavba zde musela postupovat velmi kvapně, protože do anšlusu Rakouska nebyl důvod tuto oblast pořádně opevnit.³⁸³ Hlavní porce výstavby zde byla provedena až o prázdninách 1938. Rychlost stavby neurychlovalo ani špatné počasí.³⁸⁴ K tomu se přidávaly potíže stavebních firem. Dá se říci, že největším nepřítelem byl čas. Zdejší firmy měly ukončení stavby naplánováno do poloviny listopadu. Za měsíc a půl se v případě

³⁸¹ Zde nějaké bibliografické odkazy na články: Právo, 20. 3. 2000, Petr POKORNÝ, *V opevnění vzpomněl na okupaci*; MF Dnes, 4. 7. 2002, s. 3, *Nadšenci předvedli opevnění*; TAMTÉŽ, 13. 6. 2003, s. 2, *Naučná stezka vede přes dávná opevnění*; TAMTÉŽ, 12. 4. 2002, *Muzeum má co nabídnout*. Spíše doporučuji hledat články v katalogu Jihočeské vědecké knihovny.

³⁸² Ovšem jsou zde i čestné výjimky, např. p. Sviták a Muzeum čs. opevnění Klášter II, které se snaží o věrné zachycení skutečného stavu ze září 1938...

³⁸³ Pominu-li úzávěry LO vz. 36.

³⁸⁴ Srv. výše kapitola 4.3.

neodstoupení pohraničí mohlo nastavět daleko více. Betonovalo se až do posledního dne. Po odstoupení pohraničí měly firmy dodělat rozdělané práce a zabezpečit objekty osazením mřížových dveří. Leckde byly objekty za mobilizace těsně po betonáži -muselo se improvizovat. Pobyt v takovémto objektu rozhodně nebyl příjemný. Mohly chybět zemní úpravy jako zásyp s kamennou rovnatinou. Nemaskované objekty byly zdaleka viditelné a doslova svítily v krajině. Podle nich a čerstvě vykopaných spojovacích zákopů se při pozorování z německé strany dal dosti přesně odhadnout průběh linie. To mohlo fungovat jen pokud byla pevnostní linie nedaleko hranic. U nás se Němci pokusili o špionář pomocí leteckého snímkování. Bylo by zajímavé k tomu najít podklady.

Teď si pro představu popíšeme stav LO v září 1938. Kolem objektů se budovala důmyslná zákopová síť, v našem regionu se při terénním průzkumu zbytky zákopového systému odhalit nepodařilo. Šlo o zákopy spojovací mezi objekty, kterými se pohybovaly spojky a zásobovala munice. Dále o okopy pro kulometry, které zesílily palebnou přehradu a doplňovaly potřebné čelмі palby. Osádky před každou střílnou budovaly prozatímní okop pro zbraň objektu. Napřed by se bojovalo venku a při přiblížení nepřítele k překážkám by se osádka ukryla v objektu. Při přehradných palbách byla důležitá otázka munice, mělo se mířit přesně a na jisté cíle. Problém nastal v noci, kdy se střelci řídili podle panoramatických map. Spotřeba střeliva by tak zřejmě neúměrně vzrostla.³⁸⁵ Objekty by jistě sloužily jako odolný úkryt při dělostřelecké palbě.

V souvislosti s nedokončením zdejších objektů vzniklo při případné obraně mnoho problémů. Prvním byly neosazené zrcátkové periskopy. Prázdným otvorem ve stropě šlo snadno vhodit granát a zlikvidovat celou střeleckou místnost. Tento nedostatek se řešil improvizací v podobě zaraženého dřevěného kůlu.³⁸⁶ Další problém nastal v oblasti vchodu při neosazených dveřích. Mřížové dveře se většinou podařilo osadit.³⁸⁷ Vchod bylo možné napadnout dýmovým granátem, či zápalnou láhví. Účelem bylo zatarasit vchod, vzniklý kouř byl ventilátorem nasáván přímo do objektu.³⁸⁸ Osádka tak musela bojovat v plynových maskách. Ještě horší situace by nastala

³⁸⁵ Pan Sviták popisuje podle výpovědi pamětníka případ, kdy byla v noci při podezřelém šelestu zahájena palba do překážek. Ráno pak našli vojáci jen srnu zapletenou v ostatém drátu.

³⁸⁶ M. SVITÁK, *Boj*, s. 69.

³⁸⁷ I u nás, podle kolaudačních protokolů byly osazeny až dodatečně, ne přímo při betonáži.

³⁸⁸ Ruční ventilátor neměl filtry proti bojovým chemickým látkám (= BChL)

v případě nedodání ventilátoru. Střílny objektu mohly být ochromeny několika způsoby: **A/** přímým postřelováním kanonem,³⁸⁹ **B/** intenzivním ostřelováním kulometem MG 34,³⁹⁰ **C/** oslepením pomocí dýmových granátů nebo zápalných láhví, **D/** přiložením náloží.³⁹¹

Nejvíce se v září ve střílnách objektů objevoval kulomet **ZB 26**, upnutý do speciálního závěsu, který se vkládal do spodního oka střílny.³⁹² Dalším způsobem (rovněž ZB 26/ 37 či vz. 24) mohlo být upnutí do univerzální lafety vz. 37 (Zbrojovky Brno). To se ovšem praktikovalo méně, hlavně v objektech stavěných již v roce 1937 (úsek H-43), nebo na zvláště důležitých místech (postřelování silnice, železnice, při dalekých palbách v typech E, B). Nebylo vyloučeno ani improvizované umístění těžkých kulometů s polním podstavcem na dřevěném stolku uvnitř objektu. Většinou byly tyto těžké kulometry dodávány pro použití v pevnostech, tj. bez podstavce. Otázka užití skluzu byla díky nevyřešení nového časovaného granátu velmi problematická (CD příloha). Osvětlení se řešilo většinou svíčkami, do lamp bylo málo petroleje. Je nutno podotknout, že při boji by v objektu byla absolutní tma, svíčky by tlakem plynů ze střelby a přetlakem ventilátoru zhasly. Boj v pevnostech by byl velice náročný na morálku mužstva-tma a stísněný prostor by jistě hrály v náš neprospěch.

Věc, které se naši velitelé hodně báli, bylo užití plamenometů přímo proti střílnám objektů. Tento úkol vyžadoval odvážného nepřítele, který se šikovně dostal až do bezprostřední blízkosti objektu. Do jisté míry se tomu dalo z naší strany zamezit užitím tzv. velkého střílnového uzávěru. Hořlavina by pronikla dovnitř a zapálila bednění, ještě k tomu napuštěné karbolou. Osádka by se musela vzdát nebo v horším případě uhořet zaživa. Problematika užití dělostřelectva a letectva proti opevnění je zajímavá. Před útokem by předcházela mohutná dělostřelecká příprava-došlo by k narušení překážek a zákopového systému. Krátery po pumách by poskytly úkryt nepřátelské pěchotě. Letectvo by při útoku rozhodně trpělo značnou nepřesností, diskutabilní by bylo užití střemhlavých bombardérů Ju-87 "Stuka".³⁹³ Řopík je přece

³⁸⁹ Ať již rychlopalným kanonem tanku PzKfw II, 37 mm PAK, nebo 88 mm protiletadlovým kanonem.

³⁹⁰ Roztavené olovo z kulek mělo zalepit mechanismus lafety či zbraně a znemožnit střelbu.

³⁹¹ Německá armáda používala tzv. "*geballe Ladung*" o váze 1 nebo 3 kg. Plánovalo se též přikládat tyto nálože ke střílně na tyči. Útočník by tak nebyl přímo ohrožen palbou z palebného vějíře střílny. Ovšem zde je třeba nezapomínat na palbu sousedních objektů.

³⁹² Příslušenství k závěsu mohl tvořit dřevěný stolek na dvou konzolách a zařízení pro noční palbu, zhotovené z několika latí.

³⁹³ Tyto známé letouny strašily díky podvěšeným sirénám civilisty i vojáky již ve Španělsku v rámci "Legie Condor". Během bitvy o Británii roku 1940 již přestávaly stačit moderním britským Spitfirům

jenomze vzduchu poměrně malý cíl. Při ostřelování vydržely objekty LO toto: normální objekt zásah 100 mm granátem, objekt zesílený zásah 150 mm granátem a to několikrát zásah. Granát větší ráže by však při přímém zásahu znamenal jistý konec objektu...

Co se týče obrany HOP proti tankům, ta byla v září 1938 velmi nedostatečná. Za mobilizace musely být linie LO na místech tankového útoku zesíleny kanony KPÚV vz. 37, kterých bylo žalostně málo. Jistou roli hrály průbojné náboje 7, 92 mm vz. 31 (šly užít do všech čs. zbraní). Ty mohly pancíř tanku probít pouze při dlouhých dávkách do slabších míst pancéře tanku. Mohl následovat klasický ženijní boj s dýmovými granáty a zápalnými láhvemi. Často se mluví o značné neefektivitě tanku při boji proti opevněním.³⁹⁴ Při správném nasazení mohl tank sloužit jako silná palebná podpora pěchoty.³⁹⁵ Ženisté museli tankům náložemi proklestit cestu v překážkách. Je třeba připomenout, že nepřítel mohl při početní převaze obětovat několik tanků a zaclonit tak výstřel z objektu.

Shrňme si situaci v našem regionu. Oblast byla sice pro obranu celkem důležitá -cílem bylo zamezit obchvatu postavení na Jindřichohradecku a na 2. HOP. Tomu však výstavba a ukončenost HOP zdaleka neodpovídala.³⁹⁶ Je otázkou, nakolik o tom německá strana věděla či nikoliv (zřejmě ano). Nebyly vybetonovány zdaleka všechny objekty, linii tvořil v září 1938 v našem regionu jen jeden sled. Na opravdu důležitých místech byly přednostně zhotoveny sledy 2 (viz. před Borovany, u O. Újezda, u Veselky, Velešína). Vybavenost objektů však byla tristní. Na základě terénního průzkumu objektů po prvním odstřelu je možno říci, že mnohde chyběly ventilátory, periskopové roury byly osazeny jen v 1. sledu.³⁹⁷ Salákovi pamětníci potvrdily existenci lafet v důležitém prostoru kolem Borovan, většina objektů byla vybavena ZB 26 se závěsem, které tvořily hlavní palebnou sílu linie. HOP byla doplněna zákopovým systémem s kulometnými hnízdy a zakopanými kanony. Náš prostor měl hájit 1. pěší

a Hurricanům. K jejich opětovnému užití došlo v roce 1943, kdy byly přezbrojeny kanony a užívány jako velmi účinná protitanková zbraň (Hans Ulrich Rudel)

³⁹⁴ Jistou roli může hrát počáteční nedůvěra k tankové taktice Heinze Guderiana, který propagoval teorii blitzkriegu. Mimochodem, tato taktika byla vyvinuta v Anglii...

³⁹⁵ M. SVITÁK, *Boj*, s. 74-91. Zde jsou přehledně zobrazeny nejen taktiky boje tanků proti opevnění, ale i vůbec základní principy opevněného boje.

³⁹⁶ Srv. VÚA, Velitelství I. sboru, 4. odd Taj., K 141, č.j. 3675, Materiální vybavení LO, 30. 6. 1938 (LO vz. 36 u p. pl. 1); TAMTÉŽ, Taj. žen., K 151, č.j. 58 807, Stav vybudování lehkého opevnění -hlášení k 15. září 1938, 14. 9. 1938 (stav LO u p. pl. 1 k 15. 9. 1938). Účetní doklady a vše okolo-VÚA, f. VSD 181-185, K22.

³⁹⁷ Ovšem to neznamená, že objekt měl osazeny zrcátkové periskopy. Ty byly přednostně přidělovány do objektů s dobrými pozorovacími možnostmi.

pluk Mistra Jana z Husi, v září 1838 pod velitelstvím 5. divize v Českých Budějovicích pod velením brig. gen. Bedřicha Neumanna. Vybavenost pevností nehrála hlavní roli, je třeba připočíst výtečnou morálku a odhodlanost našich vojáků. V následujících řádkách se věnujme **pohledu** obyčejného československého i německého vojáka na případný možný konflikt. Osoby budou čistě fiktivní, veškerá fakta podložená studiem předpisů a literatury, místa též reálná.³⁹⁸

5. 2/ Fiktivní pohled československého vojáka 1. p. pl. Mistra Jana z Husi

K opevnění jsem se dostal jako slepý k houslím. Mé jméno je Petr Lomník, ročník 1917. V rámci všeobecné mobilizace jsem musel nastoupit službu. Ve vojenské knížce jsem měl napsáno: spolehlivý, určení-ZÚ.³⁹⁹ Při odvodu mi řekli, že se jedná o zvláštní účely. Měl jsem se dostavit do kasáren v Budějicích. Maminka při odjezdu velmi plakala. Vyfasoval jsem výstroj a zbraň a šel se ubytovat na světnici. Jako záložník jsem již všechny zbraně znal a tudíž se můj výcvik omezil jen na střelby. Po několika dnech služby nás povolali na 1. HOP. Naložili nás na nákladňák a jelo se na jih. Zdálo se, že kamarádi z mojí rotý budou kluci do nepohody... Všichni jsme byli napjatí jako struny a čekali, kdy se to spustí. Věřili jsme, že naše drahá Francie pomůže. Na korbě auta to pěkně fučelo, projížděli jsme Novou ves, Strážkovice. Pak najednou náš desátník zavelel: "Mužstvo vystupovááát !!!". Vyskákali jsme v plné polní (ještě že jsem byl jen střelec z pušky, nezavídel jsem klukům s lehkým kulometem). Dal si nás nastoupit ve dvojřad. Teď teprve jsem zjistil, co to znamená to ZÚ. Sice jsem něco slyšel o opevnění, ale tady u osady Veselka jsem ho viděl poprvé na vlastní oči. Byly to již od pohledu stavby bytelně stavěné, i když nás trochu zpočátku děsilo bojovat uvnitř. Po 4-5 nás rozdělili na službu do jednotlivých opevnění.⁴⁰⁰ Mě a kamarády přidělili do krytu č. 32, jeho levá střílna mířila do koryta Stropničky, pravá k sousedovi č. 33.⁴⁰¹ Nazvali jsme si ho "Pod kapličkou", protože jedna pěkná byla na kopečku před ním. Překážky přes silnici proti tankům byly z větší části hotovy. Na překážkách mezi objekty jsme se museli podílet sami. Byla to úmorná práce, ruce jsem měl rozedřené

³⁹⁸ Aby nedošlo k mýlce, tak následující řádky jsou výhradně moje práce...

³⁹⁹ Tato nutnost státní spolehlivosti se vztahovala nejen na vojáky mající sloužit v opevnění, ale vyžadovala se i po dělnících přidělených ke stavbě.

⁴⁰⁰ V literatuře se uvádí sice na objekt typu A počet mužů v počtu sedmi, ale za mobilizace při nedostatku mužstva mohlo být obsluhováno zařízení objektu takto: 2 střelci, 2 pozorovatelé + 1 spojka/ obsluha ventilátoru. Nutno říci, že při menším obsazení objektu si vojáci alespoň tolik nepřekáželi.

⁴⁰¹ Ano, je to ten objekt, kde je dnes "muzeum"-jediný dochovaný objekt úseku 182.

od ostnatého drátu.⁴⁰² Kol objektů jsem rovněž budovali překážku obvodovou, na níž jsme přivazovali prázdné plechovky.⁴⁰³ Vybavení bunkru bylo skromné, ač byl zvenku vesměs hotový (dělali jsme navíc jen drátěnou masku). Naštěstí jsme měli ventilátor a levý periskop. Mřížové dveře byly osazeny, ty druhé však nedodali-museli jsme stlouct z prken po stavbě náhražku. Ku dvěma výtečným kulometům vz. 26 z Brna, jsem dostali dva závěsy, kterými jsme je upevnili v střílnách. Ze zbytků dřeva po stavbě jsme zhotovili stolec a z latí zařízení na noční palbu se záměrnými body. Munice jsme neměli moc, ale díky bohu nám ji další den dodali. Drželi jsme hlídky ve dne i v noci. Uvnitř objektu bylo neútulno, proto jsme se ubytovali venku nedaleko objektu v boudě po stavební firmě. Kulometry jsme rovněž vynesli do okopů před střílnami, aby jsme měli při začátku boje lepší přehled.⁴⁰⁴ Často jsme chodili na rozprávku ke klukům do okopu mezi objekty-měli tam moderní kulomet vz. 37, který jsem předtím nikdy neviděl. Jaká to krásná zbraň ! Často jsem taky chodili do osady Veselky a Jedovar pro mlíko a vodu. Naštěstí zde byli všichni dobří Češi, dávali nám přečíst noviny, ze kterých jsme se dozvěděli o politické situaci. Vědělo se, že Hitler něco chystá, jen to prasknout. Bylo 28. září večer. Cítili jsme, že se něco semele. Po hodině jsme se střídali ve stráž. Oba kulometné okopy podřimovaly. Schylovalo se k 5. ranní. Najednou se vynořily od jihu 3 průzkumné letouny-díky tmě a mlze nešlo rozeznat označení. Několikrát zakroužily nad linií. Stráž se mě chýlila ke konci, když na protějším kopci se ozval hluk, jakoby tankových motorů. Současně se na obzoru vyrojilo několik bombardérů. Pomyslel jsem si-je zle !!! Rychle seskočím z objektu a budím kamarády. U kulometů v okopech se narychlo připravuje munice. Najednou je hučení letadel přímo nad námi a nedaleko před objektem vybuchuje puma. Gejzíry země létají vysoko do vzduchu... Rychle se běžíme krýt zpět do objektu. Je slyšet ochromující dunění, naštěstí bednění to trochu tlumí. Tma jako v pytli. Asi po 20 minutách peklo ustává a my se odvažujeme vystrčit nos ven. Venku zkáza. Překážky jsou potrhané, naštěstí rozsocháče na silnici vydržely. Všude spousta kráterů. Naše okopy naštěstí nepoškozeny. Rachot tankových pásů je slyšet čím dál blíže, na obzoru u Rankova vidíme již nepřítelské granátníky v rozvinuté sestavě. Tak přece !!! Naše kulometry začínají střílet dávkami, nepřítel zalehává a kryje

⁴⁰² V případě improvizovaných překážek ze dřevěných kůlů dole opálených, se používalo speciálního "zarážecí" v podobě dřevěného špalku s držadly. Srv. M. SVITÁK, *Opevnění*, s. 231.

⁴⁰³ Dále se prováděly nízké překážky, asi 50 cm vysoké, mající nepříteli znesnadňovat plížení a nepozorovaně přiblížení se k objektu opevnění.

⁴⁰⁴ TÝŽ, *Příprava*, s. 68.

se. Spouští kulometnou palbu, zní jako šicí stroj. Je jich jako much. Těžký kulomet v sousedním okopu střílí takřka bez přestání-vidím, jak ho chlapi musejí polévat vodou. Vidíme, jak se nepřítel brodí přes Stropnici. Naštěstí je letos hodně vody a tak to Němce pěkně odnáší. Snažíme se jim to znepríjemnit střelbou z karabin. Tanky přes vodu nemohou a tak se alespoň jejich kulometry a kanony pouští do našeho objektu nad svahem řeky. Kryjeme se a zalézáme do pevnůstky. Ohlušující rachot, ještě periskopem vidíme gejzíry vody. Jeden tank hoří-naši dělostřelci z lesa před Strážkovicí zahájili palbu. Periskopem vidím, že se pěchota již přebrodiva a směřuje k překážkám. Velitel nařizuje zahájit palbu do překážek. Naše dva kulometry se plnou silou rozštěkají a donutíme Němce se krýt. Ventilátor řve a dovnitř vniká čerstvý vzduch-ovzduší v objektu se projasňuje. Honza vyměňuje jeden zásobník za druhým-zdá se, že střeliva je dosti. Bohužel vidíme jen na jednu stranu-sledují žluté stopy našich střel. Němci padají jako zralé hrušky. Tohle byl zřejmě pouze průzkumný oddíl... Na chvíli se udělal klid. Když tu vidím, další skupinky přibíhající k překážkám-mají snazší cestu, protože jejich padlí spolubojovníci stačili náloží udělat v překážkách průchod. Do ochranného ucha neustále bije kanon z tanku za řekou. Snažíme se, aby nikdo nepronikl. Nepřítel se ovšem kryje v kráterech, situace se stala nepřehlednou-použili dýmové granáty. Najednou se ozve ohromná rána-vedlejší objekt dostal přímý zásah. Tohle přece nemohli přežít-v objektu zeje černá díra viditelná i na dálku. Ted' zřejmě přijdeme na řadu my. Najednou nic nevidím, jen bílou stěnu. Z prázdna se rozeštěká německý kulomet. Zdá se, že míří přímo na naši střelnu. Honza zuřivě odpovídá, ale nevidí pořádně cíl. Najednou padá jako podřatý na podlahu. Zřejmě ho do ruky zasáhla odražená kulka. Náš velitel obvažuje a já ho střídám u kulometu. Zakládám zásobník a čekám. Takhle se tu bijeme už asi dvě hodiny. Ve tmě jsem ztratili pojem o čase. Náhle hřmění utichá a já mohu slyšet útržky německého hovoru. Podezřele blízko, však už taky rachtají plechovky. Ale Němce nikde nevidím. Sakra-vzápětí se ve střelně ozve ohromná rána. Ještě že jsem předtím, když byl klid, nasadil do střelny alespoň malý uzávěr. I tak mě síla výbuchu odhodí k protější stěně a uhodím se do hlavy. O chvíli později se z ventilátoru začne valit do objektu kouř, štípe a pálí nás oči. Musíme si vzít plynové masky. Velitel střílí puškou pro výstrahu z vchodové střelny. Zřetelně cinkne kov o kov -výbuch. Vchod je v jednom ohni... Němci tedy pronikli již do našeho týlu... Zkusím užít granátový skluz-odmotám pásku z granátu a přivírám ji víkem. S kovovým zvukem

se granát kutálí ven a cinkne o dopadovou desku. Tlumený výbuch trhá Němce ukryté u týlové stěny na kusy... Na druhé straně obsluha kulometu hlásí, že nepřítel již pronikl do zákopů a zlikvidoval mezilehlý kulomet. Ventilátor se točí ostošest, z Jindry se pot jen lije.⁴⁰⁵ Situace je neudržitelná. Zdá se, že okolo již Němci nejsou. Odvažujeme se vyjít ven-dveře naštěstí nejsou pokroucené... Tahám si krátkou sirku a musím jít první. Beru pušku a vyskakuju do spojovacího zákopu. Není to pěkný pohled na fricka na kusy... Prozkoumáváme zákopy a zajímáme zbylé Němce v odbytém kulometném postavení. Situace se zdá se uklidnila, ze štábu v Újezdě přijíždějí zdravotníci a obvazují mi hlavu. Lodička již byla prosáklá krví. Honza už se taky zdá být v pořádku... Zjišťujeme škody a jsme si jisti, že tohle nebylo to poslední... Potvrzuje nám to velitel úseku-od spojaře dostává zprávu, že tohle byla jen první vlna a že vzápětí přijdou další. Naštěstí už se rozednívá...

5. 3/ Fiktivní pohled německého vojáka - Heinrich Kunz

Během výcviku, který jsem prodělali v kasarárnách ve Vídni, jsem byl přidělen k pěšímu družstvu jako střelec z pušky. Každý samozřejmě musel ovládat všechno. Jelikož jsem byli v podstatě od českých hranic co by kamenem dohodil, jsme se velmi zajímali o to, co se za říšskými hranicemi děje. Prý tam jsou naši soukmenovci Čechy velmi utlačováni. S nadšením večer při volnu posloucháme Hitlerovy projevy, že "Čechy musejí zmizet z mapy". Koluje hodně mýtů o jejich armádě a skvělých opevněních. Nu, uvidíme... Útok je na spadnutí. Dnes máme 28. září. Hitler 22. září jednal v Godesbergu a od té doby je situace nejasná. Stále jsme v pohotovosti. Již druhým dnem jsme připraveni vyrazit z pozic nedaleko českých hranic. Dalo se čekat, že zaútočíme za tmy kvůli momentu překvapení. Večer to přišlo, naložili jsme vše potřebné do Blitzů⁴⁰⁶ a vyrazili. Hranici přejíždíme v klidu, Češi již zřejmě něco tušili a stáhli se. Vidíme opuštěné střelecké okopy. Ženisté musí odstřelit zátarasy, což nás značně zdrží. Projíždíme městečkem Nové Hradky (Gratzen), místní Němci nás vítají jako osvoboditele. Obrátil jsem do sebe několik panáků... Míříme na "Budweis". Cestou náš konvoj ohrožují české dvojplošníky-zapalují nám jeden náklad'ák, kamarádi musí vyskákat a přisedají. Náš flak ale s trojicí nepřátelských letadel udělá krátký proces.

⁴⁰⁵ Mělo se dosáhnout 32 otáček za minutu, přetlaku 7 mm vodního sloupce. Po 5 minutách se vojáci měli u ventilátoru střídát.

⁴⁰⁶ Opel Blitz, počátku války nejrozšířenější německé vozidlo pro přepravu pěchoty.

Utáboříme se nedaleko Schweinitz, to už je půlnoc. Všechno jde zatím v klidu, Češi zřejmě čekají na vhodnou příležitost. Kolem čtvrté ráno velitel našeho pluku posílá do útoku předsunuté hlídky. Má jít o průzkum bojem... Vyrážejí i s několika tanky a obrněnými vozy SdKfz. 222. Podporu mají v letectvu. Zpoza kopce se asi dvě hodiny ozývá zvuk litého boje-Češi zřejmě nechtějí nechat svou kůži zadarmo... Všem nám ztuhl úsměv na rtech... Přibližně v 8 hodin se vrací pochroumaný zbytek průzkumné jednotky, velitel konstatuje: "Brání se jako čerti, ale není jich tam moc. Ženisté ať se připraví na dobývání opevněných objektů. První vlna má stoprocentní ztráty". Náš unteroffizier si nás nechá nastoupit a vysvětluje nám náš obtížný úkol. Máme prý prorazit opevněnou linii a poškádlit ustupující české jednotky. Najednou vzduchem zní: "Einsteigen !". Skáče do blitů a ve společnosti haklů se naše sestava v šedi rozvíjí do strany v širokém klínu. Krásný pohled jako z Wochenschau... Vepředu jede asi 20 tanků. Zastavujeme za horizontem a sesedáme. Ženou se bombardéry, vpravo letí letka Stuk. V rojnici postupujeme k horizontu. Snažíme se krýt. Nezávidím Čechům v jejich pozicích... Je vidět ohromné výbuchy, není možné aby tohle někdo přežil. Velitel dává povel k útoku, ženeme se kupředu. Ani nevím jak a již brodíme říčku... Voda nám sahá po pás. Vyskakujeme z vody celí mokří-některé z nás silný proud strhl. Tanky a transportéry nemohou dál a alespoň nás podporují palbou, zároveň hledají průchod. Most je však vyhozen do povětří... Skáču ještě s Fritzem do kráteru po pumě, tady se cítíme relativně bezpečně. To už však ženisté likvidují překážky, ohromné rány-tiskneme se k zemi jako králíci. To už nás však velitel žene kupředu a zároveň od boku střelil ze samopalu MP 38. Ženeme se do průchodu v drátěných překážkách jako do trychtýře. Jako na zavalanou zahajují české bunkry ničivou boční palbu. Z dálky byly dobře maskované, proto jsme je zatím ostřelovali jen z tanků a artillerie. Shromažďujeme se za překážkami v místě z dosahu kulometů (sousední bunkr toho, na který má naše úderná skupina útočit, byl při dělostřelecké přípravě vyřazen přímým zásahem Štuky). Rozděluje se na dvě poloviny-vždy několik s dýmovými granáty a zápalnými láhvemi, několik ženistů se speciálními náložemi na dlouhých tyčích a 2 kulometčích.⁴⁰⁷ Mě vstřelili do rukou několik dýmových granátů. Naše pravá skupina vyráží souběžně s levou. Srdce mi buší. Češi pálí ostošest, ale víceméně díky špatné viditelnosti naslepo. Náš kulometčík se kryje v kráteru a zahajuje palbu na střilnu

⁴⁰⁷ M. SVITÁK, *Boj*. Na 3. straně obálky se nachází výstižná kresba, popisující tuto taktiku.

objektu. Zní to jako trhání plátna. Palba z pravé střílny na chvíli ustává, to je příležitost k postupu. Vyskakujeme jako pružiny a běžíme do příkrého svahu. Odjišťuju granát a vrhám ho před střílnu-oblak dýmu... Ženisté se zatím plíží s tyčovými náložemi. Snaží se být mimo palebný vějíř objektu. Kryju je společně s velitelem palbou z pušky. Ted' se ženistům podařilo umístit nálož přímo do střílny. Sloup hlíny a prachu... Zdá se ale, že moc škody neudělala, protože během asi minuty a půl český kulometčík vede opět palbu. Náš kulometčík s kulometem MG 34 dostává zásah do hlavy, ani ocelová přilba mu nepomohla. Zůstáváme bez palebné podpory. Velitel nás žene vpřed, se štěstím se dostávám do prázdného zákopu mezi objekty. To se již naši ženisté dostali na střechu bumkru a spouštějí nálož ke vchodu. Ohlušující výbuch-tlaková vlna proběhne celým objektem, který zřejmě neměl osazeny jedny ze dveří. Ženisté ještě pro jistotu rozbíjí o mříže objektu několik zápalných láhví. Je zřetelně vidět, jak objekt nasává kouř... Utichne palba i z okolních objektů, kamarádi zřejmě svou práci zvládli skvěle. Z objektu vycházejí dva Češi v khaki uniformách s rukama nad hlavou, jsou pocákaní od krve... Ihned na ně zaměřím puškou a německy je vyzvu, aby se obrátili čelem ke stěně objektu. Vida, mí první váleční zajatci v této válce !!! Ženisté zatím kontrolují okolí objektu, zda není zaminováno. Vypadá to, že i přes velké vlastní ztráty jsme nakonec linii dobyli. Otočím se a na silnici vidím několik nákladňáků v khaki barvě. Češi zřejmě stačili ustoupit a jednotky v první linii nechali nám na pospas".

6.1/ Závěr

Co se týče otázky dalšího možného průzkumu, bylo by velice zajímavé popsat tento prostor z hlediska lidského a věnovat se zdejšímu působení 1. pěšího pluku a jeho praporů. Něco málo již zde v této práci bylo nastíněno. Pramenů je ve VHA dostatek (kroniky, rozkazy, fotoalba). Rovněž by bylo třeba ještě více poodkrýt skutečnou situaci obrany v kritických dnech září 1938. Dále mě velmi zaujala po studiu archivních pramenů finanční stránka opevňovací výstavby. Je úžasné, jak měli stavitelé v zadávacích listech podchycenu každou drobnost, dá se říci "každý šroubek". Problematika reflexe našich opevňovacích staveb se také ukázala jako nadmíru zajímavá a rozhodně by stálo za to se jí věnovat (např. i otázka rozboru filmů jako Uloupená hranice apod...). Teprve studiem archivních pramenů si člověk uvědomí, jak celá stavba našeho opevnění byla složitý, a megalomanským projektem. Ukázalo se, že i pro problematiku ničení objektů u nás je dost pramenů, rozhodně by to stálo za rozvinutí nějakou další studií...

Úkolem této práce bylo připomenout téměř zapomenuté dílo našich předků. Střílny zarostlých objektů stále míří do míst, odkud měl před 70 lety přijít nepřítel. Je třeba si uvědomit odvalu našich vojáků, kteří měli v pevnostech bojovat až do hořkého konce...

Seznam pramenů a použité literatury

Prameny

VÚA (Vojenský ústřední archiv), f. Ministerstvo obrany, Hlavní štáb-Ředitelství opevňovacích prací.

VÚA, f. Velitelství I. sboru, 3. odd.

VÚA, f. Vojenské stavební dozory

SOkA České Budějovice, fond Kroniky obcí, fond Okresní úřad České Budějovice

Dobová periodika:

Budweiser Zeitung, 1938.

Českobudějovické noviny, 1938.

Jihočech, 1938.

Jihočeské listy, 1938.

Republikán, 1938.

Stráž lidu, 1938.

Technický jih, 1938.

Jihočeské večerní slovo, 1938.

Studie a literatura:

ALLCORN William, *Maginotova linie 1928-45*, Praha 2007.

ARON Lubomír a kol., *Československé opevnění 1935-1938*, Dvůr Králové nad Labem 1998².

BAUER Zdeněk, *Československé opevnění z let 1937-38 v prostoru Střekov-Děčín –Hřensko*, Dvůr Králové nad Labem 1998.

BENEŠ Jaroslav a kol., *Liběchovská příčka*, Dvůr Králové nad Labem 2000.

BENEŠ Jaroslav - HAMÁK Bedřich - STEJSKAL Jan, *Lužické hory*, Dvůr Králové nad Labem 2004.

BENEŠ Jaroslav, *Stráž obrany státu 1936-1939*. Dvůr Králové nad Labem 2007.

BENEŠ Zdeněk - JANČÍK Drahomír - KUKLÍK Jan ml. - KUBŮ Eduard - KURAL Václav - KVAČEK Robert - PAVLÍČEK Václav - PEŠEK Jiří - PETRÁŠ René - RADVANOVSKÝ Zdeněk - SUCHÁNEK Radovan, *Rozumět dějinám. Vývoj česko německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002.

BÍLEK Jiří, *Evropská stálá opevnění 1918-1945*, Náchod 1988.

- BLUM Milan - RÁBOŇ Martin, *Přepadení, Německý výsadek na Albertově kanálu, útok na tvrz Eben-Emael a Mansteinovo Seknutí srpem 1940*, Brno 2002.
- BLUM Milan a kol., *Areál československého opevnění Šatov: naučná stezka za historií, vínem a opevněním : malý průvodce*, Brno 2006.
- BRICE Martin, *Tvrze, hrady a pevnosti. Opevňovací umění od prehistorie po současnost*, Praha 1999.
- BUTLER Rupert, *SS-Leibstandarte: historie první z divízi SS 1933-1945*, Praha 2002.
- CEJPEK Stanislav, *Československá armáda v roce 1938 a obrana jižních Čech*, Marginalia historica V, Praha 2002, s. 243-291.
- CIGLBAUER Jan, *Lehké opevnění z roku 1938 na území dnešního okresu České Budějovice*, Výběr 28, č.1, 2008, s. 40-54.
- Cvičební řád pro pevnostní jednotky P-I-4*, Brno 2001.
- DUCHOŇ Jiří, *Muzeum čs. opevnění 1935-1938. Lehký objekt A-140-33 Veselka. Průvodce*, České Budějovice 1995.
- DUCHOŇ Jiří, *Úsek 182 Ostrolovský újezd z roku 1938. Průvodce*, České Budějovice 1996.
- FIC Tomáš a kol., *Utajené pevnosti: Československé opevnění z let 1936-1938 na jižní Moravě: malý průvodce*, Brno 2003.
- FRANČÍK Josef a kol., *Plzeňská čára*, Dvůr Králové n./ L. 2006.
- GREGAR Oldřich, *Molotovova linie*, in: Fortsbortník 6, Brno 1999, s. 53-65.
- HABRNÁL Miloš, *Rupnikova linie a ostatní jugoslávská opevnění z let 1926-1941*, Dvůr Králové nad Labem 2004.
- HABRNÁL Miloš, *Nizozemská vnitrozemská opevnění*, in: Fortsbortník 4/ 5, Brno 1998, s. 58-66.
- HABRNÁL Miloš, *Průlom Maaské linie*, in: Fortsbortník 6, Brno 1999, s. 66-71.
- HÁK Zdeněk, *Podkrušnohorská linie*, Dvůr Králové nad Labem 2005.
- HOLUB Ota, *Zrazené pevnosti*, Praha 1982.
- IRINCHEEV Bair, *„Milionové bunkry“ Mannerheimovy linie*, Novodobé fortifikace 7, č. 12, 2005, s. 26-34.
- JEŠKE Vladimír - SVITÁK Miroslav, *Výstavba lehkého opevnění z roku 1936 v jižních Čechách*, Výběr 34, č. 3, 1997.

- JOHN Miloslav, *Nacistické přípravy na přepadení ČSR v září 1938: plán „Grün“ a výsadková operace „Bruntál“*, Bruntál 1988.
- JOHN Miroslav, *Září. Přípravy nacistického Německa na přepadení Československa v roce 1938 I*, Brno 1997.
- JOHN Miroslav, *Září. Možnosti obrany Československa II*, Brno 1997.
- JUŘENA Jan - MIKOLÁŠEK Jakub - PILVOUSEK Tomáš, *Broumovsko a Trutnovsko: obrana republiky v druhé polovině třicátých let v severovýchodních Čechách*, Karlov 2006.
- KAMENEC Ivan, *Slovenský štát*, Praha 1991.
- KÁRNÍK Zdeněk, *České země v době první republiky 1918-38 I-III. Praha 2000, 2002, 2003*.
- KARPAŠ Roman a kol., *Kniha o Liberci*, Liberec 1996.
- KEJZLAR Miroslav, *Československé opevnění z let 1935-1938 na Trutnovsku*, Dvůr Králové nad Labem 2008.
- KLIKEK Antonín - KUBŮ Eduard, *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha 1995.
- KLIMENT Charles K. - NAKLÁDAL Břetislav, *Slovenská armáda 1939-1945*, Praha 2003.
- Kolektiv autorů, *Československé opevnění z let 1935-38 na Náchodsku: sborník KVH Náchod*, Náchod 2000.
- KOMANEC Zdeněk – PRÁŠIL Michal, *Tvrze československého opevnění 1935-1938: stavebně dokončené tvrze, projektování, stavba, technické vybavení a příslušenství II*, Brno 1999.
- KOZEL Petr, *Lehké opevnění úseku 182 Ostrolovský Újezd včera a dnes*, Trhovošvinenské listy z února 2008, s. 5-6.
- KŘEN Jan – BROKLOVÁ Eva (edd.), *Obráz Němců, Německa, Rakouska v české společnosti v 19. a 20. století*, Praha 1998.
- KUBŮ Eduard a PÁTEK Jaroslav (edd.), *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000.
- KUPKA Vladimír – GREGAR Oldřich, *Belgická opevnění z let 1930-1940*, Dvůr Králové nad Labem 1997.

- KUPKA Vladimír a kol., *Československý 4cm pevnostní kanon vz. 36*, Dvůr Králové nad Labem 2003.
- KUPKA Vladimír a kol., *Pevnosti a opevnění v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002.
- KUPKA Vladimír, *Atlantický val*, Dvůr Králové nad Labem 1995.
- KUPKA Vladimír, *Metaxasova linie*, Dvůr Králové nad Labem 2001.
- LÁŠEK Radan - HŘÍDEL Karel, *Opevnění z let 1936-38 na Šumavě*, Dvůr Králové n./L. 1997².
- LÁŠEK Radan, *Opevnění z let 1936-1938 v okolí Prahy*, Praha 2003.
- LÁŠEK Radan, *Opevnění z let 1936-1938 v Krkonoších*, Praha 2001.
- LÁŠEK Radan, *Jednotka určení SOS I-III*, Praha 2006-2008.
- LÁŠEK Radan, *Vltavská linie*, Dvůr Králové n./ Labem 1998.
- MAREK Jindřich, *Hraničářská kalvárie: příběhy posledních obránců Masarykovy republiky na severu Čech a Podkarpatské Rusi v letech 1938-1939*, Cheb 2004.
- MICHL Jan, *Neobyčejně všední rok 1938*, České Budějovice 1996.
- MORAVCOVÁ Dagmar - BĚLINA Pavel - PEČENKA Marek, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha 1994
- MORELL Sydney, *Viděl jsem ukřižování*, Brno 1995.
- NIKRMAJER Leoš, *Likvidace pohraničních pevnostních objektů na Československu v období Protektorátu Čechy a Morava*, Výběr 34, 1997, č. 3, s. 213-214.
- NOVÁK Zdeněk, *Pevnosti Maginotovy linie v boji*, Brno 1992.
- PASÁK Tomáš, *JUDr. Emil Hácha: 1938-1945*, Praha 1997.
- PEČENKA Marek – LUŇÁK Petr a kol., *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1995
- RÁBOŇ Martin - GREGAR Oldřich - KACHLÍK Bohuslav a kol, *Val na obranu republiky. Československé opevnění z let 1935-1938 na Králicku*, Brno 2005.
- RÁBOŇ Martin - SVOBODA Tomáš, *Československá zeď: stálá opevnění z let 1935-1938: průvodce dělostřeleckou tvrzí Bouda*, Dvůr Králové nad Labem 1993.
- RÁBOŇ Martin a kol., *Maginotova linie-hranice z betonu a oceli*, Brno 1997.
- RÁBOŇ Martin, *Československé opevnění z let 1938-1938: muzea a památníky*, Brno 2003.
- SALÁK Pavel, *Lehké opevnění z 1. republiky na katastru města Borovan*, České Budějovice 1993.

- Se VII. Sborem do šumavských Sudet, Plzeň 2008.
- SHIRER William L., *Vznik a pád Třetí říše. Historie hitlerovského Německa*, Praha 2006.
- SHORT Neil, *Germany's West Wall. The Siegfried line*, 2004.
- SOLPERA Jan, *Nadějný začátek se smutným koncem*, České Budějovice 2008.
- STEHLÍK Eduard (ed.): *Pamětní spis o československém stálém opevnění*, Dvůr Králové n./ Labem 2000.
- STRAKA Karel, *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*, Praha 2007.
- SVITÁK Miloslav, *Boj v lehkém opevnění*, Jindřichův Hradec 2008.
- SVITÁK Miloslav, *Opevnění na Jindřichohradecku z let 1936-38*, Jindřichův Hradec 2007.
- SVITÁK Miloslav, *Příprava obrany Jindřichohradecka v roce 1938*, Jindřichův Hradec 2007.
- SVOBODA Tomáš, *Československá zed': stálá opevnění z let 1935-1938: průvodce dělostřeleckou tvrzí Bouda*, Dvůr Králové nad Labem 1993
- ŠETINA Tomáš, *Králický Sněžník*, Dvůr Králové nad Labem 2004.
- TESAŘ Jan, *Mnichovský syndrom*, Praha 2000.
- VONDROVSKÝ Ivo, *Firemní loga*, in: Fortsborník 7/ III, Brno 2004.
- VONDROVSKÝ Ivo, *Netypické objekty československého lehkého opevnění*, Dvůr Králové nad Labem 2005.
- VONDROVSKÝ Ivo, *Ruční granát vz.38*, ATM (= Armádní technický magazín), č.7, 1994.

Internetové odkazy:

- <http://bunkry.cz/> - obecnější informace o československém opevnění, fotoarchiv
- <http://forum.opevneni.cz/> - odborná diskuze o opevnění, zejména o tom těžkém
- <http://www.fortifikace.net/> - pevnostní stavby všeho druhu na našem území
- <http://www.majdalena.estranky.cz/> - web Muzea čs. opevnění Majdalena
- <http://www.opevneni.cz/> - přehledná databáze všech objektů těžkého opevnění
- <http://www.ropiky.net/> - vše, co se týká problematiky lehkého opevnění
- <http://www.vojenstvi.cz/> - užitečné stránky pod taktovkou Pavla Šrámka, dotazárna